

Σοσιαλισμός

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

Νο 1, Ιούνιος - Ιούλιος 1992
Δραχμές 300

Η ΕΟΚ μετά το Μάαστριχτ

- Η αμερικάνικη εργατική τάξη • ΠΑΣΟΚ και Αριστερά
- 1912-22 Βαλκανικοί πόλεμοι και Μικρασιατική εκστρατεία
- Καπιταλισμός και κρίση • Γυναίκες και καταπίεση

Η ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Σοσιαλισμός

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

Η Οργάνωση Σοσιαλιστική Επανάσταση συμπληρώνει φέτος 20 χρόνια από την ίδρυση της. Ξεκινήσαμε την περίοδο της δικτατορίας σαν ένας μαρξιστικός όμιλος γύρω από το περιοδικό η "Μαμή". Ο τίτλος του περιοδικού είναι παρμένος από το ταιτάτο του Μαρξ "η βία είναι η μαμή της ιστορίας" και χρησιμοποιήθηκε από την μεριά μας σαν μια άμεση αντιπαράθεση με τους ρεφορμιστές που ήταν οι υποστηρικτές του ειρηνικού δρόμου.

Σήμερα πια οι αντιπαράθεσεις έχουν μετατοπιστεί σε πιο βασικά ζητήματα και η υποστήριξη του μαρξισμού έχει γίνει όσο ποτέ αναγκαία. Η κατάρρευση του κρατικού καπιταλισμού έχει οδηγήσει ολόκληρα κομμάτια της αριστεράς - οργανωμένα ή μη - κάτω από την απογοήτευση να πιστεύουν ότι ο καπιταλισμός βγήκε ενισχυμένος από αυτή την κατάρρευση και ταυτόχρονα να αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό το εάν μπορεί να υπάρχει σοσιαλιστική προοπτική που να μην καταλήγει στο σταλινικό γκούλαγκ.

Μέσα σε μια τέτοια περίοδο είναι τεράστια η ανάγκη να ξανακυκλοφορήσει ένα μαρξιστικό περιοδικό που να έχει την άποψη ότι αυτό που κατάρρευσε στην ανατολή ήταν ο κρατικός καπιταλισμός και ότι αυτό είχε σαν συνέπεια όχι τη σταθερότητα αλλά τουναντίον την βαθύτερη κρίση των δυτικών καπιταλισμών. Σήμερα όσο ποτέ άλλοτε θα πρέπει να είναι καθαρό ότι ξαναυπάρχουν εκείνες οι αντικειμενικές συνθήκες που κάνουν το καπιταλιστικό σύστημα παγκόσμια εύαλλωτο και ασταθές.

Όμως επειδή οι άνθρωποι φτιάχνουν την ιστορία τους - έστω και μέσα σε αντίξοες γι'αυτούς συνθήκες - έχει σημασία μέσα σ'ένα τέτοιο περιοδικό να καθρεφτίζονται όχι μόνο τα προβλήματα του καπιταλισμού αλλά και όλες οι συγκρούσεις που καθημερινά δίνει η εργατική τάξη από το Λος Αντζελες και το Βερολίνο μέχρι τη Μόσχα και την Αθήνα. Και πως μέσα απ'αυτούς τους αγώνες είναι δυνατόν οι εργάτες όχι μόνο να ξαναποκτήσουν την αυτοπεποίθηση ότι μπορούν να νικήσουν αλλά και να ξετινάξουν από πάνω τους ιδέες που ενισχύουν την παθητικότητα και την αδράνεια.

Μετά την κατάρρευση του κρατικού καπιταλισμού - και τις μια από τις δυο υπερδυνάμεις - άνοιξε ένας αγώνας δρόμου ανάμεσα στις δυτικές χώρες για το πια απ'αυτές θα μπορούσε να αναδειχτεί σε ηγεμονική δύναμη όχι πια μέσα στο δικό της μπλοκ αλλά σε παγκόσμιο επίπεδο. Μπήκαμε δηλαδή σε μια εποχή που την σταθερότητα των δύο μπλοκ αντικατέστησαν οι ανταγωνισμοί ανάμεσα στις κύριες ιμπεριαλιστικές χώρες για το ποια θα κυριαρχήσει. Και οι δια-

φωνίες αναμεταξύ τους δεν λύνονταν πάντοτε με τον πιο ειρηνικό τρόπο. Οι ΗΠΑ προχωράνε στον πόλεμο στον Κόλπο για ν'αποδείξουν στους συμμάχους τους - μεγάλους και μικρούς - ότι αυτές διαθέτουν την στρατιωτική υπεροχή. Η Δυτική Γερμανία προχωράει με βήμα ταχύ στην ενοποίηση με την Ανατολική Γερμανία για να κατοχυρώσει την πολιτική και οικονομική της ηγεμονία σε μια διευρυμένη Ευρώπη.

Και από κοντά έρχονται και οι μικρότεροι ιμπεριαλισμοί - όπως η Ελλάδα - να διεκδικήσουν και αυτές μερίδιο. Η κρίση στα Βαλκάνια και η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας ανοίγουν την όρεξη τους Έλληνες καπιταλιστές για διείσδυση στην περιοχή. Πίσω από τα πετρέλαια του Λάτση και του Μαιμιάκη έρχονται τα τεθωρακισμένα και η μεταφορά στρατιωτικών μονάδων στα σύνορα για να κυνηγάνε Αλβανούς και Μακεδόνες ενώ ταυτόχρονα ο Μητσοτάκης στην ΕΟΚ βάζει βέτο για την αναγνώριση της Δημοκρατίας της Μακεδονίας.

Ο τρόπος που έλπιζαν για μια αρχική περίοδο οι κυρίαρχες τάξεις να κρατήσουν το εσωτερικό μέτωπο κάτω από τον έλεγχό τους ήταν μέσα από τον εθνικισμό μέσα δηλαδή από την προσπάθεια να δέσουν την εργατική τάξη στην ουρά των ιμπεριαλιστικών τους εξορμήσεων.

Εάν αυτό φάνηκε ότι μπορούσε να λειτουργήσει για μια αρχική περίοδο το τελευταίο διάστημα αυτή η συμμαχία γνωρίζει κρίσεις. Οι εκρήξεις πια δεν περιορίζονται μόνο στην Ταϊλάνδη και στη Νότιο Κορέα αλλά έχουν φτάσει στους δρόμους του Λος Αντζελες και στους εργάτες της Μπουτενσμπανκ στη Γερμανία. Οι ίδιοι εργάτες που πριν ένα χρόνο χειροκροτούσαν τον Μπους για την "καταιγίδα της ερήμου" και εξασφάλιζαν μια άνετη πλειοψηφία στον Κολ στις εκλογές, σήμερα μετατρέπονται στη μεγαλύτερη απειλή που έχουν να αντιμετωπίσουν και οι δύο στο εσωτερικό τους.

Οι ελπίδες για όλους τους δυτικούς καπιταλιστές ότι η κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ θα άνοιγε τις ευκαιρίες για αγορές και επενδύσεις εξαεμίστηκαν κι αυτές πολύ γρήγορα. Το κόστος ενός τέτοιου εγχειρήματος φάνηκε πολύ άμεσα στην Γερμανία, βυθίζοντάς την στην ύφεση ή στις ΗΠΑ που η εργατική τάξη πληρώνει σήμερα την βαρβαρότητα του πολέμου στον Κόλπο. Είναι φυσικό μέσα σε τέτοιες συνθήκες η συμμαχία κάτω από την προσωρινή συγκολλητική ουσία του εθνικισμού να σπάει και οι εργατικές εκρήξεις την επόμενη περίοδο να γίνονται πιο συχνές και πιο βίαιες.

Το ότι το εργατικό κίνημα δίνει αυτές τις μάχες είναι μια καλή απάντηση σ'όσους μέχρι τώρα υποστήριζαν ότι οι αλλαγές στην εργατική τάξη σήμανε και την ενσωματώσή της μέσα στο σύστημα. Εφτασαν οι πρόσφατες απεργίες στην Γερμανία και οι εξεγέρσεις στις αμερικάνικες πόλεις για να δείξουν πόσο λάθος είναι αυτές οι απόψεις.

Όμως η σχέση ανάμεσα στην καπιταλιστική βαρβαρότητα και την εργατική επανάσταση δεν είναι πάντοτε ευθύγραμμη. Οι "ώριμες" αντικειμενικά συνθήκες δεν οδηγούν "αναπόφευκτα" και στην επανάσταση. Οι εργατικοί αγώνες δεν είναι πάντοτε νικηφόροι, αντίθετα υπάρχουν πολλά πωσιμότητα. Δεν χρειάζεται να πάμε και πολύ μακριά το είδαμε πρόσφατα και στην Ελλάδα όπου απεργιακοί αγώνες πολύ δυνατοί και αποφασιστικοί δεν κατάφεραν να νικήσουν. Το πιο πρόσφατο παράδειγμα είναι αυτό της απεργίας των εργατών των Δήμων.

Δεν θα μπορούσε να ψάξει κανένας την απάντηση σε κοινωνιολογίζουσες θεωρίες έξω από την πολιτική των ίδιων των ρεφορμιστικών κομμάτων είτε της παραδοσιακής σοσιαλδημοκρατίας είτε των σταλινικών ΚΚ.

Η Σοσιαλδημοκρατία σ'όλες τις χώρες έχει προχωρήσει τόσο δεξιά ώστε είναι δύσκολο κανένας να την ξεχωρίζει από τα παραδοσιακά δεξιά κόμματα. Αυτό έχει τις συνέπειές του και στο εκλογικό επίπεδο - που συνεχώς βλέπουν να μειώνεται η δύναμή τους (με εξαίρεση προς το παρόν την Ελλάδα) - όχι γιατί έχει αλλάξει η εργατική τάξη αλλά γιατί έχουν αλλάξει τα ίδια και η εργατική τάξη δεν τους εμπιστεύεται πια.

Τα σταλινικά ΚΚ έχουν στις περισσότερες χώρες μετατραπεί σε σκιά του εαυτού τους. Μετά το αρχικό σοκ από την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, ακολούθησαν διασπάσεις και μαζικές αποχωρήσεις όπου τα διάφορα κομμάτια πήγαν προς όλες τις δυνατές κατευθύνσεις: από τη δεξιά σοσιαλδημοκρατία μέχρι τη σταλινική ορθοδοξία. Όμως είναι δύσκολο σ'οποιοδήποτε απ'αυτά να συνεχίζει να εμφανίζεται σαν το κόμμα που συσπειρώνει την εργατική πρωτοπορία και ηγείται των αριστερών αντιστάσεων του εργατικού κινήματος.

Μέσα σε μια τέτοια εικόνα κενού απ'τα αριστερά δεν είναι περιέργο το πως μπορούν να συνυπάρχουν οι πιο δυνατές εκρήξεις θυμού και αγανάκτησης των εργατών ταυτόχρονα με τις πιο καθυστερημένες αντιλήψεις με τις οποίες προσπαθούν οι καπιταλιστές να κρατήσουν την κυριαρχία τους και τον έλεγχο τους πάνω στους εργάτες. Αντιλήψεις ρατσιστικές, σεξιστικές, εθνικιστικές που δεν

συνενώνουν την εργατική τάξη, αντίθετα διαιρούν και αδυνατίζουν τη δύναμή της. Είναι πάνω σ' αυτές τις αντιλήψεις που πατάνε και κάνουν την επανεμφάνισή τους οι νεοναζι στις διάφορες χώρες της Ευρώπης.

Το αν μέσα από την σημερινή κρίση και αστάθεια θα επικρατήσει η καπιταλιστική βαρβαρότητα ή η εργατική επανάσταση θα κριθεί από το πόσο γρήγορα θα αρχίσει να καλύπτεται αυτό το κενό σ'αριστερά.

Στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο σε παρόμοιες συνθήκες βαρβαρότητας, δημιουργήθηκαν τα νέα επαναστατικά κόμματα που έδωσαν σε μια σειρά χώρες τη σύγκρουση με τους καπιταλιστές και κατάφεραν να μετατρέψουν τον πόλεμο σε εμφύλιο. Η επανάσταση του '17 στην Ρωσία, η Γερμανική Επανάσταση 1918-23, η Κόκκινη Διετία στην Ιταλία, τα Σοβιέτ στην Ουγγαρία είναι μερικά μόνο παραδείγματα όχι μόνο για τις ευκαιρίες που δημιουργούνται μέσα σε τέτοιες περιόδους αλλά και το τι σημαίνει η ύπαρξη ενός επαναστατικού κόμματος που μπορεί να μετατρέψει τις ευκαιρίες σε νίκες.

Σήμερα, βρισκόμαστε μπροστά σε παρόμοιες συνθήκες. Μέσα στους εργατικούς χώρους στα σχολεία, στον αριστερό κόσμο ακόμα και αγανάκτηση ενάντια στην Νέα Δημοκρατία. Ταυτόχρονα όμως υπάρχουν και όλες οι αναστολές και τα ερωτηματικά, κληρονομημένα από το παρελθόν από την ταύτιση δηλαδή του σταλινισμού με τον σοσιαλισμό. Υπάρχουν τα ερωτηματικά για το πώς μπορούν να γίνουν οι αγώνες νικηφόροι όχι μόνο άμεσα αλλά και προοπτικά και το πώς δεν θα καταλήξει η ανατροπή της Νέας Δημοκρατίας, και της λιτότητας του Μάνου να σημαίνει μια νέα λιτότητα αυτή τη φορά από το ΠΑΣΟΚ.

Σ'αυτόν τον κόσμο μ'αυτά τα ερωτηματικά απευθύνεται το περιοδικό "Σοσιαλισμός από τα Κάτω" με στόχο να δώσει απαντήσεις και να ξεκαθαρίσει τα μπερδέματα. Σ'αντίθεση με την υπόλοιπη αριστερά που έχει κάνει τον αγνωστικισμό σημαία της η ΟΣΕ υποστηρίζει ότι οι καθαρές πολιτικές απόψεις - ο μαρξισμός όπως συνεχώς επαληθεύεται από τις εξελίξεις και την ταξική πάλη - είναι όπλο για την εργατική τάξη και τους αγώνες της. Και ένα περιοδικό που εκφράζει αυτές τις απόψεις είναι όπλο στα χέρια του κάθε αγωνιστή εργάτη του κάθε νεολαίου. Είναι ακόμα ένα λιθαράκι στη συσπείρωση για το κτίσιμο ενός νέου Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος που σήμερα είναι τόσο πολύ αναγκαίο.

Δυό χρόνια μετά την εκλογική νίκη της, η Νέα Δημοκρατία όχι μόνο δεν έχει βγάλει την οικονομία από την κρίση, αλλά βλέπει τις αντιθέσεις να μεταφέρονται στο εσωτερικό της. Ο Σωτήρης Κοντογιάννης αναλύει πώς φτάσαμε ως εδώ.

Η Νέα Δημοκρατία σε κρίση

Δεν έχει υπάρξει ευκαιρία ως τώρα για να δείξει η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας το αποκρουστικό της πρόσωπο, που να μην έτρεξε να την εκμεταλλευτεί. Και όμως, δυο χρόνια σκληρών επιθέσεων -οι περικοπές, το πάγωμα των μισθών, η προσφυγή στο ρατσισμό και το σωβινισμό, η αρπαχτική πολιτική στα Βαλκάνια- δεν έχουν καταφέρει να σώσουν ούτε τους καπιταλιστές ούτε τη Νέα Δημοκρατία. Οι διαφωνίες, οι καυγάδες και οι συγκρούσεις ανάμεσα στους υπουργούς, τον πρωθυπουργό, τους βουλευτές και τα στελέχη της ΝΔ δεν έχουν τέλος. Μάταια πασχίζει ο Μητσοτάκης να μην έχει η κυβέρνηση "δυο γλώσσες".

Η κρίση της Νέας Δημοκρατίας θυμίζει τη Λερναία Ύδρα: Με κάθε κεφάλι που κόβει ο Μητσοτάκης ξεφυτρώνουν δυο: Δήμας, Κεφαλογιάννης, Εβερτ, Κανελλόπουλος. Δεν πρόλαβε να απολύσει το Σαμαρά "γιατί η κυβέρνηση δεν μπορεί να έχει δυο πολιτικές" και ξεσπάει ο καυγάς Μάνου-Παλαιοκρασά που συνοδεύεται αμέσως από το ξέσπασμα του Σουφλιά.

Πίσω από τα πλακώματα των υπουργών βρίσκονται τα αδιέξοδα του ελληνικού καπιταλισμού. Η κρίση έχει βαθύνει επικίνδυνα, και διέξοδος δε φαίνεται στον ορίζοντα. Κανένα μέτρο δεν καταφέρνει να πείσει όχι μόνο τους υπουργούς της Νέας Δημοκρατίας αλλά και τους ίδιους τους καπιταλιστές για την αποτελεσματικότητά του. Οι πιέσεις είναι αντιφατικές, και κάθε ιδέα εγκυμονεί δεκάδες κινδύνους. Καμιά πολιτική δεν μπορεί να ενοποιηθεί, ούτε την κυβέρνηση, ούτε την τάξη που εκπροσωπεί.

ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ

Η έκθεση της επιτροπής της ΕΟΚ -που ήρθε στην Ελλάδα για τη δεύτερη δόση του κοινοτικού δανείου- ήταν καταπέλτης για την κυβέρνηση. Αν δε ληφθούν αμέσως μέτρα- συ-

μπεραίνει η έκθεση- η Ελλάδα δε θα μπορέσει να εκπληρώσει τους όρους που συμφωνήθηκαν στο Μάαστριχτ. Ο προσανατολισμός προς την ΕΟΚ, είναι μια επιλογή που επιβάλλεται από την αποτυχία όλων των εναλλακτικών σχεδίων: Το 65% των συναλλαγών γίνεται σήμερα με τις χώρες της ΕΟΚ, ενώ η κρίση και της Μ.Ανατολής και των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης, δεν αφήνουν κανένα περιθώριο αυταπατών ότι αυτές οι αγορές μπορούν να λειτουργήσουν σαν ατμομηχανή της οικονομίας. Με τρόπο βλέπουν τώρα οι καπιταλιστές τον κίνδυνο να βρεθούν έξω από την "Ενωμένη Ευρώπη" που ονειρεύονται.

* Το δημόσιο χρέος. Η συμφωνία του Μάαστριχτ απαιτεί να είναι κάτω από το 60% του ΑΕΠ. Στην Ελλάδα, το '91 έκλεισε τυπικά στο 98%! Στην πραγματικότητα όμως είναι ακόμα μεγαλύτερο, γιατί η κυβέρνηση στους λογαριασμούς της αφαιρεί τα χρέη των ΔΕΚΟ και των Ενόπλων Δυνάμεων. Το πραγματικό άθροισμα βγάζει ένα τρομαχτικό 131%, που ισοδυναμεί με 16.5 τρισεκατομύρια δραχμές.

* Τα ελλείμματα του δημοσίου. Οι 12 συμφώνησαν ότι πρέπει να είναι κάτω από το 3% του ΑΕΠ. Ο Μητσοτάκης εμφάνισε σαν επιτυχία τον περιορισμό του ελλείματος κατά 3 μονάδες τον τελευταίο χρόνο, δηλαδή ότι έφτασε στο 16%. Το πρόβλημα για τους καπιταλιστές δεν είναι μόνο ότι οι 3 μονάδες είναι ψίχουλα μπροστά στο 16%: το χειρότερο είναι ότι η "επιτυχία" είναι μόνο στα χαρτιά. Η μείωση οφείλεται στην αναγκαστική "μετακύλιση" μέρους των περσιών τόκων στις επόμενες χρονιές, οφείλεται δηλαδή στην αδυναμία πληρωμής των υποχρεώσεων του δημοσίου προς τις τράπεζες το 1991. Η "επιτυχία" αυτή έκανε την επιτροπή της ΕΟΚ να μιλήσει για τον "κίνδυνο κατάρρευσης του πιστωτικού συστήματος", για τον κίνδυνο να παρασύρουν τα χρέη του δημοσίου τις τράπεζες στη χρεοκοπία.

* Ο πληθωρισμός. Με τα σημερινά δεδομέ-

να ο πληθωρισμός πρέπει να κρατηθεί κάτω από το 5%. Με τα πιο ευνοϊκά σενάρια, η κυβέρνηση υπολογίζει να τον κατεβάσει ως το τέλος του '92 στο 14%, αλλά ακόμα και αυτά τα σενάρια δε μοιάζουν να επαληθεύονται: Εδώ και οχτώ μήνες ο πληθωρισμός έχει κολήσει και δεν εννοεί να κατέβει.

Το συμπέρασμα της επιτροπής της ΕΟΚ είναι ότι χρειάζονται άμεσα μέτρα που θα εξοικονομήσουν μέσα στο 1992 και το 1993 1 τρις δραχμές για το δημόσιο ταμείο. Το νούμερο είναι τόσο τρομακτικό, που προκαλεί ίλιγγο στα οικονομικά επιτελεία της κυβέρνησης.

ΔΙΑΦΩΝΙΕΣ

Με φόντο την κρίση που μαστίζει το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, ο ίλιγγος του 1 τρις μετατρέπεται σε πανικό -σε ανακινώσεις μέτρων που αποσύρονται, σε καυγάδες της κυβέρνησης με τους τραπεζίτες και το ΣΕΒ, αλλά και ανάμεσα στους υπουργούς.

Το αποτέλεσμα είναι να έχει χωριστεί η κυβέρνηση σε δύο στρατόπεδα.

Από τη μια μεριά βρίσκονται ο Μάνος και οι υποστηρικτές μιας "θαλασσοκούφιου τύπου θεραπείας σοκ". Ο Μάνος χαρακτήρισε το σταθεροποιητικό πρόγραμμα που είχε εφαρμόσει ως τώρα η ΝΔ -το πρόγραμμα που έστειλε τα μεροκάματα πίσω στα επίπεδα του 1978, που πέταξε δεκάδες χιλιάδες εργάτες στην ανεργία, που ερήμωσε σχολεία και νοσοκομεία- "σπατάλη"! Ονειρεύεται ένα ακόμα πιο σκληρό, ακόμα πιο ταξικό πρόγραμμα, ονειρεύεται νέους φόρους -λίγο καιρό πριν είχε προτείνει να αυξηθούν οι φόροι στα τσιγάρα, στα ποτά, στα καύσιμα κλπ ώστε να συγκεντρωθούν επιπρόσθετα τράκσια δις το 1992-, περισσότερες περικοπές στην υγεία, την παιδεία, την ασφάλιση, περισσότερες εκκαθαρίσεις "προβληματικών", περισσότερα Λαύρια. Απροκάλυπτα, η επιτροπή Παυλόπουλου προτείνει μέτρα που θα διευκολύνουν τις μαζικές απολύσεις: περικοπή

της αποζημίωσης, περικοπή των επιδομάτων ανεργίας, περισσότερες προϋποθέσεις για να επιδοτηθεί ένας άνεργος.

Οι υποστηρικτές της "θεραπείας σοκ" ελπίζουν μ'αυτό τον τρόπο να καλύψουν τα ελλείμματα του Δημόσιου και να απαλλάξουν τα πιο δυναμικά κομμάτια του κεφαλαίου από τα "περιττά βάρη" -τους μη "παραγωγικούς εργάτες", τα μη ανταγωνιστικά τμήματα κλπ - έτσι ώστε να μπορέσουν να αρπάξουν τις ευκαιρίες που έρχονται.

Στην άλλη όχθη στέκονται οι οπαδοί μιας πολιτικής "συντήρησης": ο Χριστοδούλου και ο Παλαιοκρασάς φοβούνται ότι η "θεραπεία σοκ" δε θα απαλλάξει τον ασθενή μόνο από τα περιττά βάρη, αλλά κινδυνεύει και να τον σκοτώσει. Γι'αυτό προτείνουν ένα συνδυασμό "σταθεροποίησης και ανάπτυξης", όχι βέβαια ανάπτυξης του μεροκάματου και της απασχόλησης: σ'αυτά συμφωνούν με τις προτάσεις του Μάνου και του Παυλόπουλου. "Ανάπτυξη" σημαίνει περισσότερες διευκολύνσεις για τους καπιταλιστές, έτσι ώστε να καταφέρουν να περάσουν ανώδυνα τη βαθεία ύφεση. Ο Χριστοδούλου πιέζει για χαμηλότερα επιτόκια θέλοντας να προσφέρει στους καπιταλιστές φτηνότερο χρήμα. Ο Εβερτ υποστηρίζει μέτρα που θα τονώνουν την αγορά αμόμα και σε βάρος των ελειμμάτων: στην ημερίδα της Herald Tribune προτείνει να αυξηθεί ο προϋπολογισμός των δημόσιων επενδύσεων του 1992 άμεσα κατά τριακόσια δις.

Το πρόβλημα για τους καπιταλιστές και την κυβέρνηση είναι ότι παρά τις σκληρές επιθέσεις ενάντια στους εργάτες, κανένα σενάριο δε μοιάζει να δουλεύει. Από το 1973 ο ελληνικός καπιταλισμός έχει δοκιμάσει όλους τους συνδυασμούς "σταθεροποίησης" και "ανάπτυξης" χωρίς αποτελέσματα: η επιτυχία του σήμερα γίνεται κάθε φορά το βαρύδι του αύριο.

Πουθενά στον κόσμο δεν έχει καταφέρει ούτε το ένα σενάριο ούτε το άλλο να βγάλει την οικονομία από την κρίση: το "αναπτυξιακό" πρόγραμμα -στηριγμένο στους εξοπλισμούς- του Ρήγκαν μετέτρεψε τις ΗΠΑ μέσα σε λίγα χρόνια στον μεγαλύτερο οφειλέτη παγκόσμια. Και στη Βρετανία το άστρο της "θαλασσοδικής σταθεροποίησης" έδωσε άδοξα μαζί με τη σιδηρά κυρία.

Γι'αυτό ούτε το ένα ούτε το άλλο σενάριο δε μπορεί να πείσει τους καπιταλιστές. Το Μάαστριχτ απαιτεί γρήγορα αποτελέσματα και αυτό μετατρέπει τα αδιέξοδα και τις διαφωνίες σε πανικό και άγριους καυγάδες σαν του Μάνου και του Σουφλιά.

ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Η κρίση της ΝΔ φαίνεται ανάγλυφα αν στα οικονομικά αδιέξοδα προσθέσουμε τα αδιέξοδα της εξωτερικής πολιτικής.

Οι έλληνες καπιταλιστές υποδέχτηκαν την κατάρρευση της Ανατολικής Ευρώπης σαν τη χρυσή ευκαιρία για να αναβαθμίσουν το ρόλο τους στα Βαλκάνια, να αναδειχθούν στην ηγεμονική δύναμη που μπορεί να εγγυηθεί τη σταθερότητα και να αρπάξουν έτσι τη μερίδα του λέοντος από τις ευκαιρίες που ανοίγει η εξυγείανση των οικονομιών τους. Οι τραπεζίτες караδοκούν να βάλουν χέρι στους τόκους των τεράστιων χρεών, οι κερδοσκόποι να αρπάξουν ό,τι μπορούν από τις "προβληματικές" που κλείνουν ή ιδιωτικοποιούνται, οι βιομήχανοι να εκμεταλλευτούν τα φτηνά μεροκάματα...

Η αρπαχτικότητα είναι όμως μόνο η μια όψη αυτής της βαρβαρότητας. Την ώρα που ο ομοσπονδιακός στρατός κατέσφαζε τους Σλοβένους και τους Κροάτες, η διατήρηση της σταθερότητας μεταφραζόταν για το Μητσοτάκη σε διατήρηση της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας, μεταφραζόταν σε υποστήριξη του χασάπη Μιλόσεβιτς. Στο όνομα της τάξης η Αθήνα μαζί με ολόκληρη την ΕΟΚ, τις ΗΠΑ και τη Ρωσία έριχνε λάδι στη φωτιά του πολέμου.

Όταν κατέρρευσε αυτό το σενάριο, όταν φάνηκε με την ήττα του Ομοσπονδιακού στρατού στη Σλοβενία ότι η Σερβία δε μπορούσε να επιβληθεί πάνω στις άλλες Δημοκρατίες, η κάθε μια από τις μεγάλες δυνάμεις άρχισε να τσακώνεται για το ποιά θα καταφέρει να απλώσει περισσότερο τη δική της σφαίρα επιρροής.

Ο Μητσοτάκης με το Σαμαρά διεκδήκησαν να διατηρήσει η Ελλάδα σε συμμαχία με τη Σερβία τον έλεγχο πάνω στη Νότια Γιουγκοσλαβία. Αυτό ήταν το περιεχόμενο της "τετραμερούς" που προσπάθησε να οργανώσει ο Σαμαράς, αυτή είναι η αιτία της υποστήριξης της

"μικρής Γιουγκοσλαβίας".

Αυτό το αντιδραστικό όραμα των καπιταλιστών βρίσκεται πίσω από τις σωβινιστικές κραυγές για την "καηλεία του ονόματος της Μακεδονίας από τα Σκόπια": στην πραγματικότητα η Αθήνα διεκδικεί να έχει λόγο για το τι γίνεται από τα Τίρανα ως τη Σόφια και αυτο θέλει να αποδείξει προσπαθώντας να επιβάλλει σ'έναν ολόκληρο λαό να αλλάξει το όνομά του.

Το πόσο επικίνδυνη είναι αυτή η πολιτική φάνηκε όταν και αυτό το σενάριο άρχισε να χρεοκοπεί. Στη Σερβία, το άστρο του Μιλόσεβιτς δύνει κάτω από το βάρος της οικονομικής καταστροφής και των θυσιών του πολέμου και το Βελιγράδι χάνει ένα -ένα όλα του τα διεθνή στηρίγματα με πρώτους το Μπους και το Μπέικερ.

Μέσα στους καπιταλιστές και την κυβέρνηση πύκνωσαν οι φωνές που ζήτησαν να αντικαταστήσει η Ελλάδα το χαμένο σύμμαχο με ισχυρότερη στρατιωτική παρουσία στην περιοχή. Και στο Γκνιάρες ο Μητσοτάκης μπλόκαρε για άλλη μια φορά την αναγνώριση της Μακεδονίας φέρνοντας τον κίνδυνο του πολέμου ένα βήμα πιο κοντά.

Από αδιέξοδο σε αδιέξοδο η πολιτική της ΝΔ γίνεται κάθε φορά και πιο επικίνδυνη, απαιτεί κάθε φορά και νέες θυσίες: την ίδια ώρα που οι εργαζόμενοι στο Δημόσιο εισπράττουν το 0% η κυβέρνηση σπαταλάει πάνω από ένα τρις το χρόνο για την άμυνα -περίπου δύο φορές τόσα όσα χρειάζονται για την ενίσχυση των "άρρωστων" ταμείων. Την ίδια ώρα που η διαρκής ετοιμότητα έχει κάνει τα "ατυχήματα" ρουτίνα στο στρατό, ο Βαρβιτσιώτης σκέφτεται να μεγαλώσει τη θητεία κατά 6 μήνες.

ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑ

Οι διαιρέσεις, οι καυγάδες, και τα αδιέξοδα δεν κάνουν τη ΝΔ ακίνδυνη. Ισα-ισα στριμωγμένη από παντού, συμπεριφέρεται σαν μανιασμένο θηρίο στην γωνία που χτυπάει σχεδόν στα τυφλά για να σωθεί. Σπάνια μιά και μοναδική κυβέρνηση έχει επιδείξει τόση βαρβαρότητα σε τόσο σύντομο διάστημα.

Οι επιθέσεις αυτές όμως δεν έχουν συναντήσει παθητική αποδοχή, όπως θα έλπιζε ο Μητσοτάκης: από τοκαλοκαίρι του '90 και τη σύγκρουση με τους καθηγητές η Νέα Δημοκρατία έχει βρεθεί σε κάθε της βήμα αντιμέτωπη με μιά φοβερή αγανάκτηση που μεταφράζεται άμεσα σε διάθεση για αγώνες. Από τις απεργίες για το ασφαλιστικό, τις μαθητικές καταλήψεις και την ανατροπή του Κοντογιαννόπουλου ως την απεργία στους Δήμους εργάτες και νεολαία έδειξαν ξεκάθαρα ότι δεν είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν ούτε για το 1 τρις του Μάαστριχτ, ούτε για τις εξορμήσεις για το όνομα της Μακεδονίας.

Αυτό ήταν το μήνυμα που έστειλαν οι εργάτες στην Β'Αθήνας στον Μητσοτάκη.

Στριμωγμένη απ'όλες τις πλευρές η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας καταφεύγει στα συμβούλια του Προέδρου, ζητώντας την συγκατάθεση του Παπανδρέου, της Δαμανάκη και της Παπαρήγα. Στην πραγματικότητα καταρθώνει να επιβιώσει μόνο χάρη στην απροθυμία της αντιπολίτευσης να την ανατρέψει.

Οι αρχικοί πανηγυρισμοί για το Μάαστριχτ έχουν κοπάσει. Ξαναβγαίνουν στην επιφάνεια οι εντάσεις και οι ανταγωνισμοί που συνόδευαν την ΕΟΚ από τη δημιουργία της. Η Μαρία Στύλλου γράφει για το υπόβαθρο και την προοπτική αυτών των εξελίξεων

Η ΕΟΚ μετά το Μάαστριχτ

Η ΕΟΚ μετά το Μάαστριχτ σηματοδοτεί τα χαρακτηριστικά του καπιταλισμού στο τέλος του 20ου αιώνα.

Ο 20ος αιώνας άνοιξε με ανταγωνισμούς ανάμεσα στους διάφορους ιμπεριαλιστές που οδήγησαν στην έκρηξη του πρώτου παγκόσμιου πολέμου. Το τέλος του αιώνα κλείνει ξανά με ανταγωνισμούς. Η Ενωμένη Ευρώπη με κοινό νόμισμα, και οικονομία, με κοινή σφάλεια και εξωτερική πολιτική, δεν βρίσκεται τόσο κοντά όσο έλπιζαν οι καπιταλιστές. Η αισιοδοξία των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, έχει αρχίζει να εξατμίζεται.

Όμως παρ'όλα αυτά ο καπιταλισμός σήμερα δεν είναι ο ίδιος μ'αυτόν στις αρχές του αιώνα. Κανένα κεφάλαιο πια - όσο μικρό κι αν είναι - δεν μπορεί να ελπίζει ότι θα ανταποκριθεί στους ανταγωνισμούς και θα κάνει κέρδη κλεισμένο στα όρια του δικού του κράτους. Ο στόχος του είναι να αρπάξει κομμάτι μιας ευρύτερης αγοράς - και η ευρωπαϊκή αγορά είναι η μεγαλύτερη. Αυτό είναι το όνειρο για κάθε καπιταλιστή σήμερα παρ'όλες τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει. Η πραγματικότητα είναι ότι δεν μπορούν να περιοριστούν εκεί που ήταν πριν την δημιουργία της ΕΟΚ, αλλά κι από την άλλη δεν μπορούν να προχωρήσουν στα καινούργια τους σχέδια για έναν ενιαίο ευρωπαϊκό καπιταλισμό κι αυτό το αδιέξοδο, μπορεί να μην φτάνει στον πόλεμο στην καρδιά της Ευρώπης, όμως τροφοδοτεί ακόμα περισσότερο την αστάθεια που χαρακτηρίζει την περίοδο.

Τι ήταν η ΕΟΚ

Υπάρχουν δυο μύθοι που ακολουθούν την δημιουργία της ΕΟΚ και την πορεία της. Ο ένας μύθος υποστηρίζει ότι η ΕΟΚ είναι δημιούργημα των ΗΠΑ και του ψυχρού πολέμου για να αντιμετωπίσει τον από ανατολάς κίνδυνο. Και ο δεύτερος μύθος - στον αντίποδα του πρώτου ότι ήταν η σύγκρουση της Ευρώπης με τις ΗΠΑ...

Είναι γεγονός ότι αυτές οι εξωτερικές πιέσεις έπαιξαν ρόλο στη δημιουργία της ΕΟΚ, αλλά στην πραγματικότητα ο καθοριστικός παράγοντας ήταν οι εσωτερικές ανάγκες των πιο δυναμικών κομματιών του κεφάλαιου στην Ευρώπη, δηλαδή των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων που αναζητούσαν ορμητήριο πιο πλατύ από τα στενά πλέον όρια της κάθε χώρας ξεχωριστά.

Η δημιουργία της ΕΟΚ και η συνθήκη της Ρώμης του '57 ήταν από την αρχή το προϊόν μιας αναγκαίας ανταγωνιστικής συνύπαρξης των διαφόρων κεφαλαίων μέσα σε μια ευρύτερη αγορά απ'αυτή των χωρών τους.

Στην δεκαετία του '50 οι εμπορικές συναλλαγές ήταν αρκετά συγκεντρωμένες ανάμεσα στα ίδια τα ευρωπαϊκά κράτη ενώ από την άλλη κανένα κεφάλαιο ή κανένα ευρωπαϊκό κράτος δεν ήταν τόσο δυνατό για να επιβάλει τους όρους που θα κυριαρχούσαν ανάμεσά τους. Γι'αυτό και η ΕΟΚ - όπου αρχικά την αποτελούσαν έξι κράτη - Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο - ήταν η δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς για τα προϊόντα των χωρών αυτών, με την συμφωνία ότι σταδιακά θα εξαφανιζόταν οποιαδήποτε περιοριστικά ή προστατευτικά τείχη ίσχυαν με-

χρι τότε στις μεταξύ τους εμπορικές συναλλαγές. Μέσα σε μια περίοδο σχεδόν 30 ετών - ό-χι δηλαδή και με τόσο γρήγορους ρυθμούς - η ΕΟΚ των 6 διευρύνθηκε στην ΕΟΚ των 9, με την είσοδο της Δανίας, Ιρλανδίας και Αγγλίας, και αργότερα με την συμμετοχή άλλων τριών μελών της Ελλάδας (1981), της Ισπανίας και της Πορτογαλίας.

Όμως η πορεία της αυτά τα 30 χρόνια δεν ήταν καθόλου ομαλή. Οι καυγάδες της Αγγλίας και της Γερμανίας για τον Κοινοτικό Προϋπολογισμό έφτασαν πολλές φορές την Κοινότητα στα πρόθυρα της διάλυσης. Το κλίμα άλλαξε με τις προτάσεις Ντελόρ για το 1992. Δηλαδή για μια Ευρωπαϊκή Ενοποίηση, που από την ελεύθερη διακίνηση των εμπορευμάτων θα προχωρούσε προς την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, και σταδιακά προς την νομισματική ενοποίηση.

Όμως πίσω από τις προτάσεις για οικονομική και πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης - που βρήκαν ξαφνικά θαυμαστές σε ολόκληρα κομμάτια της αριστεράς που μέχρι τότε ήταν κριτικά απέναντι στην ΕΟΚ υπήρχαν οι ίδιες οι οικονομικές εξελίξεις που πίεζαν προς τις προτάσεις του Ντελόρ.

Όπως σε όλη την ιστορία της ΕΟΚ, οι πρω-

τοβουλίες της γραφειοκρατίας των Βρυξελλών και οι αποφάσεις στις Συνδιασκέψεις Κορυφής των κυβερνήσεων ήρθαν να επικυρώσουν πρακτικές που είχαν ήδη ξεκινήσει από ολόκληρους τομείς των πιο δυναμικών κομμάτων του κεφαλαίου.

Η τραπεζική αγορά είχε αρχίσει να διεθνοποιείται στην Ευρώπη ήδη από τη δεκαετία του 1970. Η αγορά των "Ευρωδολαρίων" ήταν μια πηγή χρηματοδότησης των επιχειρήσεων έξω από τον έλεγχο και τους περιορισμούς των επιμέρους κυβερνήσεων και γνώρισε εκρηκτικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Οι ευρωπαϊκές τράπεζες είδαν καθαρά την ανάγκη να βρουν τρόπους διεύρυνσης αυτής της χρηματογοράς και με τα κυριότερα ευρωπαϊκά νομίσματα.

Στη δεκαετία του '80, μετά τη δεύτερη "πετρελαϊκή" κρίση, οι πιέσεις για εξορθολογισμό και συγκεντροποίηση των επιχειρήσεων εκφράστηκαν με αλληπάλγητα κύματα εξαγορών και συγχωνεύσεων. Αυτό δεν ήταν κάτι νέο. Το καινούργιο στοιχείο ήταν ότι σιγά-σιγά αυτές οι κινήσεις μεταφέρθηκαν σε επίπεδο πανευρωπαϊκό αντί για εθνικό. Στα τέλη της δεκαετίας ο αριθμός εξαγορών και συγχωνεύσεων σε επίπεδο ΕΟΚ ξεπέρασε τον αριθμό αυτών που γίνονταν σε κάθε κράτος ξεχωριστά. Στη διετία 1982-84 υπήρχαν μόνο 67 εξαγορές και συγχωνεύσεις σε επίπεδο ΕΟΚ. Το 1987-88 έφτασαν στα ίδια νομικά με τις εξαγορές και συγχωνεύσεις μεταξύ ευρωπαϊκών και ξένων (κυρία αμερικανικών και γιαπωνέζικων) επιχειρήσεων. Στην τελευταία διετία της δεκαετίας του '80 οι συγχωνεύσεις ανάμεσα σε ΕΟΚικές επιχειρήσεις πέρασαν στην πρώτη θέση.

Αρα η πραγματική εικόνα είναι ότι η διεθνοποίηση της παραγωγής μέσα στα πλαίσια της ΕΟΚ προχωρούσε με πολύ αργούς ρυθμούς - και πήρε ώθηση την τελευταία πενταετία μετά την δεύτερη οικονομική κρίση του '81-'82 και την προσπάθεια κυβερνήσεων και επιχειρήσεων να προχωρήσουν στην ανασυγκρότηση.

Πέρα όμως από τις οικονομικές εξελίξεις, κατάρρευση του ανατολικού μπλόκ, η συνένωση των δύο Γερμανιών, ο πόλεμος στον Κόλπο, έβαλαν πολύ πιο πιεστικά τις διάφορες χώρες της ΕΟΚ μπροστά στα πολιτικά ζητήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν. Κι αυτά όπως και τα οικονομικά ήταν στο κέντρο των αντιπαραθέσεων και της προσπάθειας για συμβιβασμό στην συνάντηση του Μάαστριχτ τον Δεκέμβριο του '91.

Το Μάαστριχτ

Η ίδια η συμφωνία του Μάαστριχτ είναι το αποτέλεσμα συγκρούσεων και συμβιβασμών πάνω σε όλα τα ζητήματα που αντιμετώπισε οικονομικά και πολιτικά.

Η απόφαση για την ΟΝΕ - την Οικονομική και Νομισματική Ενοποίηση της Ευρώπης ήταν από μόνη της αντιφατική. Από την μια η διεθνοποίηση των Τραπεζών αλλά και των επιχειρήσεων πίεζε για ένα ενιαίο νόμισμα μέσα στην ΕΟΚ, έτσι ώστε να μειωθεί το κόστος της μετατροπής από το ένα νόμισμα στο άλλο για τα κεφάλαια που ελεύθερα πια πέταγαν από χώρα σε χώρα παίζοντας στο χρηματιστήριο, καταθέτοντας στις τράπεζες που πρό-

σφεραν το μεγαλύτερο επιτόκιο, ή συμμετέχοντας στη κερδοσκοπία των ακινήτων. Αυτό σήμαινε και μια Κεντρική Τράπεζα που να μπορεί να έχει την δική της νομισματική πολιτική.

Όπως και η ίδια η δημιουργία της ΕΟΚ, η απόφαση για τη Συμφωνία του Μάαστριχτ στηρίχτηκε σε έναν Γαλλο-Γερμανικό αμοιβαίο συμβιβασμό. Οι δημοσιογραφικές "αναλύσεις" που πάντα στέκονται στην επιφάνεια περιγράφουν την ΕΟΚ σαν ένα οικοδόμημα όπου η Γερμανία κρατάει το πορτοφόλι και η Γαλλία έχει το βέτο στις πολιτικές και στρατιωτικές συνεργασίες. Στο Μάαστριχτ αυτός ο "καταμερισμός εργασίας" αλλάζει. Η Γαλλία διεκδικεί μεγαλύτερο έλεγχο πάνω στο κοινό νόμισμα και την κοινή Κεντρική Τράπεζα ενώ η Γερμανία βλέπει την πορεία προς τη νομισματική ενοποίηση σαν εκτοπισμό της δικής της Μπουντεσμπανκ και του Μάρκου από τον ηγεμονικό τους ρόλο. Αντίστροφα, ο Κολ διεκδικεί σαν αντάλλαγμα την προώθηση μιας κοινής πολιτικής σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και "άμυνας", απαιτώντας από τους συνεταιρούς της ΕΟΚ να μοιραστούν τα στρατιωτικά βάρη που συνεπάγονται οι γερμανικές φιλοδοξίες μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Είναι ένας δύσκολος ανταγωνιστικός συμβιβασμός, που πάνω του στηρίζεται όλη η συλλογιστική των Συμφωνιών του Μάαστριχτ. Γι'αυτό και η πορεία προς την Οικονομική και Νομισματική Ενοποίηση είναι ιδιαίτερα μακρόσυρτη και πολύπλοκη.

Η πραγματικότητα της ΟΝΕ μπήκε σαν διαδικασία - με προοπτική να ολοκληρωθεί στο τέλος της δεκαετίας (το 1999) και με μια δυνατότητα να έρθει πιο κοντά - το 1997 - εάν τουλάχιστον οι 7 από τις 12 χώρες θα έχουν καλύψει τους όρους.

Οι 5 δε όροι που μπήκαν να καλυφτούν μέσα σ'αυτή την περίοδο, μοιάζουν περισσότερο με τους κορσέδες που επέβαλε το Δ.Ν.Τ στις καταχρεωμένες χώρες του Τρίτου Κόσμου, για να ξεχρεώσουν στις διεθνείς τράπεζες και που αυτή την φορά έπρεπε να ισχύσουν όχι για την Βραζιλία και την Αργεντινή αλλά για την Γερμανία, την Ιταλία κλπ.

Προϋπόθεση για τα κράτη - μέλη να προχωρήσουν στην ΟΝΕ είναι 5 όροι που μόνο η Γαλλία και το Λουξεμβούργο προς το παρόν τους καλύπτουν: α. πληθωρισμός όχι πάνω από 1 1/2% από το μέσο επίπεδο τιμών που ισχύει στις χώρες-μέλη με το χαμηλότερο πληθωρισμό β. Τα επιτόκια όχι πάνω από το 2% από τα μέσα επιτόκια των χωρών-μελών με τα μικρότερα επιτόκια γ. τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού να μην είναι πάνω από το 3% του Α.Ε.Π. (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν) δ. Το δημόσιο χρέος όχι πάνω από το 60% του Α.Ε.Π. και ε. νομισματική σταθερότητα μέσα στα πλαίσια της ευρωπαϊκής συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Η Γερμανία ήδη πριν από το τελευταίο απεργιακό κίνημα κάλυπτε μόνο τους 3 από τους 5 όρους. Η ενοποίηση με την Ανατολική Γερμανία σημαίνει μεγάλα κρατικά ελλείμματα και βαρύ δημόσιο χρέος. Η Ιταλία και η Ισπανία καλύπτουν μόνο τον ένα όρο, ενώ η Ελλάδα και η Πορτογαλία κανέναν.

Η Γερμανία κατάπιε τους όρους για την

ΟΝΕ, για να μπορέσει να επιβάλει από την μεριά της τις πιέσεις για την μεγαλύτερη πολιτική ενοποίηση. Η κατάρρευση του κρατικού καπιταλισμού στην Ανατολική Ευρώπη και η αποτυχία του πραξικοπήματος στην Μόσχα τον Αύγουστο του 1991 δημιούργησε ένα τεράστιο κενό εξουσίας που ελπίζει η Γερμανία ότι μπορεί να το καλύψει. Η συνένωση με την Ανατολική Γερμανία, παρά τα οικονομικά προβλήματα, έχει αναπερώσει την αυτοπεποίθηση της κυρίαρχης τάξης ότι θα μπορέσει να απλωθεί σε μια ολόκληρη περιοχή τόσο στα ανατολικά όσο και στα νότια που και παλιότερα βρισκονταν κάτω από την επιρροή γερμανόφωνων κρατών και εποίκων.

Όμως σ'αυτή την ζώνη επικρατεί η αστάθεια όπως φαίνεται στη Γιουγκοσλαβία, και σε διάφορες άλλες περιοχές της πάλαι ποτέ ΕΣΣΔ. Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ και οι περικοπές του Πενταγώνου που δεν είναι πια διαθεμιμένο να συντηρεί τον στρατό που παλιότερα είχε στην Ευρώπη, σημαίνει ότι "η σταθερότητα" των εξοπλισμών και της ασφάλειας των δυο υπερδυνάμεων δεν υπάρχει πια.

Και επειδή η Ευρώπη έχει ξαναγίνει η "Ηπειρος των Επαναστάσεων και των Εμφυλίων πολέμων" μπαίνει η πίεση από την ίδια την Γερμανία να σηκώσουν τα βάρη των εξοπλισμών τα κράτη μέλη της ΕΟΚ.

Γι'αυτό και η Βόνη πιέζει την ΕΟΚ να αποκτήσει την δική της εξωτερική και αμυντική πολιτική - να αποκτήσει δηλαδή ένα δικό της ευρωπαϊκό σώμα στρατού που να το χρησιμοποιεί όπου ήθελε χρειαστεί. Μ'αυτόν τον τρόπο πιστεύει ο Κολ ότι μια ευρωπαϊκή ομοσπονδιοποίηση θα μπορέσει να διευκολύνει τον γερμανικό καπιταλισμό να μην σηκώσει μόνος του τα στρατιωτικά βάρη της ευρωπαϊκής ασφάλειας, αλλά και πολιτικά να του λυθούν τα χέρια για επεκτάσεις, χωρίς τις σκληρές αναμνήσεις του Βίσμαρκ και του Χίτλερ.

Ο Κοινωνικός Χάρτης

Ακόμα και ο Κοινωνικός Χάρτης του Ντελόρ που εκθειάζουν τόσο πολύ τα διάφορα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα και οι γραφειοκράτες των συνδικάτων είναι στην πραγματικότητα άλλη μια αφορμή για πιέσεις προς τα διάφορα κράτη-μέλη. Το αίτημα για κοινή κοινωνική πολιτική δεν είναι παρά μια προσπάθεια από τις χώρες με μεγαλύτερο ποσοστό κοινωνικών παροχών προς τις υπόλοιπες να προσαρμοστούν. Δεν θα ήθελε π.χ. η Γερμανία να αντιμετωπίζει τον ανταγωνισμό του χαμηλού κόστους μέσα από τις κοινωνικές περικοπές των Τόρδων. Γι'αυτό άλλωστε και ο Μείτσορ έχει δηλώσει ότι δεν πρόκειται να συμμετάσχει στον Κοινωνικό Χάρτη.

Θα ήταν ψευδαίσθηση να θεωρήσει κανένας ότι ο Κοινωνικός Χάρτης προστατεύει τους εργαζόμενους από τις απολύσεις, την ανεργία και την λιτότητα. Μολονότι από την μεριά των καπιταλιστών και της Ευρωπαϊκής Εργοδοτικής Ενωσης υπάρχει η πίεση για διάλογο εργοδοσίας - συνδικάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στην πραγματικότητα αυτό που θέλουν να πετύχουν δεν είναι η καλύτερη σχέση των συνθηκών της εργατικής τάξης, αλλά μορφές εκτόνωσης της αγανάκτησης και του

θυμού. Γι'αυτό και σύμφωνα με τον νέο χάρτη οι συζητήσεις ανάμεσα στους γραφειοκράτες και την ευρωπαϊκή εργοδοσία δεν θα καλύπτουν διεκδικήσεις για αυξήσεις, για το δικαίωμα στην συνδικαλιστική οργάνωση ή την απεργία, (όπου αυτά παραβιάζονται) ή ενάντια στο lock-out της εργοδοσίας. Στην πραγματικότητα θα είναι ένας θεσμός δημοσίων σχέσεων ανάμεσα στους γραφειοκράτες και τους εργοδότες.

Οι διαφωνίες όμως των κυβερνήσεων γίνονται μια τεράστια όμοφωμία σε σχέση με την κατάργηση του πολιτικού άσυλου, τον περιορισμό των μεταναστών και το κτύπημα της "τρομοκρατίας". Σ'αυτά τα ζητήματα όλες οι κυβερνήσεις συμφωνάνε, ελπίζοντας έτσι να κρατήσουν το εργατικό κίνημα στις χώρες τους διασπασμένο. Γι' αυτό κι όσοι καταπίουν όλους αυτούς τις ρατσιστικούς νόμους προβάλλοντας τον κοινωικό χάρτη σαν απόδειξη ότι συνολικά το συνδικαλιστικό κίνημα βγαίνει κερδισμένο από, το Μάαστριχτ κυριολεκτικά βρίσκονται εκτός τόπου και χρόνου. Στις μάχες που έχουν μπροστά τους τα συνδικάτα για να μην φορτωθούν οι εργάτες τα βάρη των "5 όρων" της ΟΝΕ, ο Κοινωνικός Χάρτης είναι χάρτινη προστασία ενώ ο ρατσισμός και η διάσπαση που προωθεί η κοινή πολιτική για τη μετανάστευση αποτελούν μια σιδερένια γροθιά ενάντια στο εργατικό κίνημα.

Η περίοδος μετά το Μάαστριχτ

Η συμφωνία του Μάαστριχτ ήταν ένα ακόμα βήμα προς την Ευρωπαϊκή Ενοποίηση, προς το να μετατραπεί η ΕΟΚ σε ένα οικονομικό και πολιτικό μπλόκ όπου τα διάφορα κράτη μέλη θα παραιτηθούν από κάποιες εξουσίες και αρμοδιότητες που είχαν μέχρι τώρα. Αυτή είναι η πραγματική αιτία των καυγάδων και των συγκρούσεων όλη αυτή την περίοδο. Το παράδειγμα της Βρετανίας είναι χαρακτηριστικό.

Η Βρετανία ανησυχεί για την συμμετοχή της στην ΟΝΕ όχι γιατί βλέπει προοπτική στην απομόνωση, αλλά γιατί ο αγγλικός καπιταλισμός είναι ο τρίτος μετά τον γιαπωνέζικο και τον αμερικάνικο σε επενδύσεις στο εξωτερικό. Γι'αυτό και δεν θέλει να περιοριστεί μόνο στην Ευρώπη και να ταυτίσει την τύχη του μ'αυτήν.

Όμως οι διαφωνίες δεν περιορίζονται μόνο ανάμεσα στην Βρετανία και τους υπόλοιπους, ούτε μόνο στα ζητήματα που αναφέρονται παραπάνω. Ηδη στην ίδια την Γερμανία - ο σκύλος της ΕΟΚ για τα προηγούμενα χρόνια - υπάρχουν σοβαρά ερωτηματικά για τον ρυθμό και τους όρους της ενοποίησης. Η οικονομική ύφεση, το κόστος της ενοποίησης και οι αντιδράσεις στο εσωτερικό της - κύρια από τα ομόσπονδα κρατίδια που αρχίζουν να βλέπουν την Ενωμένη Ευρώπη ότι απειλεί τα δικά τους συμφέροντα - έχει μετατρέψει τον Κολ από "φαντικό Ευρωπαίο" σε "ευρωσκεπτικιστή".

Το αποτέλεσμα είναι ότι λίγους μήνες μετά το Μάαστριχτ υπάρχει ένταση των εθνικών ανταγωνισμών ανάμεσα στα κύρια μέλη της ΕΟΚ. Λίγες βδομάδες μετά το Μάαστριχτ η Γερμανία αποφάσισε να δείξει πυγμή ανεβάζοντας τα επιτόκια, πράγμα που ανάγκασε όλες τις άλλες χώρες να προσαρμοστούν και να τα

ανεβάσουν.

Ταυτόχρονα σε αντιπαράθεση με την Γαλλία και την Βρετανία αποφάσισε να αποσύρει την υποστήριξη της από τον Μιλόσεβιτς και να αναγνωρίσει την Κροατία και την Σλοβενία.

Η Γαλλία από τη μεριά της αποφάσισε να προχωρήσει στην δημιουργία ενός τεράστιου κρατικού ομίλου επιχειρήσεων που να ανταγωνιστεί την Ζήμενς (γερμανική) στα ηλεκτρονικά και στα πυρηνικά εργοστάσια.

Η αγγλική εφημερίδα Γκάρντιαν (28 Απρίλη) είχε ένα χάρτη που έδειχνε τις 8 από τις 12 κυβερνήσεις της ΕΟΚ να βρίσκονται κάτω από διάφορες πιέσεις. Πιέσεις οικονομικές, λόγω της γενικευμένης οικονομικής ύφεσης, πιέσεις πολιτικές από τη μεριά του εργατικού κινήματος, σχεδόν παντού γίνονται απεργίες, και μερικές απ'αυτές με την απειλή των εκλογών να κρέμεται από πάνω τους.

Κι ενώ οι προηγούμενες τέτοιες συνθήκες, στην ύφεση του '73-'74 και του '81-'82 υπήρχε ο γερμανικός καπιταλισμός για να ξελασπώσει (με δάνεια και επενδύσεις - τώρα πιά έχει χαθεί κι αυτή η προοπτική. Το δυνατό απεργιακό κύμα στην ίδια την Γερμανία δεν πειθεί πια κανένα ότι η ασθένεια θα είναι προσωρινή).

Η δυνατότητα των ευρωπαϊκών καπιταλισμών για ενοποίηση μοιάζει ένα δύσκολο εγχείρημα. Από την μια τα κεφάλαια έχουν φανταστική ανάγκη την συνεργασία των επιμέρους ευρωπαϊκών κρατών γιατί ήδη οι πολυεθνικές και οι Τράπεζες έχουν πάψει να λειτουργούν στα όρια ενός μόνο κράτους. Από την άλλη όμως - σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης σαν την σημερινή, οι ανταγωνισμοί ανάμεσα στα κεφάλαια οξύνονται. Η ανάγκη της προστασίας απέναντι στους ανταγωνιστές τους, εξακολουθεί να δένει κάθε κεφάλαιο με το κράτος όπου βρίσκεται το ορμητήριο του. Απ'αυτή την άποψη όσο δύσκολο είναι το ευρωπαϊκό μονοπλόκ άλλο τόσο απίθανο είναι να ξαναεπιτρέψουν στην Ευρώπη τον '50. Αυτή η διεκδυσία, αυτή η αντίφαση δεν πρόκειται να λυθεί την επόμενη περίοδο, αλλά τουναντίον θα ενταθεί.

Ελληνικός καπιταλισμός και ΕΟΚ

Εαν οι μύθοι για την ίδια την ΕΟΚ χρειάζονται να απαντηθούν, ακόμα περισσότερο χρειάζεται να ξεκαθαρίσουν οι μύθοι που υπάρχουν για τις σχέσεις της Ελλάδας με την ΕΟΚ. Είτε ο μύθος της εξαρτημένης "ψυροκώστανας" και των εθνικών μειοδοσιών, είτε από την άλλη μεριά ο μύθος της χωρίς εμπόδια οικονομικής ανάπτυξης που διευκολύνεται μέσα από την συμμετοχή.

Η εικόνα είναι διαφορετική. Για τον ελληνικό καπιταλισμό η ΕΟΚ σήμαινε την μεγαλύτερη δυνατότητα για ενσωμάτωση στις ευκαιρίες που ανοίγαν. Αρχικά από άποψη διευρυμένης αγοράς και αργότερα επενδύσεων και δανείων.

Ηδη από το 1961 το ποσοστό των εξαγωγών στις χώρες της ΕΟΚ (τότε τα κράτη μέλη ήταν μόνο 6) καλύπτει το 38,5 του συνόλου των ελληνικών εξαγωγών, ενώ το 1978 έφτασε στο 50,8% και το 1985 στο 53,3. Στις αντίστοιχες περιόδους οι εισαγωγές από την ΕΟΚ ήταν το 1961 49,4%, το 1978 είχαν πέσει στο

43,2% και το 1985 ανέβηκαν στο 48,5.

Ότι για τους έλληνες καπιταλιστές η συμμετοχή στην ΕΟΚ δεν ήταν παρά οι μεγάλες ευκαιρίες είναι συνδεδεμένο με το τι συνέβαινε εκείνη την περίοδο στην ελληνική οικονομία. Σύμφωνα με έναν συγκριτικό πίνακα που δείχνει το ρυθμό της αύξησης των επενδύσεων σταθερού κεφαλαίου στις χώρες μέλη της ΕΟΚ και στην Ελλάδα, η εικόνα είναι ότι μέχρι το 1975, οι ρυθμοί αύξησης ήταν μεγαλύτεροι στην Ελλάδα. Κι αυτό έχει ενδιαφέρον γιατί μέσα σ'αυτή την περίοδο, 1973-1974, ξεσπάει και η πρώτη πετρελαϊκή κρίση που δεν φαίνεται να επηρεάζει την ελληνική οικονομία.

Πίνακας Ι
Δείκτες για την αύξηση του όγκου των επενδύσεων σταθερού κεφαλαίου (1960=100)

Χώρες	1960	1965	1970	1975
ΕΟΚ-6	100,0	135,0	175,1	181,1
ΕΟΚ-9	100,0	135,8	173,9	180,3
Ελλάδα	100,0	168,2	242,7	256,3

Την ίδια περίοδο και ιδιαίτερα την δεκαετία του '70 η βιομηχανική παραγωγή στην Ελλάδα συναγωνίζεται τους πιο ψηλούς δείκτες ανάπτυξης που υπάρχουν μέσα στην ίδια την ΕΟΚ.

Πίνακας ΙΙ
Δείκτες βιομηχανικής παραγωγής Ελλάδας και χωρών της ΕΟΚ (1975=100)

	Ελλάδα	Γαλλία	Γερμανία	Ιταλία
1975	100	100,0	100,0	100,0
1976	110,6	109,0	107,3	111,6
1977	112,8	110	110,5	111,6
1978	121,3	113	111,7	113,8
1979	128,7	118	117,4	121,5
1980	129,9	118	117,4	127,7

Οι πιο πάνω δείκτες δεν θα ήταν αρκετοί για να δείξουν την σημασία αλλά και την αυτοπεποίθηση των ελλήνων καπιταλιστών να μπούνε στην ΕΟΚ, εάν ταυτόχρονα δεν υπήρχαν κάποιες άλλες επιλογές που είχαν αρχίσει να περιορίζονται. Η πρώτη ήταν οι εξελίξεις στην Μ.Ανατολή όπου τόσο οικονομικά όσο και πολιτικά δεν εξασφάλιζαν τις ίδιες εύκολες προοπτικές όπως και παλιότερα, ενώ από την άλλη η οικονομική ύφεση στις ΗΠΑ στέννευε τα περιθώρια για φτηνά δάνεια και επενδύσεις.

Όμως ενώ η ΕΟΚ για τους έλληνες καπιταλιστές ήταν από μια στιγμή και πέρα μονόδρομος, από την άλλη δεν ήταν ο παράδεισος της συνεχούς ανάπτυξης. Και το δεύτερο αυτό στοιχείο έχει να κάνει με δύο βασικά ζητήματα. Το πρώτο ότι ο ελληνικός καπιταλισμός δεν μπόρεσε να γλυτώσει από την δεύτερη οικονομική ύφεση 1980-82. Το δεύτερο ήταν οι πιέσεις πάνω στον ελληνικό καπιταλισμό, από τους άλλους δυνατότερους απ'αυτόν καπιταλισμούς της ΕΟΚ.

Και οι δύο αυτές πιέσεις απαντούν στις απόψεις που κυκλοφορούν από τα δεξιά, ότι

δηλαδή η προηγούμενη δεκαετία είναι χαμένη για την Ελλάδα λόγω ΠΑΣΟΚ, και ότι η προοπτική της οικονομικής ανάπτυξης υπάρχει, έστω και αν υπάρχει μια προσωρινή ύφεση.

Μετά το 1980 οι ρυθμοί ανάπτυξης αρχίζουν να πέφτουν για όλη την ΕΟΚ συμπεριλαμβανωμένης και της Ελλάδας.

Ετος	Ελλάδα	Γαλλία	Γερμανία	Ιταλία
1980	100,0	100,0	100,0	100,0
1981	99,3	99,0	98,5	97,2
1982	94,9	97,0	95,6	95,2
1983	94,3	98,0	96,3	89,9
1984	97,3	102,2	99,6	95,6
1985	99,8	104,2	105,1	96,9

Σε πείσμα της προπαγάνδας της Νέας Δημοκρατίας η οικονομική κρίση κτύπησε τους ευρωπαϊκούς καπιταλισμούς ανεξάρτητα από το χρώμα της κυβέρνησης που είχε την διαχείριση σε κάθε μια χώρα. Είναι μύθος ότι τάχα υπάρχουν "πολιτικές επιλογές" που οδηγούν σε διαφορετικά αποτελέσματα ανάλογα με τον αν η διαχείριση είναι σοσιαλδημοκρατική ή συντηρητική. Η Γαλλία του Μιτεράν και η Βρετανία της Θατσερ δεν απέφυγαν την κρίση, όπως άλλωστε και η Ιταλία της "συγκυβέρνησης" Χριστιανοδημοκρατίας και Σοσιαλιστικού Κόμματος.

Οι αποκλείσεις που εμφανίζονται μέσα στον κοινό παρανομαστή της κρίσης (άλλες χώρες κτυπιούνται περισσότερο και άλλες λιγότερο) έχουν να κάνουν με την ανισόμερη πορεία του καπιταλισμού τόσο μέσα στην κρίση όσο και στην περίοδο της ανάπτυξης. Η Ελλάδα "την έβγαλε καθαρή" στην πρώτη πετρελαική κρίση γιατί η ανακάλυψη των πετροδολαρίων κρατούσε τις αγορές της Μέσης Ανατολής τότε ακόμα ανθρές.

Στη δεύτερη κρίση, όμως, της δεκαετίας του '80 ο ελληνικός καπιταλισμός μετατράπηκε από "εξαίρεση" προς τα πάνω σε "εξαίρεση" προς τα κάτω ακριβώς γιατί μπήκε στην κρίση καθυστερημένα και είχε να αντιμετωπίσει αναδιαρθρώσεις μαζεμένες "εξ αναβολής".

Αλλά και το δεύτερο επιχείρημα της δεξιάς ότι η στενωπός είναι προσωρινή και χρειάζεται μια φιλελεύθερη κυβέρνηση που να αρπάζει όλες τις ευκαιρίες που ανοίγουν με τις συμφωνίες του Μάαστριχτ είναι από τα μεγαλύτερα ψέματα. Ακόμα κι αν καταφέρουν οι καπιταλιστές να ξαναπεράσουν μια περίοδο προσωρινής οικονομικής ανάκαμψης, δεν υπάρχει καμιά εγγύηση ότι απ'αυτό θα ευνοηθεί η ελληνική οικονομία. Ετσι κι αλλιώς το πως πηγαίνουν οι επενδύσεις δεν είναι ένα πράγμα ομοιόμορφο και δεν καθορίζεται από τις καλές προθέσεις οποιασδήποτε κυβέρνησης. Η διεύρυνση της ΕΟΚ με την ένταξη σε μια ευρωπαϊκή αγορά και των χωρών που παλιότερα συμμετείχαν στην ΕΖΕΣ (Ελεύθερη Ζώνη Εμπορίου) και με τα ξάπλωμα προς τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, σημαίνει ότι στην επόμενη περίοδο θα υπάρχουν λίγες ευκαιρίες για μεγάλα και πολλά στόματα.

Γι'αυτό είναι απάτη να υποστηρίζει η ΝΔ ότι μετά από αυτές τις θυσίες για να σταματήσει ο πληθωρισμός, να μειωθούν τα ελλείμματα, και να πέσουν τα επιτόκια έρχεται μια περίοδος οικονομικής ανάπτυξης. Το φοβερό κόστος και οι θυσίες που έχουν αυτά τα μέτρα για την εργατική τάξη δεν επιτρέπει κανένα περιθώριο αναμονής και συμβιβασμών.

ΕΟΚ και Αριστερά

Για μια αρχική περίοδο η αριστερά ήταν αντίθετη με την ΕΟΚ. Από το ΠΑΣΟΚ μέχρι το ΚΚΕ κυριαρχούσε το σύνθημα "ΕΟΚ και ΝΑΤΟ το ίδιο συνδικάτο". Όμως η αντίθεση τους ήταν στα πλαίσια ενός αριστερού εθνικισμού που υποστήριζε την άποψη ότι υπήρχαν τα περιθώρια είτε για το κτίσιμο ενός ατόφιου κρατικού καπιταλισμού (ΚΚΕ) είτε ενός κενσιανικού μοντέλου ανάπτυξης με μοχλό το κράτος (ΠΑΣΟΚ).

Όμως και των δύο οι θέσεις άλλαξαν, με το ΠΑΣΟΚ πρώτο να διαφοροποιεί την θέση του και το ΚΚΕ να ακολουθεί. Ο πραγματικός λόγος ήταν η οικονομική κρίση και η αδυναμία του κρατικού καπιταλισμού ή του κενσιανισμού να λειτουργήσουν σαν γιατρικά ελέγχου και διεξόδου από την κρίση σε περίοδο διεθνοποίησης της οικονομίας. Χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι η αγορά προσφέρει μεγαλύτερες ευκαιρίες διεξόδου.

Στην πραγματικότητα χωρίς αντικαπιταλιστική προοπτική ο αριστερός εθνικισμός βρέθηκε γυμνός απέναντι στην διεθνοποίηση της οικονομίας και την κρίση. Από την "αυτοδύναμη ανάπτυξη" της Ελλάδας αναγκάστηκε να στραφεί στην προοπτική μιας καλής θέσης για την Ελλάδα μέσα στην "αυτοδύναμη ανάπτυξη" της Ευρώπης. Από πολέμοι της ΕΟΚ έγιναν πρωτοπόροι "ευρωπαϊοί πατριώτες".

Η αλλαγή της θέσης, σήμαινε ότι κομμάτια της αριστεράς - όπως π.χ. ο ΣΥΝ - άρχισαν να βλέπουν την ΕΟΚ όχι απλά σαν αναγκαίο κακό, αλλά σαν δυνατότητα για να πραγματοποιηθούν στόχοι που είχε η αριστερά όλη την προηγούμενη περίοδο. Υποστήριζαν δηλαδή ότι η διεθνοποίηση του κεφάλαιου και η ένταξη της Ελλάδας μέσα σ'αυτή την διαδικασία εκτός του ότι θα εξασφάλιζε την οικονομική ανάπτυξη, θα ήταν και ένας παράγοντας ειρηνικής σταθερότητας, όπου η κοινωνική δικαιοσύνη και η ισότητα ανάμεσα στους πολίτες θα αποκτούσε πανευρωπαϊκές διαστάσεις.

Το πόσο επικίνδυνο είναι να μιλάει κανένας σήμερα για τον "ευρωπαϊό" πολίτη φαίνεται από τους ρατσιστικούς νόμους ενάντια στους μετανάστες, την κατάργηση του ασύλου για τους πολιτικούς πρόσφυγες, τις φασιστικές συμμορίες που δολοφονούν ξένους εργάτες, και τον πόλεμο στην Γιουγκοσλαβία που γίνεται στο όνομα της ευρωπαϊκής ασφάλειας.

Όσο για το ΚΚΕ μετά την διάσπασή του, η προσπάθεια να ξεκαθαρίσει τη θέση του για την ΕΟΚ σήμερα, το οδηγεί σε ακροβασίες με κέντρο "μια ισότιμη και συμφέρουσα συμμετοχή της Ελλάδας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας" που θα επιτευχθεί με "αγώνα προοπτικής σε εθνικό και διεθνικό επίπεδο, ταυτόχρονα και σε αλληλεπίδραση". Τι σημαίνουν όλα αυτά τα πολύ διαλεκτικά; Στο εσωτερικό ση-

μείνουν συμμαχίες για "ένα πρόγραμμα προοδευτικής ανάπτυξης και ανόρθωσης της ελληνικής οικονομίας, ανθισής της Ελλάδας και του πολιτισμού της" ενώ ταυτόχρονα "σε ευρωπαϊκό επίπεδο το κόμμα πρέπει να συμβάλει στον αγώνα για την αναβάθμιση του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου. Να αποκτήσει αυτό ουσιαστικές αρμοδιότητες...".

Χωρίς καμιά κατανόηση για την αποτυχία της γραμμής του απέναντι στην ΕΟΚ, το ΚΚΕ έρχεται σήμερα να αναζητήσει ξανά αστούς μέσα στην Ελλάδα και μέσα στην ΕΟΚ που να συμμαχήσουν μαζί του για την μετατροπή του καπιταλισμού από σύστημα λιτότητας, πολέμου και ρατσισμού σε παράδεισο ισότιμης συνεργασίας, ειρήνης και ανθισής για το συμφέρον όλων.

Ο προλεταριακός διεθνισμός είναι η μόνη απάντηση είτε απέναντι σ'αυτούς που έχουν τις ψευδαισθήσεις τους στην ΕΟΚ προβάλλοντας τους σαν "διεθνισμό", είτε σ'αυτούς που υποστηρίζουν ένα πσιωγύρισμα στον αριστερό εθνικισμό.

Στους πρώτους χρειάζεται να γίνει κατανοητό ότι η "ευρωπαϊκή" ταυτότητα δεν σημαίνει καθόλου καλύτερες συνθήκες και "άνωτερο" στάδιο διεκδικήσεων για την εργατική τάξη. Αντίθετα μ'αυτή την άποψη υπάρχει ο κίνδυνος, να ταυτιστεί κανείς, έστω και άθελά του, με τα ρατσιστικά επιχειρήματα που αναζητούν ευρωπαϊκή ταυτότητα. Όμως η εργατική τάξη στην Ελλάδα έχει τα ίδια κοινά σημεία με τους Γερμανούς και Γάλλους εργάτες όσα έχει και με τους Τούρκους, τους Βραζιλιάνους και την μαύρη εργατική τάξη της νότιας Αφρικής.

Με καμιά γεωγραφική και οικονομική συγκρότηση των καπιταλιστών όσο διεθνείς κι αν είναι δεν μπορεί να ταυτίζεται η εργατική τάξη.

Όυτε όμως μπορεί να χωρέσει ο προλεταριακός διεθνισμός σε μια αντίληψη αποδεδευσμένης από την ΕΟΚ σαν ένα ιδιαίτερο στάδιο της πάλης της εργατικής τάξης, γιατί δήθεν μετά την αποδέσμευση οι συνθήκες για να παλεύει θα γίνουν καλύτερες. Μ'αυτό τον τρόπο υπάρχει ο κίνδυνος μιας άλλης μορφής ψευδαισθήσεων που θεωρούν ότι οι εργάτες μπορούν να έχουν μεγαλύτερο έλεγχο π.χ. στην Τράπεζα της Ελλάδας από ό,τι στην Κεντρική Τράπεζα της ΕΟΚ ή στο ελληνικό κοινοβούλιο και τους νόμους που αυτόψηφίζει απ'ό,τι το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο ή και συνολικότερα στις αποφάσεις που παίρνονται εδώ παρά στις Βρυξέλλες.

Ο προλεταριακός διεθνισμός θεωρεί ότι καμιά απ'τις επιλογές των καπιταλιστών δεν έχει να κάνει με τα συμφέροντα της εργατικής τάξης και γι'αυτό δεν διαλέγει. Αρχίζει τους αγώνες της εδώ και τώρα ενάντια στους καπιταλιστές μέσα στην ίδια τη χώρα παλεύοντας χέρι - χέρι μ'όλους τους εργάτες που αγωνίζονται ενάντια στο ρατσισμό και τον εθνικισμό όπου και αν αυτοί βρίσκονται. Η ολοκλήρωση αυτής της πάλης δεν βρίσκεται ούτε στην "Ευρώπη των εργαζομένων" ούτε στην "αυτοδύναμη Ελλάδα" αλλά σε μια διεθνιστική προλεταριακή επανάσταση.

Το Λος Άντζελες δεν ήταν η αρχή. Οι αγώνες και οι ιδέες που ανέπτυξε το εργατικό κίνημα των ΗΠΑ έχουν επανειλημμένα σαρώσει τις θεωρίες για μια παθητική ή και ανύπαρκτη εργατική τάξη. Αυτή την παράδοση θυμίζει ο Πέτρος Τσάγκαρης την ώρα που οι εργάτες στις ΗΠΑ πάνε να την ξαναζωντάψουν.

Η Αμερικάνικη εργατική τάξη

Η εξέγερση του Λος Άντζελες και των άλλων αμερικάνικων μεγαλουπόλεων έφερε στο προσκήνιο τις τεράστιες κοινωνικές αντιθέσεις του υποτιθέμενου ιμπεριαλιστικού μονόλιθου, πρώτα και κύρια τον επίσημο ρατσισμό απέναντι στους μαύρους αλλά και τη διάθεση των τελευταίων να αντισταθούν.

Όμως ταυτόχρονα γέννησε το ερώτημα αν οι ταξικοί αγώνες στις ΗΠΑ είναι καταδικασμένοι να περιορίζονται σε αυτές τις στοιχειωδώς αυθόρμητες εκρήξεις των πτώχων λαϊκών στρωμάτων η μπορούν να πάρουν πιά μόνιμη και οργανωμένη μορφή αγκαλιάζοντας την πλειοψηφία της αμερικάνικης εργατικής τάξης.

Αυτή η τελευταία έχει αποκτήσει εδώ και πολλά χρόνια τη φήμη της πιά καθυστερημένης ιδεολογικά, της πιά υποταγμένης πολιτικά και της πιά "ενσωματωμένης" κοινωνικά εργατικής τάξης του κόσμου.

Δεξιοί και αριστεροί κοινωνιολόγοι έχουν αναπτύξει θεωρίες για μιά αμερικάνικη "ιδιαιτερότητα" φτάνοντας μέχρι την αμφισβήτηση της ίδιας της ύπαρξης της εργατικής τάξης. Η αντιιμπεριαλιστική παράδοση της αριστεράς σε μιά σειρά χώρες της Ευρώπης και του Τρίτου κόσμου αγάλιασε άκριτα αυτές τις ιδέες για να καταλήξει στην εικόνα μιάς συνεκτικής κοινωνίας που αποτελεί, στο σύνολό της, μιά απειλή για τους υπόλοιπους λαούς του κόσμου. Κανείς, μας λένε, δεν θάπρεπε να βασιζέται και να περιμένει τίποτα από τους αμερικάνους εργάτες.

Το άρθρο αυτό προσπαθεί αντίθετα να δείξει ότι και η ιστορία αλλά και η δυναμική των αμερικάνων εργατών και εργατριών δίνει μιά εντελώς διαφορετική εικόνα.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ

Οι ΙWW

Στον 20ο αιώνα η εργατική τάξη των ΗΠΑ πέτυχε εντυπωσιακές νίκες απέναντι στα αφεντικά της. Προχώρησε χρησιμοποιώντας κάθε μορφή πάλης, από το σαμποτάζ στη δουλιά μέχρι την απεργιακή φρουρά και την κατάληψη. Στους αγώνες αυτούς είχε να επιδείξει έναν ηρωισμό και μιά αυτοθυσία απaráμιλλη. Πολλές από τις μορφές πάλης, τις τακτικές αλλά και τις πολιτικές ιδέες που ανέπτυξε αποτελούν ακόμη και σήμερα πρότυπο για όλους τους προλετάριους του πλανήτη.

Η δεκαετία του 1910 συνδέεται με τους πρώτους αγώνες για συνδικαλιστική οργάνωση όλων των εργατών ανεξάρτητα από φύλο και εθνικότητα. Ταυτόχρονα ήταν η περίοδος που οι σπόροι των επαναστατικών ιδεών άρχισαν να απλώνονται στην εργατική τάξη. Σε αυτές τις διεργασίες δεν μπορεί να αγνοήσει κανείς το ρόλο των Βιομηχανικών Εργατών του Κόσμου (ΙWW), της πολιτικο-συνδικαλιστικής οργάνωσης που έδωσε ηγεσία σε μιά σειρά μαχητικών αγώνες.

Ένας από αυτούς ήταν η πεντάμηνη απεργία των κλωστουφαντουργών στο Λώρενς της Μασσαχουσέτης. Τότε 20.000 εργάτες και εργάτριες συγκρούσαν καθημερινά με την αστυνομία με το σύνθημα "καλύτερα να πεινάμε παλεύοντας, παρά να πεινάμε δουλεύοντας".

Οι ΙWW κατάφεραν να οργανώσουν συνδικαλιστικά εργάτες που μέχρι τότε ούτε καν είχαν ακούσει για σωματείο όπως εργάτες γης, οικοδόμους η και άνεργους. Η βασικότερη επιτυχία τους όμως ήταν ότι απλώθηκαν στους μετανάστες όλων σχεδόν των εθνοτήτων που έφταναν στις ΗΠΑ και που ο επίσημος συνδικαλισμός αγνοούσε μέχρι τότε. Οι μπροσούρες τους κυκλοφορούσαν, ανάμεσα στις άλλες γλώσσες, και στα ελληνικά.

Η Ελιζαμπεθ Φλύν, μέλος των ΙWW, γράφει: "απευθυνόμασταν σε εθνοτήτες που από παράδοση ήταν εχθρικές μεταξύ τους, όπως σε Ελληνες, Τούρκους και Αρμένιους. Τους τονίζαμε ότι στην απεργιακή φρουρά βιάδιζαν όλοι ενωμένοι. Τους λέγαμε:

"Δουλεύετε μαζί για το αφεντικό! Μπορείτε να παλέψετε μαζί για τους εαυτούς σας! Αυτή η λογική δεν ήταν απλά συνδικαλιστική. Ήταν προτροπή να ενωθούν όλοι οι εργάτες για 'ψωμί και τριαντάφυλλα'".

Σε επίπεδο πολιτικών ιδεών οι ΙWW συνδέονται με το σπάσιμο του εθνικισμού, καθώς οι αντιπολεμικές προκηρύξεις και αφίσες τους για τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο δεν έχουν να ζηλέψουν τίποτα από αυτές των Μπολσεβίκων.

Οι κατάληψεις

Στη δεκαετία του '20 η αμερικάνικη εργατική τάξη έγινε στόχος μιάς καπιταλιστικής επίθεσης που συνδύαζε την τρομοκρατία με την εντατικοποίηση στους χώρους δουλειάς. Οι διάφορες μέθοδοι αύξησης της παραγωγικότητας που έγιναν γνωστές με τα ονόματα των εμπνευστών τους (Τελορισμός, Φορντισμός κλπ) απαιτούσαν ένα εργατικό κίνημα που να μην είναι σε θέση να αντισταθεί.

Η καταστολή του κράτους και των γκάνγκστερς, τα ξεπουλήματα της AFL (Αμερικάνικη Ομοσπονδία Εργασίας), της μόνης επίσημης πανεθνικής συνδικαλιστικής οργάνωσης αλλά και οι προσδοκίες για μιά καλύτερη ζωή από τη συνεχή καπιταλιστική ανάπτυξη οδήγησε στη πτώση του κινήματος αυτή την περίοδο: από τις 3.789 απεργίες που έγιναν το 1916 φτάσαμε μόλις στις 629 το 1928. Οι αμερικάνοι καπιταλιστές νόμισαν ότι με τη βοήθεια της AFL θα μπορούσαν να διατηρήσουν επ' αόριστον τον έλεγχο πάνω στο εργατικό κίνημα.

Όμως ο καπιταλισμός έχει τη δικιά του λογική και το 1929 οδηγήθηκε σε μιά απο τις πιά καταστροφικές κρίσεις. Μέσα σε πέντε χρόνια η βιομηχανική παραγωγή των ΗΠΑ έπεσε κατά 48,7% εκοξεύοντας την ανεργία στους δεκαοκτώ εκατομμύρια ανθρώπους. Το γκρέμισμα των αυταπατών των εργατών και των εργατριών ανέβασε το θεμόμετρο των ταξικών αγώνων στις ΗΠΑ στο ψηλότερο σημείο της ιστορίας τους.

Η υιοθέτηση της κατάληψης σαν μορφή μαχητικής απάντησης στις οργανωμένες απεργοσπασίες των αφεντικών ήταν ένα βασικό χαρακτηριστικό της περιόδου. Εχοντας καταλάβει το εργοστάσιο ήταν πολύ πιά εύκολο να περιφρουρηθεί η απεργία και πολύ πιά δύσκολο να δουλέψουν τα μηχανήματα με απεργοσπαστές.

Ένα δεύτερο σημαντικό στοιχείο, ήταν η ρήξη με τον ομοιοεπαγγελματικό συνδικαλισμό που αντιπροσώπευε η AFL και η εμφάνιση του βιο-

μηχανικού συνδικαλισμού. Βασικό αίτημα των αγώνων που ξεσπάζει στη δεκαετία του '30 είναι η αναγνώριση του βιομηχανικών εργατικών σωματείων κατά χώρο και κατά κλάδο, εφόσον ο συνδικαλισμός κατά ειδικότητα άφηνε ακάλυπτους εκατομμύρια εργάτες.

Οι καταλήψεις και ο συνδικαλισμός από τα κάτω δεν ήρθαν αυτόματα. Ήρθαν μέσα από την εκπαίδευση που έπαιρνε η εργατική τάξη μέσα από την κλιμάκωση των αγώνων της: Το 1933 απεργήσαν 100.000 εργαζόμενοι στον ψασιμό. Δεκαπέντε απεργίες έγιναν στην αυτοκινητοβιομηχανία. Πενήντα χιλιάδες φαντασμαγορικοί απεργήσαν ζητώντας αυξήσεις.

Όλοι αυτοί οι αγώνες δεν ήταν καθόλου ειρηνικοί και καθόλου αναίμακτοι. Οι νεκροί ήταν εκατοντάδες και οι τραυματίες χιλιάδες. Το Σεπτέμβριο του '33 για παράδειγμα οι πληρωμένοι τραμπούκοι των αφεντικών άνοιξαν πυρ ενάντια σε διαδήλωση που πραγματοποιούσαν στην Πενσυλβανία απεργού ανθρακωρύχοι και οι οικογένειές τους. Τέσσερις εργάτες σκοτώθηκαν ενώ τραυματίστηκαν πολλοί περισσότεροι. Σαν απάντηση η "φιλεργατική" κυβέρνηση του Ρούζβελτ διέταξε να γίνει έρευνα για τυχόν ύπαρξη "κομμουνιστικού δάκτυλου" στην απεργία.

Ακολουθούν τρεις επικές απεργίες που δίνουν και αυτές τον δικό τους φόρο αίματος: η απεργία στην αυτοκινητοβιομηχανία Auto-Lite στο Τολέδο, η απεργία των λιμενεργατών του Σαν Φραντζίσκο και η απεργία των φορτηγατζήδων στη Μιννεάπολη.

Οι φορτηγατζήδες της Μιννεάπολης οργάνωσαν με πρωτοποριακό τρόπο τις απεργιακές φρουρές τους εγκαθιδρύοντας για πρώτη φορά τα "ιπτάμενα αποσπάσματα" που οργάνωναν την περιφρούρηση από χώρο σε χώρο. Οι μάχες που έδωσαν με την αστυνομία και τον στρατό ήταν πολύνεκρες και από τις δύο πλευρές. Επειδή όμως οι ηγέτες των απεργιών ήταν τροτσκιστές, οι εργάτες είχαν να αντιμετωπίσουν άλλους δύο εχθρούς: την AFL που καταδικάζει την απεργία μιλώντας για "κόκκινη απειλή" και το ΚΚ ΗΠΑ που αποκαλούσε αυτούς τους αγωνιστές "πράκτορες των αφεντικών". Η δύναμη της εργατικής τάξης ήταν όμως τέτοια που ακόμη και κάτω από αυτές τις συνθήκες κατάφερε να νικήσει.

Ένα από τα πρώτα εργοστάσια που καταλήφθηκαν ήταν αυτό της γνωστής μας Good Year στο Οχάιο. Από τον Ιούνη του 1934 η Ένωση Εργατών Ελαστικών έδωσε έναν τετράχρονο αγώνα ενάντια στην εξοικονομική εντατικοποίηση της αλυσίδας παραγωγής και ενάντια στους ρατσιστικούς διαχωρισμούς. Η νίκη αυτού του αγώνα άπλωσε τον άνεμο των καταλήψεων σε όλο το Οχάιο. Ανάμεσα στο 1936 και το 1938 έγιναν εξήντα δύο καταλήψεις στα εργοστάσια της περιοχής, όλες οργανωμένες από τη βάση των εργατών.

Χαρακτηριστικό του κλίματος που επικρατούσε αλλά και της συνειδητοποίησης για την ανάγκη ταξικής οργάνωσης απέναντι στα αφεντικά ήταν και το ακόλουθο περιστατικό. Το φθινόπωρο του 1934 δύο ομάδες μπέηζ-μπολ αποτελούμενες από εργάτες ελαστικών αρνήθηκαν να παίξουν και δήλωσαν ότι καταλαμβάνουν το γήπεδο επειδή ο διαιτητής δεν ανήκε στο σωματείο.

Όμως το αποκορύφωμα του κύματος των καταλήψεων ήταν οι κινητοποιήσεις στη Τζένεραλ Μότορς το Γενάρη και το Φλεβάρη του 1937. Σημαντικό στοιχείο για την έκβαση του αγώνα ήταν η συμμετοχή στην εκλεγμένη συντονιστική επιτροπή από όλα τα εργοστάσια της εταιρίας στη χώρα, πολλών οργανωμένων επαναστατών που ακολουθούσαν τις ιδέες του Τρότσκι. Η κύρια μάχη δόθηκε στο Φλίντ του Νητρώιτ. Όταν καταλήφθηκε το τμήμα-κλειδί του γιγαντιαίου εργοστάσιου, η αστυνομία έκοψε τη θέρμανση και απαγόρευσε κάθε είσοδο τροφίμων για να εξαναγκάσει τους εργάτες να βγούν από το εργοστάσιο.

Οι εργάτες πράγματι βγήκαν, αλλά επιπρόσθετοι και μετά από 12ωρη μάχη κατάφεραν να πάρουν ποσότητες καφέ και ψωμιού και να επιστρέψουν για να συνεχίσουν την κατάληψη. Στις 11 Φλεβάρη 1937 η εργοδοσία υποχώρησε.

Η νίκη των εργατών της Τζένεραλ Μότορς αντήχησε σε όλες τις ΗΠΑ. Τον επόμενο μήνα 193.000 εργάτες και εργάτριες συμμετείχαν σε 247 καταλήψεις. Μέχρι το τέλος του χρόνου μισό εκατομμύριο εργάτες είχαν καταφύγει στην ίδια μορφή πάλης για να κατακτήσουν το στοιχειώδες δικαίωμα να έχουν τη συνδικαλιστική τους οργάνωση.

Όλοι αυτοί οι αγώνες οργανώθηκαν από τα πρωτοβάθμια εργατικά σωματεία που ξεφύτρωναν παντού σε παντοφάκια. Από αυτά τα πρωτοβάθμια κλαδικά βιομηχανικά σωματεία δημιουργήθηκε το 1935 το Συνέδριο των Βιομηχανικών Ενώσεων (CIO), η ομοσπονδία που κάλυπτε για πρώτη φορά σε πανεθνικό επίπεδο όλους εκείνους τους εργάτες που η AFL αρνιόταν να οργανώσει. Η CIO παρ'ότι ήταν μια σημαντική κατάκτηση

στη εκείνη την εποχή, αργότερα εκφυλίστηκε προς τη γραφειοκρατία και σημαντικό ρόλο σε αυτό έπαιξε το ΚΚ ΗΠΑ.

Η υποχώρηση

Οι αμερικάνοι εργάτες συνέχισαν να δίνουν υπέροχους αγώνες ακόμα και μέσα στην εθνικιστική καταιγίδα του β' παγκοσμίου πολέμου, όπως αυτός των ανθρακωρύχων το 1943.

Η γρήγορη και σταθερή ανάπτυξη όμως που ακολούθησε μετά τον πόλεμο αύξησε το βιοτικό επίπεδο των εργατών. Το "αμερικάνικο όνειρο" δημιουργήσε μεγάλες αυταπάτες στους εργάτες σε σχέση με την κοινωνική τους θέση και την προοπτική τους. Οι θεωρίες για την αμερικάνικη ιδιαιτερότητα άρχισαν να αναπτύσσονται εκείνη ακριβώς την περίοδο, για να φτάσουμε στην πιο καθαρή διατύπωσή τους από το Γερμανοαμερικάνο φιλόσοφο Χέρμπερτ Μαρκούζε που υποστήριζε ότι "το σύστημα εξασφαλίζει μια άνετη, απαλή, έλλογη δημοκρατική ανελευθερία όπου ο "λαός", αυτός που πριν αποτελούσε τη μαγιά της κοινωνικής αλλαγής, έχει τώρα μετατραπεί στη μαγιά της κοινωνικής συνοχής".

Όμως ακόμα και το 1959, ένας στους 5 ανθρώπους στις ΗΠΑ ζούσε κάτω από το επίσημο όριο φτώχειας. Γι'αυτό ακόμα και στην περίοδο του μπουμ έβλεπε κανένας να απεργούν ακόμα και οι πιο καλοπληρωμένοι κλάδοι όπως οι μεταλλεργάτες.

Κανείς όμως δε μπορεί να αμφισβητήσει ότι στη δεκαετία του '50, η διάρκεια των απεργιών και ο αριθμός των απεργών μειώθηκαν δραματικά. Η καταστολή και ο Μακαρθισμός (η εξόντωση, δηλαδή, χιλιάδων αγωνιστών με το πρόσχημα της "κομμουνιστικής συνωμοσίας") έπαιξαν καθοριστικό ρόλο σε αυτές τις εξελίξεις. Η αποφασιστικότητα των απεργικών φρουρών των πρώτων χρόνων της CIO, βαθμιαία αντικαταστάθηκε από την παθητικότητα, καθώς οι εργάτες άρχισαν να συνηθίζουν σε απεργίες χωρίς κατάληψη και χωρίς απεργιακή φρουρά, χωρίς δηλαδή να έχουν να παίξουν οι ίδιοι κάποιο αποφασιστικό ρόλο.

Το ξέσπασμα του '60-'70

Όμως στη δεκαετία του '60 ήρθε ένα καινούργιο ξέσπασμα εργατικών κινητοποιήσεων. Αυτοί οι αγώνες προέκυψαν μέσα στο μεγάλο διεθνές αναβρασμό της περιόδου, ο οποίος στις ΗΠΑ εκφράστηκε μέσα από το κίνημα των μαύρων (κίνημα πολιτικών δικαιωμάτων, Μαύροι Πάνθηρες κλπ) καθώς και μέσα από το αντιπολεμικό κίνημα ενάντια στο πόλεμο του Βιετνάμ.

Στη πρωτοπορεία των αγώνων τώρα βρέθηκαν οι μαύροι εργάτες που ριζοσπαστικοποιούνταν ραγδαία από τις εξελίξεις. Ήταν αυτοί που παρέσυραν στον αγώνα τους λευκούς συναδέλφους τους.

Το Κίνημα Επαναστατικών Συνδικάτων του Ντότζ (DRUM) κατέχει δεσπόζουσα θέση στην ιστορία του αμερικάνικου εργατικού κινήματος. Δημιουργήθηκε από μαύρους επαναστάτες στο εργοστάσιο Ντότζ της Κράισλερ στο Νητρώιτ ύστερα από μία "άγρια απεργία" (δηλ. απεργία έξω από τον έλεγχο της επίσημης ομοσπονδίας) που ξέσπασε το Μάη του 1968.

Η δραστηριότητα και οι ιδέες του DRUM ενέπνευσαν χιλιάδες άλλους εργάτες στο Νητρώιτ, τη Καλιφόρνια, το Νιού Τζέρσευ και αλλού, όπου και στήθηκαν αντίστοιχες οργανώσεις. Από την ενοποίηση τους προέκυψε το 1969 ο Σύνδεσμος Επαναστατών Μαύρων Εργατών.

Όπως έγραψε ένας αναλυτής της εποχής: "η μαύρη επανάσταση της δεκαετίας του '60 έφτανε επιτέλους στους πιο ευάλωτους αρμούς του αμερικάνικου οικονομικού συστήματος, έφτανε στην αλυσίδα παραγωγής".

Οι άγριες απεργίες διπλασιάστηκαν ανάμεσα στα 1960 και στα 1969 φτάνοντας τις 2.000. Οι εργαζόμενοι στα ορυχεία και τις αυτοκινητοβιομηχανίες αποτέλεσαν και πάλι τον κορμό των απεργών. Οι ταχυδρομικοί παρ'ότι δεν είχαν νομικά δικαιώματα να απεργήσουν ξεκίνησαν το 1970 έναν αγώνα σε πάνω από διακόσιες πόλεις. Οι εθνοφρουροί που στάλθηκαν για να σπάσουν την απεργία δήλωσαν τελικά αλληλέγγυοι με τους απεργούς. Μετά από δύο βδομάδες απεργίας τελικά οι ταχυδρομικοί κέρδισαν 14% αύξηση του μισθού τους.

Όμως η κρίση της αμερικάνικης οικονομίας και η υπονόμευση της παγκόσμιας βιομηχανικής κυριαρχίας της, οδήγησε τις κυβερνήσεις των Δημοκρατικών του Κάρτερ και των Ρεπουμπλικάνων του Ρήγκαν σε χοντρές επιθέσεις ενάντια στην εργατική τάξη. Το 1986, στα μέσα της ρηγκανικής δεκαετίας οι εργάτες είχαν διαθέσιμο εισόδημα ίσο με αυτό του 1961, 20% δηλαδή λιγότερο απ'ότι είχαν το 1972.

Για να περάσει αυτή η επίθεση χρησιμοποιήθηκε μία καταστολή που μπορεί να μην κατέληξε στα ποτάμια αίματος των προηγούμενων δεκαετιών, αλλά που κατάφερε καίρια χτυπήματα στην οργανωμένη δύναμη της εργατικής τάξης.

Το 1979 λειτουργούσαν ήδη στις ΗΠΑ πάνω από χίλιες εταιρείες που είχαν σαν αντικείμενο να παρέχουν συμβουλές και να επεξεργάζονται για τους πελάτες τους τακτικές διάλυσης των σωματείων. Σύμφωνα με το περιοδικό *Economist* τα κέρδη αυτών των εταιρειών έφταναν τα 100 εκατομμύρια δολάρια το χρόνο.

Η τελευταία μεγάλη απεργία, αυτή των ελεγχτών εναέριας κυκλοφορίας, έκλεισε με μία συντριπτική ήττα το 1981. Ο Ρήγκαν κατάφερε να διαλύσει το σωματείο και να απολύσει χιλιάδες εργαζόμενους.

Εχοντας αυτό το προηγούμενο οι εργοδότες με πολύ μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση έδωσαν αλλεπάλληλα χτυπήματα σε πολλούς συνδικαλισμένους κλάδους απολύοντας ολόκληρο το προσωπικό τους. Σήμερα το ποσοστό των συνδικαλισμένων εργατών στις βιομηχανίες του ιδιωτικού τομέα υπολογίζεται ότι είναι κάτω από 10%.

Η ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΗ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ

Αν κυτάξει κανένας ολόκληρο αυτόν τον αιώνα θα δει ότι οι αμερικάνοι εργάτες και εργάτριες δεν είναι από τη φύση τους ούτε συντηρητικοί, ούτε παθητικοί και απολίτικοι, ούτε ρατσιστές και εθνικιστές.

Το τραγικό όμως ήταν ότι, ενώ από τη μία είχαν να αντιμετωπίσουν την πιά αδιστακή άρχουσα τάξη του κόσμου, από την άλλη είχαν σχεδόν πάντοτε μία ηγεσία άπιστευτα συντηρητική και διεφθαρμένη. Μια ηγεσία που πιά πολύ από τις επιθέσεις των αφεντικών φοβόταν τις κινητοποιήσεις της βάσης.

Στην απεργία των ανθρακωρύχων που αναφέραμε παραπάνω, τον Αύγουστο του 1933, ο Φίλιπ Μέρει αντιπρόεδρος της Ένωσης Ανθρακωρύχων μετά από μία συνάντηση που είχε με τον Ρούζβελτ δήλωνε στους Τάιμς της Νέας Υόρκης:

“Ο κύριος πρόεδρος μου είπε: ‘Φίλιπ, θέλω από σένα να κάνεις αυτούς τους ανθρώπους να επιστρέψουν στη δουλειά.’ Απάντησα ότι: ‘με ευχαρίστηση θα κάνω ο,τι περνάει από το χέρι μου για σας’”.

Και σχολιάζοντας την απαίτηση του Ρούζβελτ να σταματήσει η απεργία συνέχισε:

“Οποιοδήποτε σωματείο ή συνδικαλιστής αρνηθεί να υπακούσει αυτές τις διαταγές δεν θα ζήσει για πολύ”.

Οι δεσμοί ανάμεσα στην συνδικαλιστική γραφειοκρατία και την κυβέρνηση χρονολογούνται από εκείνη ακριβώς την περίοδο, όταν ακόμη και οι ηγέτες της CIO έδιναν την άνευ όρων την υποστήριξη τους στο Δημοκρατικό Κόμμα.

Από την άλλη, το Κομμουνιστικό Κόμμα των ΗΠΑ είχε υπολογίσιμη δύναμη και έλεγχε αρκετά συνδικάτα εκείνη την εποχή. Είχε σίγουρα την ευκαιρία να αποσπάσει χιλιάδες άλλους αγωνιστές εργάτες την περίοδο της κορύφωσης του κύματος των καταλήψεων καθώς αναπτύσσονταν γρήγορα οι ριζοσπαστικές ιδέες. Ομως και το ΚΚ κινήθηκε προς την αντίθετη κατεύθυνση υποστηρίζοντας και αυτό τον Ρούζβελτ.

Στη διάρκεια του πολέμου η CIO και τα συνδικάτα που ελέγχονταν από το ΚΚ ΗΠΑ πλειοδοτούσαν σε εθνικισμό συμφώνησαν να απέχουν από οποιαδήποτε μορφή απεργιακής κινητοποίησης. Επειδή όμως οι εργάτες επέμεναν να απεργούν ακόμη και τότε, η εφημερίδα του ΚΚ προειδοποιούσε στις 19 Ιούνη 1944:

“Αυτοί που παραβιάζουν τη συμφωνία για κατάπαυση των απεργιών είναι απαργοσπάστες και σαν τέτοιους πρέπει να τους συμπεριφερόμαστε. Οι απεργοσπάστες δεν θέλουν χάδια”.

Όταν βέβαια τα αφεντικά δεν χρειάζονταν πιά τους σταλινικούς η CIO διέγραψε 11 συνδικαλιστικές ενώσεις που ελέγχονταν από το ΚΚ και που αριθμούσαν 500.000 μέλη.

Το επόμενο και τελικό βήμα ήταν η ένωση της CIO με την υποτιθέμενη αντίπαλη ομοσπονδία, την AFL. Τη χρονιά που πραγματοποιήθηκε αυτή η ενοποίηση (1955) η γραφεικρατικοποίηση είχε φτάσει σε ανώτατα επίπεδα και πήγαινε χέρι - χέρι με την έλλειψη δημοκρατίας. Οι διάφοροι υπεύθυνοι όλο και περισσότερο διορίζονταν παρά εκλεγόνταν στα πόστα τους. Το πόστο του προέδρου της AFL-CIO θυμίζει περισσότερο βασιλικές δυναστείες καθώς από το 1955 μέχρι σήμερα υπήρξαν

μόνο δύο πρόεδροι, ο Τζ.Μίνι και ο Λ.Κέρκλαντ. Οι πολιτικές ιδέες που διαμόρφωσαν και η πρακτική που ακολουθούσαν ήταν αντίστοιχες. Ο Μίνι έλεγε ότι “πιστεύουμε στο αμερικάνικο σύστημα του κέρδους”. Το 1985 η AFL-CIO κατείχε επιχειρήσεις σε 83 χώρες με συνολικό ετήσιο τζίρο 43 εκατομμύρια δολάρια.

Η στάση της αριστεράς και η απόλυτη υποταγή της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας στα αστικά κόμματα είχαν την αντανάκλασή τους και σε πολιτικό επίπεδο. Στις ΗΠΑ δεν μπόρεσε να στηθεί ένα μαζικό εργατικό κόμμα όπως π.χ. η ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία.

Βέβαια οι ηγεσίες των συνδικάτων υποστηρίζουν και με δηλώσεις αλλά και με οικονομικές ενισχύσεις τα δύο μεγάλα κόμματα. Στις τελευταίες εκλογές η AFL-CIO υποστήριξε τους Δημοκρατικούς ενώ άλλα σωματεία, με κορυφαία την Ένωση οδηγών φορητών, υποστήριξαν τους Ρεπουμπλικάνους. Η διαφορά στην κομματική προτίμηση δεν σημαίνει τίποτα γιατί η στρατηγική όλων αυτών των ηγεσιών είναι ολόδια: συνεργασία παρά οποιασδήποτε μορφής σύγκρουση.

Η αποξένωση των εργατών από τα κόμματα είναι τέτοια ώστε οι περισσότεροι από αυτούς δεν συμμετέχουν στις εκλογές. Ετσι κι αλλιώς στις προεδρικές εκλογές συμμετέχει μόνο το 50% των ψηφοφόρων, ενώ το ποσοστό συμμετοχής συνεχίζει να πέφτει σταθερά τα τελευταία 30 χρόνια. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Ρήγκαν και ο Μπους έγιναν πρόεδροι έχοντας ψηφισθεί μόλις από το 26% των ψηφοφόρων.

ΜΕΤΑ ΤΟ ΛΟΣ ΑΝΤΖΕΛΕΣ

Ο βασικός στόχος των κυβερνήσεων των Ρεπουμπλικάνων ήταν να αποκαταστήσουν την ηγεμονία του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού σε διεθνή κλίμακα δαπανώντας τεράστια ποσά σε εξοπλισμούς και περικοπώντας τις κοινωνικές δαπάνες. Οι εργάτες πλήρωσαν πράγματι το κόστος αυτής της αναδιάρθρωσης, όμως μέσα από αυτή τη διαδικασία πολλαπλασιάστηκε η δυσσάρεσκεια και ο θυμός εκατομμυρίων ανθρώπων.

Σήμερα οι ελπίδες για μία καλύτερη ζωή ή για κοινωνική άνοδο δεν ανταποκρίνονται στην ίδια την πραγματικότητα. Ανεξάρτητα με το αν είναι μαύροι, λευκοί ή ισπανόφωνοι, άντρες ή γυναίκες, εργαζόμενοι ή άνεργοι, οι συνθήκες έχουν χειροτερεύσει σημαντικά για όλους τους εργάτες: το 20% από αυτούς δεν έχει καμμία απολύτως κοινωνική ασφάλιση και το 40% δεν έχει καμμία συνταξιοδοτική κάλυψη(!). Τα 2/3 των ανέργων δεν παίρνουν κανένα επίδομα. Σήμερα οι ΗΠΑ έχουν με διαφορά το μεγαλύτερο ποσοστό εργατικών ατυχημάτων από όλες τις άλλες δυτικές βιομηχανικές χώρες ενώ οι μισθοί στη βιομηχανία ίσα που φτάνουν αυτούς της Ιταλίας.

Όμως από το 1990 τα σημάδια μιάς εργατικής ανάκαμψης είναι υπαρκτά: Οι ανθρακωρύχοι του Πίτστον μετά από 11 μήνες απεργίας, τρεις μέρες κατάληψης και με την συμπαράσταση 30.000 άλλων απεργών συναδέλφων τους κατάφεραν να αποτρέψουν τις προσπάθειες της εταιρείας να διαλύσει το σωματείο τους και να περικόψει τους μισθούς.

Όμως η πιά σημαντική νίκη ήταν αυτή που αφορούσε το σωματείο οδηγών φορητών. Για πρώτη φορά στην ιστορία του σωματείου η βάση (1,5 εκατομ. μέλη) εξέλεξε δημοκρατικά την ηγεσία της ανατρέποντας τους προηγούμενους μαφιόζους (κυριολεκτικά) ηγέτες. Αυτή η νίκη ανέβασε το ηθικό και σε άλλους εργάτες που είδαν ότι είναι δυνατό να ανατρέψουν και αυτοί τις σάπιες ηγεσίες τους. Ηδη αντίστοιχες κινήσεις άρχισαν να οργανώνονται και στο τεράστιο συνδικάτο των εργαζόμενων στις αυτοκινητοβιομηχανίες.

Ο θυμός των εργατών βρήκε την αντανάκλασή του και έξω από τους εργατικούς χώρους τα τελευταία χρόνια. Το κίνημα για το δικαίωμα στην έκτρωση και το κίνημα για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων έχουν επανειλημμένα κινητοποιήσει χιλιάδες κόσμο. Εκατοντάδες χιλιάδες κινητοποίησης τό αντιπολεμικό κίνημα που ξέσπασε με αφορμή τον πόλεμο στον Κόλπο.

Η φωτιά συνεχώς που άναψε στο Λος Αντζελες δεν ήταν κεραυνός εν αιθρία. Μπαίνοντας στην τελευταία δεκαετία του αιώνα η εικόνα θυμίζει όλο και περισσότερο την κατάσταση που προηγήθηκε από την έκρηξη του '68: το αντιπολεμικό κίνημα που ευαισθητοποιεί βασικά φοιτητές το διαδέχεται ένα κύμα μαύρης εξέγερσης ταυτόχρονα με τα πρώτα εργατικά σκιρήματα. Η στιγμή που η εξέγερση θα ξαναφτάσει στους “ευάλωτους αρμούς” του αμερικάνικου οικονομικού συστήματος” ίσως να μην είναι και πολύ μακριά.

Η Ν.Δ. προχωράει στα πιο βάρβαρα χτυπήματα ενάντια στις γυναίκες. Η κατάργηση της 15ετίας για τις εργαζόμενες γυναίκες είναι μόνο η κορυφή του παγόβουνου. Η Βίλλυ Φωτοπούλου παρουσιάζει όλες τις πλευρές αυτής της επίθεσης και εξηγεί τόσο τις αιτίες της γυναικείας καταπίεσης όσο και τους τρόπους για να την παλέψουμε

Νέες επιθέσεις με το πρόσχημα της εξίσωσης

Το τελευταίο διάστημα τα στρογγυλά τραπέζια της τηλεόρασης μας βομβαρδίζουν με απόψεις για το τέλος της γυναικείας καταπίεσης. Ερευνητές στα περιοδικά και τις εφημερίδες θέλουν να μας πείσουν ότι η ισότητα είναι πια γεγονός. Το μήνυμα έρχεται από παντού: σήμερα ζούμε στη “μεταφεμινιστική εποχή” και όσες επιμένουν να αναφέρονται στη γυναικεία καταπίεση, μάλλον δυσκολεύουν οι ίδιες τη ζωή τους.

Αυτή η προπαγάνδα όμως δε μένει μόνο στα λόγια, έχει συνέπειες πάνω στη ζωή χιλιάδων εργαζόμενων γυναικών. Οι νέες ρυθμίσεις του ασφαλιστικού προβλέπουν την εξίσωση των ορίων συνταξιοδότησης σε άντρες και γυναίκες (προς τα πάνω, φυσικά). Η δεκαπενταετία, το δικαίωμα των εργαζόμενων γυναικών και μητέρων στη συνταξιοδότηση μετά από 15 χρόνια εργασίας, αυτή τη στιγμή βρίσκεται πρώτο στο στόχαστρο της κυβέρνησης που διαχειρίζεται την κρίση του καπιταλισμού. Η προστατευτική νομοθεσία για τις γυναίκες, μια κατάκτηση του εργατικού κινήματος που προστάτευε τις εργάτριες από τις πιο βαριές και ανθυγιεινές δουλειές στη βιομηχανία, σήμερα καταργείται από τις Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις.

Ο κυνισμός των αστών φτάνει μέχρι το σημείο να παρουσιάζουν αυτές τις επιθέσεις ως το επισφράγισμα της εξίσωσης.

Όμως, η πραγματικότητα για τις εργαζόμενες γυναίκες είναι πολύ πιο διαφορετική. Η Γραμματεία Γυναικών της ΟΤΟΕ αποδειχνει ότι η μισθολογική εξίσωση είναι άπιαστο όνειρο, ότι οι γυναίκες είναι αποκλεισμένες από τις ανώτερες θέσεις στην ιεραρχία.

Οι λόγοι που επέβαλαν την προστατευτική νομοθεσία και τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα των γυναικών, όχι μόνο δεν έχουν εξαφανιστεί, αλλά σήμερα αποχτάνε όλο και μεγαλύτερο βάρος: Οι λειτουργίες της οικογένειας φορτώνονται με νέα βάρη καθώς το κράτος πρόνοιας εγκαταλείπεται. Οι μητέρες χρεώνονται όλο και πιο μεγάλα βάρη με την ανατροφή των παιδιών, όταν κλείνουν οι βρεφονηπιακοί σταθμοί. Ο θόρυβος που ξέσπασε με αφορμή το κλάμμα του μουρού στην ταινία της

Λιάππα σαν πραγματικούς αποδέχτες είχε όλες εκείνες τις γυναίκες που ασφυκτούν από τη χειροτέρευση των συνθηκών της ζωής τους και έχουν βίαια ξεσπασμάτα.

Η βία και οι ψυχασθένειες αυξάνουν διαρκώς μέσα στις εργατικές οικογένειες. Μια έρευνα των “Νέων” λίγο καιρό πριν το απόδειχνε με τα ψηλότερα ποσοστά που παρουσιάζουν οι ψυχικές διαταραχές στις εργατογεντονιές της Αθήνας παρά στα βόρεια προάστια. Η διάλυση του ΕΣΥ από την άλλη, σημαίνει ότι όλο και περισσότερα τέτοια περιστατικά μένουν για θεραπεία στο σπίτι, μένουν στην ευθύνη των γυναικών της οικογένειας, μαζί με τους ηλικιωμένους που δεν έχουν πια καμιά άλλη επιλογή μετά τα κλεισίματα των ΚΑΠΗ.

Η αποδιάρθρωση του ΕΣΥ έχει πολύ μεγαλύτερες συνέπειες για τις γυναίκες. Στο νοσοκομείο ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ, μέσα από τις συνεχείς περικοπές σε προσωπικό και επιδοτήσεις, είναι σχεδόν αδύνατο οι γυναίκες να πάρουν ουσιαστική βοήθεια για την αντισύλληψη. Οι εκτρώσεις είναι μεν νόμιμες, μόνο που κανένα ασφαλιστικό ταμείο δεν τις καλύπτει. Το οικονομικό βάρος της έκτρωσης σε ιδιώτη γιατρό γίνεται ολοένα και πιο δυσβάσταχτο και η ταξική θέση της γυναίκας καθορίζει όλο και πιο πολύ το ποσοστό της ασφάλειας κατά την επέμβαση. Όμως τα ζητήματα της σεξουαλικότητας, της δυνατότητας της κάθε μιας γυναίκας να ελέγχει η ίδια το σώμα της, δε μπορούν να μένουν στο περιθώριο των μαχών που δίνει η εργατική τάξη για να μη χειροτερέψουν οι συνθήκες της υγειονομικής περιθάλψης. Είναι ταξικές μάχες που έχουμε να δώσουμε ενάντια στο σκοταδισμό και την πολεμοκαπηλεία της Νέας Δημοκρατίας. Η πλήρης ενημέρωση για το σώμα μας, η δωρεάν αντισύλληψη, οι δωρεάν και ασφαλείς εκτρώσεις σ’όλα τα στάδια της κύησης είναι ανάγκες των εργαζόμενων γυναικών.

Η ιδεολογική αντεπίθεση

Η αναβίωση του παλιού τρίπτυχου “πατρική-θρησκεία-οικογένεια” από τη Ν.Δ. έρχεται να δώσει το ιδεολογικό προκάλυμμα. Οι κίνδυνοι της “υπογεννητικότητας” επισείονται σε κάθε

περίπτωση για να δώσουν λαβή και δικαίωση για τις πιο απίθανες επιθέσεις: η υπογεννητικότητα των Ελληνίδων φταιει για το μαρασμό των ασφαλιστικών ταμείων, η υπογεννητικότητα “επιβάλλει” την κατάργηση 810 θέσεων δασκάλων, η υπογεννητικότητα τέλος καθιστά τη χώρα μας ευάλωτη στις απειλές των γειτόνων μας.

Όλη αυτή η προπαγάνδα, που καταλήγει πάντα στις παραινήσεις για την ενίσχυση της οικογένειας και την ανάγκη να γυρίσουν πίσω οι γυναίκες στα σπίτια τους, δεν είναι αποκλειστικά ελληνικό φαινόμενο.

Ζούμε σε μια εποχή που το σύστημα δεν έχει καμιά σίγουρη ελπίδα διεξόδου από την κρίση του. Δε μπορεί να εμπνεύσει καμιά αισιοδοξία για το μέλλον και στρέφεται όλο και πιο πολύ προς το παρελθόν, προς τις σκουριασμένες ιδεολογίες του και τα αντιδραστικά του πρότυπα.

Στην Αμερική, οι ρηγκανικές έμπνευσης “οργανώσεις για τα δικαιώματα του εμβρύου” δε μένουν μόνο στις φραστικές επιθέσεις: οργανώνουν πραγματικές επιθέσεις με ξυλοδαρμούς και βίαιες εισβολές στις κλινικές την ώρα που γυναίκες βρίσκονται στο χειρουργείο για έκτρωση.

Στην Ιρλανδία, ένα δικαστήριο απαγόρευσε την έκτρωση σε μια δεκαετηράχρονη, θύμα βιασμού.

Η αντίσταση στο σύστημα που ξεσκεπάζει το πιο βάρβαρο πρόσωπό του

Αυτά τα ακραία γεγονότα έχουν προκαλέσει ένα κύμα αντίστασης που διογκώνεται διαρκώς. Το Δουβλίνο είδε για πρώτη φορά στην ιστορία του μαζικές διαδηλώσεις γυναικών και νεολαίας που ζητούσαν την κατάργηση του αντιδραστικού νόμου ενάντια στις εκτρώσεις.

Στην Αμερική, μετά τις πρώτες “επιτυχίες” των “οργανώσεων για τα δικαιώματα του εμβρύου”, αυτό που επακολούθησε ήταν διαδηλώσεις 300.000 ατόμων που ζητούσαν την επαναφορά των νόμων για την ελεύθερη έκτρωση σ’όσες πολιτείες έχει απαγορευτεί.

Και έπεται συνέχεια.

Στην Ελλάδα, οι υποκρισίες της κυβέρνησης, οι ξεφτισμένες ιδεολογίες που αναμασσάει για την οικογένεια και τη θέση της γυναίκας εκεί ξεσκεπάζονται από τη αγριότητα με την οποία χτυπάει τους μισθούς, τις συντάξεις, την υγεία και την εκπαίδευση. Για ποιά οικογένεια τελικά μπορεί να μιλάει ο Μητσοτάκης όταν τη διαλύει με τις μετατάξεις και με την αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης; Πώς μπορούν να μιλάνε για την "υπογεννητικότητα" όταν ο πληθωρισμός πετσοκόβει τα οικογενειακά επιδόματα, όταν ο νέος φορολογικός νόμος ελαφρύνει τους βιομήχανους και επιβαρύνει τους πολύτεκνους;

Όμως, οι γυναίκες στην Ελλάδα και σ'ολόκληρο τον κόσμο δεν είναι στο περιθώριο του σπιτιού και του νοικοκυριού, όπως ήταν στη δεκαετία του '50. Είναι και πάλι μαχητικά κομμάτια της εργατικής τάξης. Οι χρεοκοπημένες ιδεολογίες που επιστρετεύονται ξανά δε βρίσκουν πια το έδαφος για να αναπτυχθούν. Οι αντιφάσεις που καπιταλισμός αδυνατεί να λύσει ξεσκεπάζονται μπροστά τους. Αλλά αυτό από μόνο του δεν είναι αρκετό. Χρειάζεται να δούμε τι γεννάει τη γυναικεία καταπίεση, τι τη συντηρεί και πώς να το τσακίσουμε.

Η ρίζα της γυναικείας καταπίεσης

Η ρίζα της γυναικείας καταπίεσης βρίσκεται στον τρόπο που η σύγχρονη οικογένεια ενσωματώνεται στον καπιταλισμό. Βρίσκεται στις λειτουργίες που συντελούνται μέσα σ'αυτό το κύτταρο της αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης. Και από'δω ξεκινάει μια μεγάλη αντίφαση που διαπερνάει τον καπιταλισμό ολόκληρο και της οποίας επιμέρους εκδηλώσεις είναι οι αντιφάσεις που είδαμε πάρα πάνω. Η αντίφαση είναι ότι ενώ ζούμε, μορφωνόμαστε και δουλεύουμε μέσα σε μεγάλες συλλογικότητες, στα σχολεία, στα εργοστάσια, στις υπηρεσίες και στα γραφεία, όταν ερχόμαστε να δούμε πού και πώς ανατρέφουμε στις πρώτες παιδικές ηλικίες, που καλύπτουμε στοιχειώδεις ανάγκες σαν το φαγητό, την καθαριότητα και τον ύπνο, φτάνουμε σ'ένα πολύ στενό κύκλο ανθρώπων, δύο ή τεσσάρων, που είναι η οικογένεια. Ενώ δηλαδή η παραγωγή των αγαθών στον καπιταλισμό χαρακτηρίζεται από μεγάλες συλλογικότητες, η αναπαραγωγή (η ανατροφή των παιδιών, της μελλοντικής γενιάς των εργατών, και η συντήρηση της τωρινής εργατικής τάξης) γίνεται μέσα στο πιο στενό κοινωνικό κύτταρο που έχει εμφανιστεί ποτέ στην ιστορία. Αυτή η απόλυτη εξατομικοποίηση που χαρακτηρίζει την αναπαραγωγή της εργατικής τάξης ευθύνεται για τη γυναικεία καταπίεση σήμερα. Είναι η γυναίκα που σα μητέρα και σύζυγος αναλαβαίνει να βγάλει σε πέρας λειτουργίες που κάλλιστα θα μπορούσαν να χαρακτηρίζονται από την ίδια συλλογικότητα που έχει και η παραγωγή. Αυτός όμως είναι ο πιο φτηνός τρόπος για το σύστημα και ο πιο σίγουρος για τη διατήρηση και την αναπαραγωγή αξιών όπως η υποταγή, η πειθαρχία και ο σεξισμός που τις έχει απόλυτη ανάγκη.

Γιατί ο σεξισμός, η ιδεολογία που δικαιώνει την ανισότητα και τη γυναικεία καταπίεση, δεν περιορίζεται στους τέσσερεις τοίχους του

σπιτιού. Ακολουθεί τη γυναίκα παντού: στην εκπαίδευση, στη δουλειά, στο δρόμο. Ο σεξισμός ευθύνεται για τα χαμηλά μεροκάματα που είναι αναγκασμένες να αποδέχονται οι γυναίκες, ο σεξισμός ευθύνεται για το ότι οι περισσότερες από μας δε μπορούμε να εκμεταλλευτούμε τις δυνατότητές μας ως το έπακρο. Ο σεξισμός ευθύνεται τέλος για τη μειωμένη συμμετοχή που έχουν οι γυναίκες στο συνδικαλισμό και στην πολιτική, όταν μιλάμε για θέσεις που έχουν αποφασιστική σημασία, γιατί οι γυναίκες γράφονται στα σωματεία μαζικά, αλλά ελάχιστες φτάνουν στην κορυφή τους.

Αν είναι κανείς καθαρός για το ότι η οικογένεια και οι λειτουργίες της μέσα στον καπιταλισμό ευθύνονται για την ανισότητα που βιώνουν καθημερινά οι γυναίκες και όχι κάποια αφηρημένη ανδροκρατική ιδεολογία, ξεκαθαρίζουν και οι άμεσοι στόχοι για την καταπολέμηση της γυναικείας καταπίεσης και η προοπτική για τη γυναικεία απελευθέρωση. Αν αντίθετα, ανάγει το όλο ζήτημα σε ένα ανδροκρατικό σύστημα, σε κάτι διαχρονικό που μόνο χαλαρά συνδέεται με τον καπιταλισμό, οι συγχύσεις που ανθούν, και θολώνουν την προοπτική της γυναικείας απελευθέρωσης και αποδεικνύονται καταστροφικές για την καθημερινή πάλη των γυναικών.

Γιατί είμαστε αισιόδοξοι-οι

Η μαρξιστική ανάλυση για τη γυναικεία καταπίεση είναι και η μόνη ανάλυση που μπορεί να δώσει τις επιστημονικές απαντήσεις για την προέλευσή της. Ο Ενγκελς απόδειξε τους αδιάσπαστους δεσμούς που υπάρχουν ανάμεσα στη γυναικεία και την ταξική καταπίεση ιστορικά. Απόδειξε ότι οι πρώτες ταξικές κοινωνίες σημάδεψαν την "ιστορική ήττα του γυναικείου φύλου σε παγκόσμιο επίπεδο". Απορρίπτοντας το ότι η γυναικεία καταπίεση έχει να κάνει με τη βιολογία και τις διαφορές των φύλων, είμαστε αισιόδοξοι γιατί οι κοινωνικές συνθήκες που τη δημιούργησαν, οι ταξικές κοινωνίες, μπορούν πια να ανατραπούν ολοκληρωτικά. Κάποιοι εξηγούν τη γυναικεία καταπίεση με το σχήμα της κοινωνίας των δύο τρίτων, δηλαδή με μια αυθαίρετη αφαίρεση που βγάζει τις γυναίκες από τον κύριο όγκο της εργατικής τάξης. Τις κατατάσσει σε μια νέα κοινωνική κατηγορία που χρειάζεται άλλους τρόπους πάλης απ'αυτούς που χρησιμοποιεί η εργατική τάξη, γιατί η καταπίεσή τους έχει τις εξής δύο συνέπειες: αφ'ενός αυτοί που απαρτίζουν την εργατική τάξη είναι σύμφωνα μ'αυτές τις απόψεις πολύ στενά δεμένοι με το σύστημα για να παλέψουν αποτελεσματικά εναντίον του. Αφ'ετέρου οι γυναίκες (όπως και οι άλλες κατηγορίες που απαρτίζουν το καταπιεσμένο και άρα εξεγερσιακό ένα τρίτο) βρίσκουν άλλους πιο πρόσφορους τρόπους για να αντισταθούν, όπως το να οργανώνται ξεχωριστά κλπ. Όμως έτσι, μ'αυτές τις απόψεις, κανείς δε μπορεί να παλέψει αποτελεσματικά το σεξισμό. Οποτε δοκιμάστηκαν αυτοί οι τρόποι το αποτέλεσμα ήταν βραχυβίαιες προπαγανδιστικές καμπάνιες που το τέλος τους σήμαινε και τεράστιες απογοητεύσεις για όσους και όσες συμμετείχαν.

Σήμερα όμως είναι όσο ποτέ άλλοτε φανερό ότι οι γυναίκες βρίσκονται μέσα σε όλους τους αγώνες που δίνει η εργατική τάξη. Κερδίζουν από τη συλλογικότητά τους, δυναμώνουν από τη μαχητικότητά τους, γίνονται μπροστάρηδες όταν αυτές οι μάχες μεγαλώνουν και η ταξική αλληλεγγύη σπάει τις σεξιστικές προκαταλήψεις.

Εχει έρθει όμως η ώρα να ξαναθυμηθούμε τι σήμανε η πρώτη νικηφόρα εργατική επανάσταση για τις γυναίκες. Η Σοβιετική Ρωσία ήταν η πρώτη χώρα στον κόσμο που νομιμοποίησε τις αμβλώσεις και έδωσε πλήρη δικαιώματα στη γυναίκα. Οι ρωσίδες εργάτριες ήταν οι πρώτες που εκστράτευαν μέχρι τα βάθη της Ασίας για σπασούν στην πράξη το σεξισμό και στις πιο καθυστερημένες γωνίες του κόσμου. Το κόμμα των Μπολσεβίκων ήταν από τα πρώτα κόμματα που έφταξε γυναικείες επιτροπές για να παλεύουν καθημερινά όλους τους θεσμούς και τις αντιλήψεις που κρατάνε τις γυναίκες στο περιθώριο.

Ο Τρότσκι είχε πει ότι "για να μπορέσουμε να αλλάξουμε ριζικά τις συνθήκες της ζωής μας πρέπει να μάθουμε να τις βλέπουμε με τα μάτια των γυναικών". Το είχε πει σε μια περίοδο που οι ίδιες οι μάζες έπαιρναν στα χέρια τους τις συνθήκες της ζωής τους και ήταν η πιο συγκεκριμένη στήριξη στην ανοιχτή παραδοχή των Μπολσεβίκων ότι "ο Σοσιαλισμός είναι αδιανόητος χωρίς τη γυναικεία απελευθέρωση και η γυναικεία απελευθέρωση είναι αδιανόητη χωρίς το Σοσιαλισμό".

Σήμερα ζούμε σε μια περίοδο που οι συνθήκες της ζωής μας δέχονται τις πιο αιχμηρές και απροσχημάτιστες επιθέσεις. Οι αγώνες μας μοιάζουν αμυντικοί, αλλά στην ουσία χτυπάνε στην καρδιά αυτού του συστήματος. Όλες οι μάχες που έδωσε η εργατική τάξη την τελευταία διετία είναι μάχες για τις συνθήκες της ζωής της: τι εκπαίδευση θα έχουμε, τι σύστημα υγείας θα έχουμε, με τι κοινωνιώνες θα κινούμαστε, πώς θα ζούμε μετά από τα 30 και 40 χρόνια δουλειάς. Αυτές οι μάχες είναι μπροστά μας ακόμα. Δεν έχουν τελειώσει. Είναι μάχες όπου η συμβολή των γυναικών είναι καθοριστική: τόσο σαν εργάτριες που παλεύουν για να μη χειροτερέψουν οι συνθήκες της ζωής τους όσο και σαν ένα ιδιαίτερα καταπιεσμένο κομμάτι που οι επιθέσεις της άρχουσας τάξης το θίγουν διπλά.

Η ανάγκη που προβάλλει μέσα απ'αυτούς τους αγώνες είναι η γενίκευσή τους και η στρατηγική για τη νίκη. Η στρατηγική του Σοσιαλισμού είναι η μοναδική ικανή να συνδέει την προοπτική της γυναικείας απελευθέρωσης με την πάλη εδώ και τώρα. Η αυτοπεποίθηση των γυναικών εργατριών είναι καθοριστική για τους ίδιους τους αγώνες. Ο καλύτερος τρόπος για να εξασφαλιστούν οι γυναικείες κατακτήσεις είναι όταν συνδέονται αδιάσπαστα με τους εργατικούς αγώνες. Η πάλη για το Σοσιαλισμό δεν αφήνει για ένα φωτεινό μέλλον τις γυναικείες διεκδικήσεις. Η πάλη για να μη χειροτερέψουν σήμερα οι συνθήκες της ζωής μας είναι η καλύτερη εξασφάλιση ότι η ενορχηστρωμένη επίθεση ενάντια στις γυναίκες δε θα περάσει.

Τα Βαλκάνια φλέγονται ξανά και τα αφιερώματα στο 1912 και στο 1922 αποκτούν μίαν άλλη επικαιρότητα. Στο άρθρο που ακολουθεί ο Πάνος Γκαργκάνας προσπαθεί να αντλήσει τα διδάγματα από εκείνη τη φοβερή δεκαετία

1912 -22: Βαλκανικοί Πόλεμοι και Μικρασιατική Ο “Δεκαετής Πόλεμος” που χάραξε τα σύνορα στα Βαλκάνια και στη Μέση Ανατολή

Φέτος κλείνουν 80 χρόνια από το ξέσπασμα του Α' Βαλκανικού Πόλεμου και 70 χρόνια από το τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας. Έχουμε έτσι μια διπλή επέτειο που σημαδεύει την αρχή και το τέλος μιας δεκαετίας διαρκούς πολέμου, της πιο σημαντικής δεκαετίας στη σύγχρονη ιστορία των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής: τότε με το διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, διαμορφώθηκαν τα σύνορα και το σύστημα κρατών στην περιοχή αυτή, έτσι όπως υπάρχουν μέχρι σήμερα.

Γι' αυτό ακριβώς η αναδρομή στην ιστορία εκείνης της θυελλώδους δεκαετίας δεν είναι απλά ένα θέμα επετειακό. Η ανάλυση των γεγονότων του 1912-22 είναι απαραίτητος εξοπλισμός για να προσανατολιστούμε σωστά στις σημερινές συγκρούσεις.

Η χάραξη των συνόρων έγινε με βάση λιγότερο το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των πληθυσμών και περισσότερο τους στρατιωτικούς συσχετισμούς δύναμης και τις διπλωματικές σκοπιμότητες, κατά κύριο λόγο των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής και των τοπικών καπιταλισμών. Οι ρυθμίσεις ήταν τόσο σκανδαλώδεις ώστε ο όρος “βαλκανοποίηση” έγινε συνώνυμο του κατακερματισμού μιας περιοχής, ενώ η γαλλοβρετανική συμφωνία Σάϊκς - Πικό για τη Μέση Ανατολή αποτέλεσε το απόγειο της ιμπεριαλιστικής αυθαιρεσίας.

Οι ρυθμίσεις εκείνες άφησαν πίσω τους ωρολογιακές βόμβες, προβλήματα εθνικής καταπίεσης και κληρονομία εθνικών - κρατικών ανταγωνισμών που δεν έχουν πάψει να προκαλούν εκρήξεις από τότε. Εστω κι αν επί δεκαετίες μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι αντιθέσεις αυτές έμοιαζαν να είχαν παγώσει, οι εξελίξεις των τελευταίων χρόνων τις έφεραν ξανά στο προσκήνιο με εκρηκτικό τρόπο: η εξέγερση των Κούρδων σήμερα έρχεται να θυμίσει ότι έστω κι αν πέρασαν 70 χρόνια από τις ρυθμίσεις που τους εξαφάνισαν από τη χάρτη, η αντίσταση των εργατών και των αγροτών στην εθνική καταπίεση είναι πιο ισχυρή από τις Διεθνείς Συνθήκες. Αλλά και μέσα

στα Βαλκάνια, η συγγική μειονότητα στη Ρουμανία και η τούρκικη στη Βουλγαρία έπαιξαν ρόλο πυροκροτητή για τις κοινωνικές εκρήξεις που ανάτρεψαν τα καθεστώτα του Τσαουσέσκου και του Ζίβκωφ. Στη Γιουγκοσλαβία, αντίθετα, οι εθνικές αντιθέσεις εκτροχίασαν το εργατικό κίνημα που είχε αρχίσει να αναπτύσσεται με την κρίση του Τίτοϊκού καθεστώτος και, χάρη στην υποκίνηση των σημερινών μεγάλων Δυνάμεων, μετέτρεψαν τη Γιουγκοσλαβική μεταπολίτευση σε πολεμικό εφιάλτη.

Ο εθνικισμός βρίσκει άφθονη τροφή από τις αντιφάσεις του συστήματος που μας κληρονόμησε η δεκαετία 1912-1922, αλλά δεν μπορεί να δώσει διέξοδο σήμερα όπως δεν μπόρεσε να δώσει και τότε. Μόνο η παρέμβαση μιας άλλης δύναμης - της οργανωμένης εργατικής τάξης με σοσιαλιστική προοπτική - μπορεί να ξεμπερδέψει αυτό το κουβάρι καταφέροντας ταυτόχρονα δυο φαινομενικά αντιφατικά καθήκοντα: και να απελευθερώσει τα έθνη και τις μειονότητες που ακόμα υποφέρουν από εθνική καταπίεση και να φράξει το δρόμο προς τον πόλεμο και την αλληλοσφαγή που υποδαυλίζουν οι “μεγαλοϊδεατικοί” εθνικισμοί και οι ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις.

Περίοδος Πολέμων και Επανάστασεων

Το δίλημμα: λύση του “Ανατολικού Ζητήματος” από τα πάνω, με πολέμους διαμελισμού, ή από τα κάτω, με κοινωνικές επανάστασεις, υπήρχε και στις αρχές του αιώνα.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, που το 1912 ακόμα απλωνόταν από τη Μακεδονία μέχρι την Αραβία, ήταν ένα πολυεθνικό κράτος - φυλακή των λαών όπως και η Τσαρική Ρωσία και η Αυστρο - Ουγγαρία εκείνης της εποχής. Ήταν επίσης πεδίο εξοντωτικών ανταγωνισμών ανάμεσα στις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις που οι διαμάχες τους για να ξαναμοιράσουν τον κόσμο πλησίαζαν προς την κορύφωση τους με τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τέλος ήταν κι αυτή μια

περιοχή που άρχιζε να συγκλονίζεται από τα σκιρτήματα των επαναστάσεων που ήδη ξεσπούσαν και έμελλε να κορυφωθούν με τη λήξη του ιμπεριαλιστικού πολέμου. Με δυο λόγια η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν ο “Μεγάλος Ασθενής” σε μια περίοδο πολέμων και επαναστάσεων που απειλούσαν να δώσουν λύση με τον ένα ή τον άλλο τρόπο.

Μέσα σ' εκείνη τη συγκυρία ξέσπασαν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι. Οι στενόμυαλοι, μωπικοί αστοί ιστορικοί και προπαγανδιστές βλέπουν μόνο την “μεγαλειώδη εξόρμηση” του ελληνικού (ή του σέρβικου ή του βουλγάρικου αντίστοιχα) έθνους. Η μαρξιστική παράδοση, αντίθετα, τοποθετεί τους Βαλκανικούς Πολέμους στο ευρύτερο πλαίσιο της περιόδου. Να τι έγραφε ο Λένιν στη διακήρυξη που κυκλοφόρησε η Κεντρική Επιτροπή των Μπολσεβίκων όταν ξέσπασε ο πρώτος Βαλκανικός Πόλεμος:¹

“Στα Βαλκάνια άρχισε πόλεμος των τεσσάρων κρατών έναντι στην Τουρκία. Απειλείται πανευρωπαϊκός πόλεμος... Η κρίση κορυφώνεται. Εκατοντάδες χιλιάδες και εκατομμύρια μισθωτοί σκλάβοι του κεφάλαιου και καταπιεσμένοι από τους φεουδάρχες αγρότες πάνε στη σφαγή για τα δυναστικά συμφέροντα μερικών εστεμένων ληστών για τα κέρδη της αστικής τάξης που επιδιώκει να αρπάξει ξένα εδάφη.

Η βαλκανική κρίση είναι ένας από τους κρίκους στην αλυσίδα των γεγονότων η οποία από τις αρχές του 20ου αιώνα οδηγεί παντού σε όξυνση των ταξικών και διεθνών αντιθέσεων, σε πολέμους και επαναστάσεις. Ο ρωσο-ιαπωνικός πόλεμος, η επανάσταση στη Ρωσία (σημ: εννοεί του 1905), μια σειρά επαναστάσεις στην Ασία, η όξυνση του ανταγωνισμού και της έχθρας ανάμεσα στα ευρωπαϊκά κράτη, η απειλή της ειρήνης εξαιτίας του Μάρκο, η ληστρική εκστρατεία της Ιταλίας στην Τριπολιτάδα, αυτή είναι η προετοιμασία της σημερινής κρίσης.

Βαλκανική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία, αυ-

τό είναι το προσκλητήριο σάλπισμα που έριξαν στις μάζες τ'αδελφία μας οι σοσιαλιστές των Βαλκανικών χωρών, υπερασπίζοντας την αυτοδιάθεση και την πλήρη ελευθερία των λαών για να καθαρίσει ο δρόμος της πλατιάς ταξικής πάλης για το σοσιαλισμό.

Οι σοσιαλιστές των βαλκανικών χωρών καταδίκασαν αυστηρά τον πόλεμο. Οι σοσιαλιστές της Ιταλίας και της Αυστρίας καθώς και όλης της Δυτικής Ευρώπης τους υποστήριξαν ομόθυμα. Ας ενώσουμε κι εμείς τη φωνή μας μαζί τους..."

Μέσα σε λίγες αράδες ο Λένιν ξεκαθαρίζει το χαρακτήρα του Πολέμου, τη σύνδεση του με τις διεθνείς ιμπεριαλιστικές αντιθέσεις, τη σημασία του για τους εργάτες και τους αγρότες των βαλκανίων (αλλά και της Ρωσίας και της Ευρώπης) και σκιαγραφεί με σαφήνεια τα καθήκοντα της επαναστατικής σοσιαλδημοκρατίας για μια λύση σύμφωνη με τα εργατικά συμφέροντα.

Ωστόσο οι σοσιαλιστές των Βαλκανίων δεν είχαν τη δύναμη να υλοποιήσουν αυτή την λύση απέναντι στους Βαλκανικούς Πολέμους. Σε αντίθεση με το τι έγινε στις άλλες πολυεθνικές αυτοκρατορίες, η κοινωνική επανάσταση δεν ήρθε να δώσει τη δική της εναλλακτική λύση του "Ανατολικού Ζητήματος", με αποτέλεσμα πρωταγωνιστές στη λύση να είναι κατά πρώτο λόγο οι Μεγάλες Δυνάμεις και κατά δεύτερο οι τοπικοί σύμμαχοί τους. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι εργάτες και οι αγρότες δεν έπαιξαν κανένα ρόλο. Η έκβαση της Μικρασιατικής Εκστρατείας που έβαλε την αυλαία σ'εκείνη την περίοδο επηρεάστηκε καθοριστικά από την εθνικοαπελευθερωτική κινητοποίηση των τούρκων αγροτών πίσω από τον Κεμάλ και από την αντιπολεμική διάθεση των ελλήνων φαντάρων που είχαν φτάσει να πολεμούν στον Σαγγάριο σε μια απροκάλυπτη ιμπεριαλιστική επέμβαση. Αυτοί οι παράγοντες έπαιξαν ρόλο στην ήττα του ελληνικού στρατού το 1922 και στον τερματισμό του δεκαετούς πολέμου που διέλυσε την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Όμως η εργατική τάξη δεν πρόλαβε ποτέ να προβάλει σαν συνειδητός πρωταγωνιστής. Η σφραγίδα στη λύση του Ανατολικού Ζητήματος μπήκε από τον ιμπεριαλισμό και τις τοπικές αστικές τάξεις, ενώ το κόστος από αυτό το βάρβαρο τρόπο λύσης - οι χιλιάδες νεκροί στα πεδία των μαχών, τα εκατομμύρια πρόσφυγες από τις βίαιες ανταλλαγές πληθυσμών, οι ανεκπλήρωτες ελπίδες των μειονοτήτων και ολόκληρων λαών που παγιδεύτηκαν άθελά τους στη "λάθος μεριά" των συνόρων - όλα αυτά έπεσαν πάνω στους εργάτες και τους αγρότες.

Οι ιμπεριαλιστικοί ανταγωνισμοί

Στα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 20ου αιώνα το status quo στα Βαλκάνια κατέρρεε με γοργούς ρυθμούς, μέσα από πιέσεις που έρχονταν από πάνω και από τα κάτω.

Το καθεστώς του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ βρισκόταν πια σε ανοιχτή κρίση. Η επανάσταση των Νεότουρκων το 1908 υποχρέωσε αρχικά το Σουλτάνο να επαναφέρει το Σύνταγμα του 1876 και να δεχτεί εκλογές ενώ μετά από μια αποτυχημένη αντεπαναστατική απόπειρα

τον Απρίλη του 1909 ο Αβδούλ Χαμίτ αναγκάστηκε να παραχωρήσει το θρόνο στον αδελφό του και την πραγματική εξουσία στους Νεότουρκους. Οι εξελίξεις αυτές γέμισαν αρχικά ελπίδες όλους τους λαούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αλβανοί, Εβραίοι, Αρμένιοι, Μακεδόνες, Βούλγαροι, Έλληνες, Κούρδοι και Αραβες από τη Θεσσαλονίκη μέχρι τα βόθρα της Μικράς Ασίας και της Μεσοποταμίας είδαν για μια στιγμή την προοπτική μιας ειρηνικής και δημοκρατικής διεξόδου από την καταπίεση του Σουλτάνου. Απεργίες ξέσπασαν στην Θεσσαλονίκη. Η Βουλή που βγήκε από τις εκλογές του 1908 είχε 147 Τούρκους βουλευτές αλλά και 60 Αραβες, 27 Αλβανοί, 26 Έλληνες, 14 Αρμένιοι, 10 Σλάβοι και 4 Εβραίοι.² Πολλοί πολέμησαν σαν εθελοντές μαζί με τους Νεότουρκους τον Απρίλη του 1909 για την ανατροπή του πραξικοπήματος του Αβδούλ Χαμίτ, ανάμεσα τους και ο Αβραάμ Μπεναρόγιας.

Όμως οι Νεότουρκοι δεν ήταν μια δύναμη που μπορούσε να δικαιώσει αυτές τις ελπίδες. Κάθε άλλο. Σύντομα κινήθηκαν να τις πνίξουν, ενώ παράλληλα η επανάστασή τους πυροδότησε ένα αγώνα δρόμου από άλλες πολύ πιο ισχυρές δυνάμεις που είχαν άλλα σχέδια για τον "Μεγάλο Ασθενή".

Η Αυστρο-Ουγγαρία προχώρησε το 1908 στην ανοιχτή προσαρτήση της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης που ήταν ήδη κάτω από την κατοχή της. Η Ρωσία, που είχε μουσική συμφωνία με την Αυστρο-Ουγγαρία ότι σε τέτοια περίπτωση θα έπαιρνε ως αντάλλαγμα την ελεύθερη διέλευση των πλοίων της από τα Στενά (Δαρδανέλια), θεώρησε την μονομερή προσαρτήση της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης αφορμή για δικές της επιθετικές πρωτοβουλίες απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Υστερα από Ρωσο-Ιταλική προσέγγιση, η Ιταλία εισέβαλε το 1911 στην Αφρική για να αποσπάσει την Τριπολιτίδα (σημερινή Λιβύη). Παράλληλα, η Ρωσική διπλωματία έδωσε το πράσινο φως για την σύμβαση Σερβίας-Βουλγαρίας το Μάρτιο του 1912, με την οποία ξεκίνησαν οι συμφωνίες ανάμεσα σε Σερβία, Ελλάδα, Μαυροβούνιο, Βουλγαρία για τον Α' Βαλκανικό Πόλεμο.

Πριν ακόμα φτάσουν τα πράγματα σ'αυτό το σημείο, και ενώ τυπικά οι Μεγάλες Δυνάμεις συμφωνούσαν ότι δεν υπάρχει θέμα διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ο οικονομικός πόλεμος μεταξύ τους για τη διεύθυνση και τον οικονομικό διαμελισμό της Αυτοκρατορίας μαινόταν ανελέητος.

Οι γαλλικές και αγγλικές τράπεζες μέσα από το δημόσιο χρέος του Σουλτάνου (Administration de la Dette Publique Ottoman) κατείχαν ήδη μια κυρίαρχη θέση και δεν έπαυαν να επεκτείνονται επιθετικά σε όλη την περιοχή. Ειδικά στα βαλκάνια στις αρχές του αιώνα η γαλλική Banque de l'Union Parisienne έχει εγκατασταθεί στην Αθήνα (μέσα από την Τράπεζα Αθηνών), στο Βελιγράδι (Banque Commerciale Roumaine) και στη Σόφια (Banque Balkanique). Όπως παρατηρεί ο Χρήστος Χατζηρωσός στη μελέτη του "Ελληνικές και Ευρωπαϊκές Τράπεζες του 19ου αιώνα", η Τράπεζα Αθηνών και η γαλλοελληνική θυγατρική της Εθνικής Banque d'Orient "αποτε-

λούν επεισόδια στην ώθηση των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών στα Βαλκάνια στις παραμονές του Πρώτου παγκόσμιου Πολέμου"³.

Ηδη, όμως, αντιμετώπιζον ένα πολύ ισχυρό αντίπαλο με τη Γερμανική διεύθυνση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Εδώ, ας αφήσουμε να μιλήσει η Ρόζα Λούξεμπουργκ, που στο μνημώδες έργο της για τη "Συσώρευση του Κεφάλαιου" αφιερώνει ολόκληρη ενότητα στο ρόλο των διεθνών δανείων και δίνει παραδείγματα από τη δράση των Γερμανικών Τραπεζών:

*"Έτσι, ο οικονομικός μεταβολισμός ανάμεσα στους αγρότες της Μικράς Ασίας, της Συρίας και της Μεσοποταμίας από τη μια μεριά και το γερμανικό κεφάλαιο από την άλλη προχωράει ως εξής: στα βιλαέτια του Ικονίου, της Βαγδάτης, της Βασόρας κλπ η σοδειά συγκεντρώνεται με τη μορφή απλού προϊόντος χρήσης μιας πρωτόγονης αγροτικής οικονομίας. Αμέσως πέφτει στα χέρια του ιδιώτη φοροσυλλέκτη σαν εξόφληση του φόρου που επιβάλλει το κράτος. ... Με τη μορφή κρατικής εγγύησης χρησιμεύει στην χρηματοδότηση της κατασκευής και λειτουργίας σιδηροδρόμων, δηλαδή στη πραγμάτωση τόσο της αξίας των μέσων παραγωγής όσο και της υπεραξίας που έχει αποσπαστεί από τους Ασιάτες αγρότες αλλά και τους προλετάρους που έχπασαν και λειτουργούν το σιδηρόδρομο. ... Εκπληρώνοντας αυτές τις λειτουργίες το χρέος ρέει από τα χέρια της Οθωμανικής κυβέρνησης στα χρηματοκιβώτια της Deutsche Bank και εκεί συσσωρεύεται σαν καπιταλιστική υπεραξία με τη μορφή κερδών, προμηθειών, μερισμάτων και τόκων στους λογαριασμούς των κυρίων Γκβίνερ, Σήμενς, Στινβες και των άλλων διοικητών, μετόχων και πελατών της Deutsche Bank"*⁴.

Μέσα από την Εταιρεία Σιδηροδρόμων της Ανατολίας και τη διαδικασία που ανέλυσε τόσο λαμπρά η Ρόζα, ο γερμανικός ιμπεριαλισμός παραγκώνιζε δυναμικά τους αγγλο-γάλλους ανταγωνιστές του από ένα παραδοσιακό φέουδο τους. Και βέβαια ο ρόλος των σιδηροδρόμων δεν ήταν μόνο οικονομικός. Όπως υπογραμμίζει η ίδια η Λούξεμπουργκ η Ρωσική κατάληψη της Μαντουριάς είχε γίνει με πρόσχημα την προστασία των μηχανικών που δούλευαν στο σιδηρόδρομο. Γι'αυτό όταν το 1901 η Γερμανική Εταιρεία Σιδηροδρόμων της Ανατολίας πήρε την άδεια από το Σουλτάνο για την κατασκευή της γραμμής της Βαγδάτης (Ικόνιο - Βαγδάτη - Βασόρα - Περσικός Κόλπος), ο βρετανικός ιμπεριαλισμός αισθάνθηκε ότι δέχεται μια μαχαίριά στην καρδιά των πιο ζωτικών συμφερόντων του.

Η Βρετανία, που από τον προηγούμενο αιώνα με τον Κριμαϊκό Πόλεμο είχε αναγορευτεί σε προστάτη της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αντιμετώπιζε μεγάλες πιέσεις για να αλλάξει γραμμή. Οι εξελίξεις έδειχναν ότι ο διαμελισμός ήταν πια αναπόφευκτος και η κορυφαία, τότε, ιμπεριαλιστική δύναμη άρχισε να φροντίζει για να πάρει τη "μερίδα του λέοντος". Με το ξέσπασμα του Α' Παγκόσμιου Πολέμου και την υποδομή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο πλευρό της Γερμανίας, η Βρετανική κυβέρνηση διακή-

ρυξε ανοιχτά ότι *“σήμανε το τέλος της Οθωμανικής Κυριαρχίας όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και στην Ασία”*⁵.

Με βάση το νέο, τότε, προσανατολισμό της Βρετανίας προς το διαμελισμό, το Φορέιν Οφίς άρχισε τους διπλωματικούς ελιγμούς για να τραβήξει τα Βαλκανικά κράτη προς το μέρος του προσφέροντας ανταλλάγματα από τα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ταυτόχρονα, ο Λόρδος Κίτσεναρ εξουσιοδοτούσε τον Σερ Μάρκ Σάικς να διαπραγματευθεί με τη Γαλλία και τη Ρωσία τις ζώνες επιρροής στη Μέση Ανατολή με βάση την προοπτική της δημιουργίας Αραβικών κρατών - προτεκτοράτων. Οι διαπραγματεύσεις εκείνες κατέληξαν στην περιβόητη γραμμή Σάικς - Πικό που μοίρασε τις αραβικές κτήσεις του Σουλτάνου ανάμεσα στη Γαλλία και τη Βρετανία, δίνοντας την “προστασία” της Συρίας στη Γαλλία και κρατώντας για τη Βρετανία το Ιράκ, την Παλαιστίνη, την Αραβία και την Αίγυπτο με το Σουδάν.

Μέσα σ’αυτή τη δίνη κινήθηκαν οι Βαλκανικοί καπιταλισμοί για να υλοποιήσει ο καθένας τα δικά του επεκτατικά σχέδια.

Οι Βαλκανικοί καπιταλισμοί

Στις αρχές του 20ου αιώνα κανένα από τα Βαλκανικά κράτη δεν διέθετε τη δύναμη να παρέμβει αποφασιστικά στο “Ανατολικό Ζήτημα” απέναντι στο Σουλτάνο και στα σχέδια των Μεγάλων Δυνάμεων. Την εικόνα τη δίνει πολύ παραστατικά ο Τρότσκι που κάλυψε τους Βαλκανικούς πολέμους σαν ανταποκριτής και μας χάρισε μια σειρά από αναλύσεις και κείμενα ανεκτίμητης αξίας.⁶ Σε μια από τις πρώτες ανταποκρίσεις του, το καλοκαίρι του 1910 γράφει.

*“Η πολιτική που ακολουθείται από τις μικροσκοπικές Βαλκανικές Μοναρχίες έχει φαινομενικά σαν στόχο την ενοποίηση του μεγαλύτερου τμήματος της Βαλκανικής Χερσονήσου κάτω από ένα Βασίλειο. “Μεγάλη Βουλγαρία”, “Μεγάλη Σερβία”, “Μεγάλη Ελλάδα” είναι τα συνθήματα αυτής της πολιτικής. (Αλλά)... Οι Βαλκανικές δυναστείες, τεχνητά δημιουργημένες από την Ευρωπαϊκή διπλωματία και μη έχοντας ρίζες στην ιστορία είναι πολύ ασήμαντες και πολύ ανασφαλείς στους θρόνους τους για να επιχειρήσουν μια τόσο “ευρεία” πολιτική όπως του Βίσμαρκ όταν ενοποίησε τη Γερμανία με αίμα και ατσάλι. Το πρώτο σοβαρό τράνταγμα θα μπορούσε να σαρώσει τους Καρεγιώργεβιτς, τους Κόμπουργκ και τους άλλους εστεμένους λιλιπούτειους των Βαλκανίων. Η Βαλκανική μπουρζουαζία, όπως σε όλες τις χώρες που πήραν καθυστερημένα το δρόμο της καπιταλιστικής ανάπτυξης, είναι πολιτικά στεία, δειλή, ατάλαντη, διαβρωμένη από το σωβινισμό. Είναι εντελώς έξω από τις δυνατότητες της να αναλάβει την ενοποίηση των Βαλκανίων”*⁷

Παρά τις “μεγαλοϊδεάτικες” φιλοδοξίες τους, οι αστικές τάξεις των Βαλκανικών χωρών δεν είχαν τα φόντα να αναλάβουν πρωταγωνιστικό ρόλο. Η Ρουμανία, που ήταν στις αρχές του αιώνα η πιο προηγμένη βιομηχανικά, είχε το 1914 μια παραγωγή που ήταν 75,7% αγροτική και μόνο 1,5% βιομηχανική.

Στη Βουλγαρία μόνο το 10% των αγροτικών νοικοκυριών είχε φτάσει στο σημείο να χρησιμοποιεί σιδερένιο άροτρο.⁸ Τα Βαλκανικά καθεστώτα ήταν υποχρεωμένα να κινηθούν στη σκιά και στα διάκνα των ανταγωνισμών των μεγάλων ιμπεριαλιστικών Δυνάμεων για να προωθήσουν τις φιλοδοξίες τους. Και στο παιχνίδι αυτά βρέθηκαν να στροβιλίζονται όλα στις αρχές του αιώνα.

Η ανάδειξη των Ριζοσπαστών στην εξουσία στο Βελιγράδι το 1906, η βίαιη καταστολή της αγροτικής εξέγερσης στη Ρουμανία το 1907, η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Βουλγαρίας το 1908, το κίνημα του Στρατιωτικού Σύνδεσμου στο Γουδί το 1909 ήταν όλα βήματα στην προσπάθεια των Βαλκανικών καθεστώτων να προετοιμαστούν για τη κρίσιμη σύγκρουση που ήδη φαινόταν στον ορίζοντα.

Το πόσο λίγο είχαν να κάνουν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι με την εθνική απελευθέρωση των “αλύτρωτων αδελφών” (και πόσο πολύ με τα περιθώρια ελιγμών ανάμεσα στους αντιπάλους ιμπεριαλισμούς) φαίνεται πολύ χαρακτηριστικά στην περίπτωση της Ρουμανίας, που έπαιξε τα πιο κινικά διπλωματικά παιχνίδια για να ικανοποιήσει τις εδαφικές διεκδικήσεις της.

Σαν αντάλλαγμα ο φίλος του Βενιζέλου, πρωθυπουργός της Ρουμανίας Μπρατιάνου, εξασφάλισε με τη Συνθήκη του Τριανόν το 1920 την προσάρτηση στη Ρουμανία όλων των περιοχών που της είχαν υποσχεθεί και οι δύο πλευρές του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου: Τρανσυλβανία, Βεσσαραβία, Μπουκοβίνα, Τιμισσόαρα. Δίπλα στους βουλγαρικούς και τουρκικούς πληθυσμούς η Ρουμανία απέκτησε και μια τεράστια Ουγγρική μειονότητα (1.700.000 άτομα). Συνολικά το 28% του πληθυσμού της διευρυμένης Ρουμανίας του 1920 ήταν μειονότητες!

Το ίδιο αυθαίρετα ήταν τα σύνορα ενός άλλου Βαλκανικού κράτους που βγήκε ενισχυμένο από αυτές τις ανακατατάξεις: του Βασιλείου των Σερβών, Κροατών και Σλοβένων, που έμελλε να ονομασθεί Γιουγκοσλαβία. Η επιθυμία των νικητών του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου (Αγγλία - Γαλλία) ναβάλουν ένα φράγμα στο δρόμο της Γερμανικής διείσδυσης προς τα Βαλκάνια πιέζε τους Κροάτες και τους Σλοβένους μετά τη διάλυση της Αυστρο-Ουγγαρίας να ενσωματωθούν σε ένα νέα βασίλειο μαζί με τους Σέρβους. Οι βλέςεις της Ιταλίας στη Δαλματική έσπρωξαν στην ίδια κατεύθυνση. Κάτω από αυτές τις πιέσεις οι Κροάτες και οι Σέρβοι οδηγήθηκαν σε ένα γάμο “αμοιβαίου συμφέροντος” και πήραν σαν προίκα πληθυσμούς που δεν βρήκαν μια θέση ούτε καν στο όνομα του νέου κράτους (Βόσνιους, Αλβανούς, Μακεδόνες).

Ο ελληνικός επεκτατισμός

Η ελληνική αστική τάξη δεν υστέρησε καθόλου σε κυνισμό. Από την αρχή μέχρι το τέλος εκείνης της φοβερής δεκαετίας 1912-22, στόχος ήταν η απόσπαση όσο το δυνατόν πιο μεγάλου μεριδίου από το διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ανεξάρτητα από τη σύνθεση και τις διαθέσεις των πληθυσμών. Και εργαλείο ήταν η προσφορά των υπηρεσιών

του ελληνικού στρατού στον μεγαλύτερο πλειοδότη στο τραπέζι της ιμπεριαλιστικής διπλωματίας.

Ίσως η πιο αποκαλυπτική στιγμή ήταν όταν ο Βενιζέλος συμφώνησε με τη Βρετανία να προσφέρει την Καβάλα και τη Δράμα στη Βουλγαρία (σαν κίνητρο για να μπει στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ) με αντάλλαγμα βρετανικές υποσχέσεις ότι η Ελλάδα θα έπαιρνε τη Σμύρνη.⁹ Οι ελληνικές κυβερνήσεις μπορεί να μιλούσαν δημόσια για “απελευθέρωση” αλλά στην πραγματικότητα αντιμετώπιζαν τους πληθυσμούς σαν αντικείμενο είτε συναλλαγής είτε πιέσεων. Τα επίσημα στοιχεία για τη Μακεδονία του 1912, όπως τα παραθέτει ο Μηλιός¹⁰, δίνουν πληθυσμό κατά πλειοψηφία ελληνικό σε 12 από τους 25 νομούς (ποσοστό 42,6% του συνολικού πληθυσμού), ενώ σε 11 νομούς πλειοψηφία ήταν οι Τούρκοι (ποσοστό 39,4%) και σε 2 νομούς οι Βούλγαροι (ποσοστό 9,9%). Μόνο μετά το 1922 και την ανταλλαγή πληθυσμών από τη Μικρά Ασία δημιουργήθηκε συντριπτική υπεροχή του ελληνικού στοιχείου στον πληθυσμό στη Μακεδονία. Για τη σύνθεση του πληθυσμού στα βάθη της Μικράς Ασίας, όπου έφτασαν οι ελληνικές λόγχοι το 1920-22, ούτε λόγος να γίνεται.

Η συμπεριφορά του ελληνικού στρατού κάθε άλλο παρά συμπεριφορά “απελευθερωτή” ήταν. Ας δώσουμε το λόγο στους Παλαιούς Πολεμιστές, που γράφουν για τη Μικρασιατική Εκστρατεία:

*“Με τα μάτια μας είδαμε το ψέμμα το εθνολογικό: οι Έλληνες δεν αποτελούσαν σ’όλες εκείνες τις περιφέρειες ούτε το ένα πέμπτο και στα μέρη που είχαν πιο συγκεντρωμένοι δεν έφθαναν ούτε στο ήμισυ του άλλου πληθυσμού. Όταν το είδαμε αυτό το ψέμμα δεν παραξενευτήκαμε πολύ. Πόσο είχαμε συνηθίσει να ζούμε μέσα στο ψέμμα! Ακόμα και στο έγκλημα μας ευνήθισαν. Πόσοι από μας - ας μην το ξεχνούμε - δεν έκαναν άγριες πράξεις εις βάρος αθώων πληθυσμών, έτσι από συνήθεια, χωρίς να το θέλουν, παρόμοια όπως οι βάρβαροι Τούρκοι. Πράξεις για τις οποίες τώρα μεταννοούν βέβαια”*¹¹

Αλλά και πιο κοντά, στη Θεσσαλονίκη, η είσοδος του ελληνικού στρατού προκάλεσε αντιβραϊκές διώξεις. Να τι έγραφε ένα στέλεχος της Φεντερασιόν, ο Ιωσήφ Χαζάν, προς τον Πλεχάνωφ τον Ιούνιο του 1913

*“Η κατοχή της Θεσσαλονίκης από τους Έλληνες είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός κινήματος στους κόλπους του εβραϊκού πληθυσμού της πόλης, το οποίο συνεχώς αυξάνει. Μετά την είσοδο του ελληνικού και του βουλγαρικού στρατού, άρχισαν κάθε λογής περιορισμοί και ιδιαίτερα οι Εβραίοι έχουν γίνει αντικείμενο αντισπημητικών διώξεων εκ μέρους των ντόπιων Ελλήνων”*¹²

Αυτή η αντιμετώπιση των πληθυσμών δεν ήταν τυχαία, δεν ήταν “υπερβολές” κάποιων στοιχείων, αλλά επίσημη πολιτική της ελληνικής αστικής τάξης. Ας θυμηθούμε τι έλεγε ο Τρικούπης από το βήμα της Βουλής πολύ πριν φτάσουν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι:

“Όταν έλθει ο μέγας πόλεμος, ως αφεύκτως θα συμβεί μετά τινά έτη, η Μακεδονία θα γίνει ελληνική ή βουλγαρική κατά τον νικήσα-

ντα. Αν την λάβωσιν οι Βούλγαροι δεν αμφιβάλλω ότι θα είναι ικανοί να εκολαβίσωσιν τον πληθυσμόν μέχρι των θεσσαλικών συνόρων. Αν ημείς την λάβωμεν, θα τους κάνωμεν όλους Έλληνας μέχρι της Ανατολικής Ρωμυλίας¹³

Η νοοτροπία της ελληνικής άρχουσας τάξης ότι οι αγροτικοί πληθυσμοί που κατοικούσαν στις περιοχές όπου φιλοδοξούσε να επεκταθεί ήταν κατά κάποιο τρόπο αδιαμόρφωτοι εθνικά, ένα λευκό χαρτί πάνω στο οποίο μπορούσε να γράψει ό,τι ήθελε, είχε βαθιές ρίζες. Αναλύοντας τους Βαλκανικούς επεκτατισμούς ο Τρότσκι γράφει:

“Ο ελληνικός ιμπεριαλισμός είναι αυτός που ανατρέχει περισσότερο στο παρελθόν. Μια ελληνική ολιγαρχία από κληρικούς και αριστοκράτες (τους Φαναριώτες) μοιραζόταν με την Οθωμανική στρατιωτική κλίση την εξουσία πάνω στις Χριστιανικές εθνότητες της Χερσονήσου. Η Ελληνική αστική τάξη, εξαπλωμένη σε όλες τις ακτές του Αιγαίου, τη θάλασσα του Μαρμαρά, της Μαύρης Θάλασσας και της Μεσογείου, είχε υποταγμένους τους καλλιεργητές και τους κτηνοτρόφους της ενδοχώρας στο δικό της κεφάλαιο των εμπόρων και των τοκογλόφων. Έλληνες παπάδες και έμποροι έστρωναν το δρόμο του ελληνικού ιμπεριαλισμού που αμέσως συγκρούστηκε με θανάσιμο μίσος με τις αφιπνιζόμενες εθνότητες των Βαλκανίων. Γι’αυτές τις τελευταίες η οικονομική και εθνική αφύπνιση σήμαινε αγώνα ζωής και θανάτου όχι μόνο ενάντια στην Τούρκικη στρατιωτική - γραφειοκρατική κλίση αλλά επίσης ενάντια στην εκκλησιαστική, εμπορική και δανειστική κυριαρχία των Ελλήνων¹⁴

Η ελληνική αστική τάξη που βρισκόταν έξω από τα σύνορα της “Παλιάς Ελλάδας”, έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση του ελληνικού κράτους στις αρχές του 20ου αιώνα. Εκεί βρίσκεται το κλειδί για να γίνει κατανοητό πώς από την ταπείνωση και την ήττα της τελευταίας δεκαετίας του 19ου αιώνα ξεπετάχτηκε ένα κράτος ικανό να διεκδικεί την “Ελλάδα των Δύο Ηπείρων και των Πέντε θαλασσών” δυο δεκαετίες αργότερα. Οι μεγάλοι “εθνικοί ευεργέτες”, Έλληνες μεγαλέμποροι και τραπεζίτες των παροικιών ανακάλυψαν το εθνικό κέντρο και το ενίσχυσαν ακριβώς σε μια περίοδο που έμπαινε στην ημερήσια διάταξη η τύχη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ενίσχυση αυτή δεν ήταν μόνο με τη μορφή των δωρεών (αν και αυτές έπαιξαν σημαντικό ρόλο, αν θυμηθούμε την ναυτική υπεροχή στο Αιγαίο που εξασφάλιζε το θωρηκτό Αβέρωφ. Χάρη σ’εκείνη την υπεροπλία ο στρατός του Σουλτάνου δεν μπορούσε να μεταφερθεί δια θαλάσσης στη Μακεδονία όπου έγιναν οι κρίσιμες μάχες του Πρώτου Βαλκανικού Πολέμου). Πιο σημαντική ήταν η δικτύωση των Ελλήνων τραπεζιτών και εφοπλιστών μαζί με τις αγγλικές και γαλλικές τράπεζες σε ολόκληρη την περιοχή, γεγονός που έδινε στην ελληνική διπλωματία τεράστιες δυνατότητες στο κρίσιμο παιχνίδι των ελιγμών.

Εχουμε αναφέρει ήδη πιο πάνω την Τράπεζα Αθηνών. Ο ιδρυτής της Πεσμαζόγλου ήταν τραπεζίτης στην Αλεξάνδρεια και σε συνεργα-

σία με τους γάλλους τραπεζίτες μετέφερε το κέντρο δράσης του το 1893 στην Αθήνα, εξαπλώνοντας όμως την εμβέλεια του σε όλη την περιοχή. Όπως γράφει Ο Χρήστος Χατζηιωσήφ:

“Τις παραμονές του Α’ Παγκόσμιου Πολέμου, το δίκτυο της Τράπεζας Αθηνών με τα πρακτορεία της στην Ελλάδα, στη Μικρά Ασία, στην Αίγυπτο, στο Λονδίνο και στο Αμβούργο, σε συνδυασμό με τις σχέσεις των τραπεζιτών και των εμπόρων που βρίσκονταν στο διοικητικό συμβούλιο της, εμφανίζονται σαν η απόληξη της μακράς εξέλιξης των τραπεζικών επιχειρήσεων της διασποράς¹⁵

Μέσα από αυτό το δίκτυο τα κεφάλαια της Αθήνας έχουν τη δυνατότητα να επενδυθούν και να αντλήσουν κέρδη από τις δραστηριότητες του παροικιακού κεφάλαιου, από τον εφοπλισμό (που παίρνει τρομερή ώθηση μετατρέποντας το στόλο του από ιστιοφόρα σε ατμόπλοια) μέχρι την κερδοσκοπία στα διεθνή χρηματιστήρια, αλλά επίσης μέσα από το δίκτυο ο Βενιζέλος έχει άμεση πρόσβαση στις ισχυρότερες ιμπεριαλιστικές κυβερνήσεις της εποχής και αναδεικνύεται σε πιο πονηρό και κυνικό παίκτη του διπλωματικού παρασκήνιου ακόμα και από τον Μπρατιάνου της Ρουμανίας.

Λόγω του “Διχασμού” (της σύγκρουσης Βενιζέλου - Κωνσταντίνου κατά τον Α’ Παγκόσμιο πόλεμο) υπάρχει μια τάση σχηματοποίησης των εξελίξεων με βάση τη λογική της εξάρτησης: ο αγγλόφιλος Βενιζέλος συγκρούστηκε με τον Κωνσταντίνο που ήταν γερμανόφιλος (για λόγους... συναισθηματικούς γιατί τον επηρέαζε η σύζυγός του βασίλισσα Σοφία). Κάπως έτσι εξηγούν την ιστορία όχι μόνο αστοί σχολιαστές αλλά ακόμα και αριστεροί μελετητές. Όμως στην πραγματικότητα τη λογική των δυο παρατάξεων τη συνοψίζει πολύ καθαρά ο ίδιος ο Βενιζέλος:

“Αι αντιπθέμεναι απόψεις βραχυτάτα διατυπώμεναι ήσαν οι εξής:

1. Βασιλική πολιτική... Κατ’αυτήν η Ελλάς κουρασμένη ήδη εκ των βαλκανικών πολέμων έπρεπε να μείνει ουδέτερα, να μην μετάσχει ενός τόσο τρομερού πολέμου αλλά να διατηρήσει αθίκτους τας δυνάμεις της.

2. Πολιτική Κόμματος Φιλελευθέρων... Κατ’αυτήν, ιδίως μετά την είσοδον εις τον πόλεμον της Τουρκίας και της Βουλγαρίας θα ήτο ιστορικών έγκλημα να μην μετάσχωμεν εις τον πόλεμον, από τον οποίον θα εκρίνετο η τύχη όλων των χωρών επί των οποίων εξετεινόντο αι εθνικά μας διεκδικήσεις. Η μεγάλη ιδέα, οσονόηποτε και αν είχαν χωριάσει κατά τας τελευταίας δεκαετηρίδας ήτο ακόμη ζώσα ηθική ιδέα, δια την πραγματοποίησιν της οποίας ουδέποτε είχε φανταστεί το έθνος ότι ημπορούσαν να παρουσιασθούν ευνοϊκότεραι συνθήκαι¹⁶

Αυτές οι “ευνοϊκότερες συνθήκες” ήταν η ανάγκη των βρετανών ιμπεριαλιστών να χρησιμοποιήσουν τον ελληνικό στρατό σαν απαραίτητο σύμμαχο για την υλοποίηση των σχεδίων διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Λόυτ Τζώρτζ είχε ανάγκη από έμφυχο δυναμικό για έναν στρατό κατοχής και η ελληνική άρχουσα τάξη είδε την ευκαιρία να πραγματοποιήσει τις φιλοδοξίες της προσφέ-

ροντας τις υπηρεσίες της - πρώτος ο Βενιζέλος αλλά στη συνέχεια όλοι οι πολιτικοί εκφραστές του ασπισμού, ακόμα και της αντίπαλης παράταξης που κέρδισε τις εκλογές από το Βενιζέλο με αντιπολεμικές υποσχέσεις αλλά συνέχισε τον πόλεμο στη Μικρά Ασία.

Η ήττα εκείνων των τυχοδιωκτικών σχεδίων το 1922 ήρθε σαν αποτέλεσμα τριών παραγόντων. Πρώτο, μέσα από την εθνική εφύπνιση των τούρκικων αγροτικών μαζών που τόσο υποτιμούσε η ελληνική άρχουσα τάξη. Ο Κεμάλ πέτυχε στρατιωτικά εκεί όπου είχε αποτύχει ο Σουλτάνος μόνο γιατί στηρίχτηκε ακριβώς πάνω στην αντίσταση των τούρκων αγροτών που όπως γράφει ο Ν. Ψυρούκης άρχισε έστω και ανοργάνωτα αμέσως μετά την ανακαχή του Μούδρου¹⁷. Δεύτερο μέσα από τις αντιδράσεις των πρώην συμμάχων (γάλλων, ιταλών, αμερικάνων) ιμπεριαλιστών, που είδαν στην αγγλο - ελληνική εκστρατεία μια απόπειρα της Βρετανίας να αθετήσει τις συμφωνίες για τις ζώνες επιρροής στην περιοχή. Οι αμερικάνικες και οι γαλλικές εταιρείες πετρελαίου ανησυχούσαν σοβαρά ότι τα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής θα γίνονταν αγγλικό μονοπώλιο. Και έτσι άρχισαν να ανοίγματα προς τους τοπικούς αντιπάλους της Βρετανίας, όχι μόνο στην Τουρκία (Κεμάλ) αλλά και στο Ιράκ (Σίιτες) και στην Αραβία (δυναστικές αντιζηλίες των Σαουδ). Και τρίτο μέσα από τις αντιπολεμικές κινητοποιήσεις της εργατικής τάξης και στην Ελλάδα και στη Βρετανία.

Το εργατικό κίνημα

Ο Λούτ Τζώρτζ, παρά τις διαφωνίες μέσα στην ίδια την αγγλική κυβέρνηση για τη σκοπιμότητα υποστήριξης της ελληνικής Μικρασιατικής Εκστρατείας, επέμενε στην κάλυψη της. Όπως έγραφε η γραμματέας (και ερωμένη του)

“[Ο Λούτ Τζώρτζ] έδωσε μεγάλη μάχη στο υπουργικό συμβούλιο για να ενισχύσει (όχι στο πεδίο της μάχης, αλλά ηθικά) στους Έλληνες... Αν νικήσουν η Συνθήκη των Βερσαλιών δικαιώνεται και η τουρκική εξουσία τερματίζεται. Μια νέα Ελληνική Αυτοκρατορία θα ιδρυθεί, φιλική προς τη Βρετανία και θα βοηθήσει τα συμφέροντα μας στην Ανατολή¹⁸

Ο λόγος για τον οποίο η αγγλική κυβέρνηση δεν μπορούσε να ενισχύσει στρατιωτικά τους Έλληνες που πολεμούσαν και για λογαριασμό της ήταν οι αντιπολεμικές διαθέσεις μέσα στην ίδια την Αγγλία. Το τέλος του Α’ Παγκόσμιου Πολέμου και η επιστροφή των στρατιωτών στη Βρετανία σήμανε το ξέσπασμα μεγάλων εργατικών κινητοποιήσεων. Στο κέντρο εκείνης της ριζοσπαστικοποίησης βρισκόταν η απέχθεια για τον πόλεμο και τη βαρβαρότητα που είχαν ζήσει εκατομμύρια εργάτες. Όταν το 1920 ο Λούτ Τζώρτζ προσπάθησε να στείλει στρατό στην Πολωνία (για να την στηρίξει ενάντια στον Κόκκινο Στρατό) η κατακραυγή ήταν τέτοια ώστε ακόμα και το τελείως διαβρωμένο από το σωβινισμό Εργατικό Κόμμα απείλησε να κηρύξει Γενική Απεργία. Το νεοιδρυμένο τότε ΚΚ Βρετανίας βρέθηκε στο επίκεντρο των κινητοποιήσεων και είδε την επιρροή του να αυξάνεται μέσα από ένα δίκτυο τοπικών επιτροπών δράσης ενάντια σε

κάθε νέα πολεμική περιπέτεια¹⁹.

Η αντιπολεμική διάθεση απλωνόταν και μέσα στον ελληνικό στρατό. Μετά από δέκα χρόνια συνεχών πολέμων και έχοντας φτάσει στην πιο απροκάλυπτα ιμπεριαλιστική εκστρατεία, ο στρατός έχανε το ηθικό του μέσα από συνεχείς λιποταξίες και την ανοιχτή αντιπολεμική δράση των πιο μαχητικών στοιχείων. Οι ίδιες οι κυβερνήσεις φρόντισαν να στέλνουν στο μέτωπο τέτοια στοιχεία, επιστρατεύοντας απεργούς (π.χ. σιδηροδρομικούς) για να τους τιμωρήσουν. Τα χωριά γέμιζαν με λιποτάκτες και οι "Αναμνήσεις" του Στίνα (που ήταν και ο ίδιος λιποτάκτης) έχουν πολλές σελίδες με ζωντανές περιγραφές²⁰. Πιο αποκαλυπτικά είναι τα κείμενα του Π. Πουλιόπουλου που αναδείχτηκε σε ηγέτη του επαναστατικού κινήματος ακριβώς μέσα από την αντιπολεμική δράση του. Το γράμμα από το μέτωπο που δημοσίευσε ο "Εργατικός Αγώνας" (εφημερίδα του ΣΕΚΕ-ΚΚΕ) του Νοέμβρη του 1920 είχε υπογραφή "Το Εκτελεστικό Συμβούλιο των σοβιετών στρατιωτών της Ελλάδας" και άρχιζε με την προσφώνηση:

"Σύνδουλοι στρατιώτες, σκλάβοι της κεφαλαιοκρατίας!"²¹

Η δράση του Πουλιόπουλου και των συντρόφων του ήταν μόνο ο τελευταίος κρίκος σε μια αλυσίδα που ξεκινάγε από την αντιπολεμική δράση της Φεντερασιόν στη Θεσσαλονίκη ήδη από το 1911.

Με το ξέσπασμα του Ιταλο-τουρκικού πολέμου η Φεντερασιόν οργανώνει αντιπολεμικές διαδηλώσεις στη Θεσσαλονίκη, όπου βρίσκεται και ο Ρουμάνος επαναστάτης Κρίστιαν Ρακόφσκι.

"Σε ογκώδη συγκέντρωση 6.000 ατόμων στην πλατεία Σελμιέ εκφωνούν ομιλίες ο Βλάχωφ στα τούρκικα, ο Αρδίτι στα ισπανοεβραϊκά, ο Ζάβεν στα γαλλικά, ο Τόμωφ στα βουλγάρικα και ο Στέργιος στα ελληνικά. ...Καταδικάζεται η επεκτατική αποικιοκρατική πολιτική

της Ιταλίας και εκδίδεται ψήφισμα καταδίκης του Ιταλικού ιμπεριαλισμού. ...Αποστέλονται δύο τηλεγράφηματά ένα προς το Ιταλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα, όπου εξαιρείται η αντιιμπεριαλιστική του στάση, και ένα στη Διεθνή"²²

Ενάντια στον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο οι "Σοσιαλιστές των Βαλκανίων και της Τουρκίας" με πρωταγωνιστή τον Ρακόφσκι εκδίδουν μια κοινή διακήρυξη. Σύμφωνα με τον Μπεναρόγια το κείμενο αυτό

"ήλεγξεν δριμύτατα την ανόητον Νεοτουρκικήν πολιτικήν και τας αστικές "τρέλλας" των βαλκανικών κρατών, υπέδειξεν τον κατήφορον του ευρωπαϊκού καπιταλισμού και την ανικανότητα των ευρωπαϊών διπλωματών να λύσουν άνευ καταστροφής τα μεγάλα προβλήματα της εποχής, εν οίς και το εθνικόν του Αίμου. Η προκήρυξις αυτή προέβλεπεν ότι ο βαλκανικός πόλεμος θα ήτο η εισαγωγή εις νέαν περιόδον γενικών πολέμων και επαναστάσεων, το τέλος της κεφαλοκρατίας"²³

Στις 24-25 Νοέμβρη 1912 η Β' Διεθνής συγκαλεί έκτακτο συνέδριο στη Βασιλεία, στην Ελβετία, όπου όλα τα σοσιαλιστικά κόμματα, ακόμα και αυτά που λίγο αργότερα θα υποκύψουν στις πατριωτικές πιέσεις του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, καταδικάζουν τον πόλεμο στα Βαλκάνια και χειροκροτούν τον εκπρόσωπο των Βουλγάρων Σοσιαλιστών Γιάνκο Σακάζωφ που τους ενημερώνει για τη δράση τους ενάντια στον πόλεμο:

"Λέγεται ότι ο πόλεμος είναι δημοφιλής στη χώρα μας και ότι έχει προκαλέσει κύμα ενθουσιασμού. Είναι αλήθεια ότι ο πόλεμος ήταν δημοφιλής - πριν ξεσπάσει ο πόλεμος. Όταν ξέσπασε έγινε δεκτός με ζητωκραυγές στους δρόμους και σε δημόσιες συναθροίσεις. ... Από έναν πληθυσμό τεσσάρων εκατομμυρίων, 360.000 άνδρες βρίσκονται στο μέτωπο και 100.000 έχουν επιστρατευθεί σε καθηκοντα τροφοδοσίας, πολεμοφοδίων και υγειονομικών υπηρεσιών. Ο ενθουσιασμός εξαφανίστη-

κε γρήγορα! Είναι αλήθεια ότι στο Κοινοβούλιο, ο Σοσιαλιστής βουλευτής που διάβασε την αντιπολεμική διακήρυξη δέχτηκε την επίθεση των αρανακτισμένων βουλευτών της πλειοψηφίας. Όταν, όμως, ο λαός είδε την περιγραφή δυστυχία, δεν ακολούθησε αυτή την πλειοψηφία. ... Όταν ο λαός αρχίζει να βλέπει τι είναι ο πόλεμος, η αλλαγή στη συνείδηση θα γίνει σύντομα πλήρης"²⁴

Παρά τις γενναίες, πολλές φορές ηρωικές, αντιπολεμικές προσπάθειες τους, όμως, οι σοσιαλιστές των Βαλκανίων και της Οθωμανικής Τουρκίας δεν ήταν έτοιμοι για να αντιμετωπίσουν τα καθήκοντα που έβαζε μπροστά τους ο δεκαετής πόλεμος που τότε μόλις ξεκινούσε. Στην πραγματικότητα εργατικά επαναστατικά κόμματα, με τη δημιουργία των νέων Κομμουνιστικών Κομμάτων.

Εστω, όμως, κι αν κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, το εργατικό κίνημα δεν είχε τη δυνατότητα να επιβάλει τη δική του διεξοδό από τη φρίκη του πολέμου, η δράση των πρωτοπόρων ομάδων του άφησε μια πλούσια παράδοση, που σήμερα γίνεται ξανά ιδιαίτερα επίκαιρη.

Απέναντι στα αφιερώματα που θυμίζουν τους αστούς στρατηλάτες και διπλωμάτες των Βαλκανικών Πολέμων και τους προβάλλουν σαν πηγές έμπνευσης για τη χάραξη "εθνικής στρατηγικής" στα σημερινά ταραγμένα ξανά Βαλκάνια, οι εργάτες έχουν να ανατρέξουν στη δική τους παράδοση: την παράδοση του Ρακόφσκι και του Πουλιόπουλου, την παράδοση του διεθνισμού και της αντιπολεμικής πάλης στα Βαλκάνια του 1912-22.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Λένιν, Απαντα, τ. 22, σελ. 140-144
2. Barbara Jelavich, Ιστορία των Βαλκανίων (στα αγγλικά), τ. ΙΙ, σελ. 84, (Cambridge University Press, 1983)
3. Γ.Β. Δερτιλής και συνεργάτες, "Τραπεζίτες Τοκογλύφοι και Αγρότες" (στα γαλλικά), σελ. 197, (Editions la Decouverte, 1988)
4. Ρόζα Λούξεμπουργκ, "Η Συσώρευση του κεφαλαίου" (στα αγγλικά), σελ. 444 (Routledge, 1963).—
5. Δήλωση του πρωθυπουργού Ασκούις στις 9 Νοέμβρη 1914. Αναφέρεται στο David Fromkin, "A Peace to End all Peace", σελ. 75, (Penguin Books, 1989)
6. Λέον Τρότσκι, Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, συλλογή πολεμικών ανταποκρίσεων, (στα αγγλικά), (Pathfinder Press, 1980)
7. Το κείμενο αυτό του Τρότσκι υπάρχει στο βιβλιαράκι "Η κρίση στα Βαλκάνια, το μακεδονικό και η εργατική τάξη", Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, σελ. 44
8. Β. Jelavich, όπου και προηγούμενα, σελ. 17-21
9. Jelavich, σελ. 120. Τη худαία εκείνη συναλλαγή χρησιμοποίησε σαν αποκαλυπτικό επίχειρημα για το χαρακτήρα των πολέμων 1912-22 και η Ομοσπονδία Παλαιών Πολεμιστών και Θυμάτων Στρατού που στο Συνέδριο της το 1924 υπογράμμισε:
10. Οι "απελευθερωθέντες δούλοι αδελφοί" της Ανατολικής Μακεδονίας σαν ένα σακί ζάχαρη παζαρεύτηκαν από το Βενιζέλο στην αγγλική αγορά κι από το Γούναρη στη γερμανική.
11. "Πόλεμος κατά του Πολέμου", σελ. 26-27, (έκδοση Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1975)
12. Γ. Μηλιός, ο Ελληνικός Κοινωνικός Σχηματισμός, σελ. 309 (Εξάντας, 1988)
13. Πόλεμος κατά του Πολέμου, σελ. 29
14. Γ.Β. Λεονταρίτης, το Ελληνικό Σοσιαλιστικό Κίνημα κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, σελ. 41 (Εξάντας, 1978). Το 1913 ο πληθυσμός της Θεσσαλονίκης ήταν 150.000 και περιλάμβανε 60.000 Εβραίους, 45.000 Μουσουλμάνους (Αλβανούς και Ντομνέδες) 40.000 Έλληνες και 6.000 Σλάβους - βλέπε Αβραάμ Μπεναρόγια, Η Πρώτη Σταδιοδρομία του Ελληνικού Προλεταριάτου (εκδόσεις Ολκός, 1975) σελ. 20 και 35. Για αντιεβραϊκά πογκρόμ στη Θεσσαλονίκη και το 1920-21 βλέπε επίσης της "Αναμνήσεις" του Στίνα σελ. 48
15. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΔ, σελ. 18 (Εκδοτική Αθηνών)
16. Α. Τρότσκι, όπου και προηγούμενα, σελ. 364-5
17. Γ.Β. Δερτιλής κ.α., Τραπεζίτες Τοκογλύφοι και Αγρότες (στα γαλλικά), σελ. 194
18. Αναφέρεται σε άρθρο της Καθημερινής, Κυριακή 10.5.92, στο ένθετο "Επτά μέρες" σελ. 13
19. Ν. Ψυρούκης, Η Μικρασιατική Καταστροφή, σελ. 110-11, εκδόσεις Επικαιρότητα, 1975 (Πέμπτη Έκδοση)
20. David Fromkin, "A Peace to End All Peace", σελ. 541
21. Tony Cliff and Donny Gluckstein, Μαρξιστική ιστορία του Εργατικού Κόμματος (στα αγγλικά), σελ. 88-89 (εκδόσεις Bookmarks, 1988).
22. Α. Στίνας, Αναμνήσεις, σελ. 19-21, 25, 38, εκδόσεις Υψίλον (2η έκδοση 1985)
23. Π. Πουλιόπουλου, Κείμενα, σελ. 20, Εκ. Πρωτοποριακή Βιβλιοθήκη, 1979
24. Κ.Μ.Ε. Η Σοσιαλιστική Οργάνωση Φεντερασιόν Θεσσαλονίκης 1909-1918, σελ. 116, (εκδ. Σύγχρονη Εποχή 1989). Το βιβλίο αυτό, παρά τις διαστερβλώσεις που κάνει στις απόψεις του Λένιν (τον εμφανίζει να θεωρεί τον Α'βαλκανικό Πόλεμο... "αντικειμενικά προοδευτικό"), τον Ρακόφσκι (τον εμφανίζει... πράκτορα των Γερμανών) και του Τρότσκι, συγκεντρώνει πολλά στοιχεία για το σοσιαλιστικό κίνημα στην Ευρωπαϊκή Τουρκία στις αρχές του αιώνα
25. Αβραάμ Μπεναρόγια, Η Πρώτη Σταδιοδρομία του Ελληνικού Προλεταριάτου, σελ. 77-78
26. Η πάλη του Λένιν για μια Επαναστατική Διεθνή: Ντοκουμέντα 1907-1916 (στα αγγλικά), σελ. 87-8, (Pathfinder Press, 1986).

Ο Μάης του '68

Πολλές φορές συζητώντας με αγωνιστές μέσα στο κίνημα για το ποιά είναι η προοπτική της πάλης του εργατικού κινήματος, απαντάμε ότι δε πρέπει να έχουμε αυταπάτες σε κοινοβουλευτικές λύσεις όσο κι αριστερές κι αν φαίνονται, κι ότι ο μοναδικός τρόπος να ξεφορτώσουμε τη βαρβαρότητα του καπιταλισμού οριστικά, είναι να χτίσουμε ένα μαζικό εργατικό σοσιαλιστικό κόμμα που θα παλεύει για την εργατική επανάσταση, το κτίσιμο της εξουσίας των εργατικών συμβουλίων, το σοσιαλισμό από τα κάτω. Και πολλές φορές δεχόμαστε την ερώτηση αν είναι αυτό μια ρεαλιστική πρόταση σήμερα στην Ευρώπη του 1992.

Κι όμως δεν είναι πολύς καιρός που αυτή η προοπτική δε φαίνονταν καθόλου απίθανη, που αυτές οι ιδέες είχαν αγκαλιάσει εκατομμύρια, στη καρδιά της Ευρώπης, στη Γαλλία το Μάη του 1968. Και όχι μόνο στη Γαλλία. Την ίδια στιγμή εκατομμύρια εργάτες και νεολαίοι μπαίνουν σε κίνηση στην Αμερική, στη Βρετανία, στη Γερμανία, την Ιταλία, ενώ τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα στο Γ' Κόσμο, π.χ Βιετνάμ, γυρίζουν τεράστια ανάπτυξη. Μέσα απ'αυτή τη διαδικασία, η ιδεολογική κυριαρχία των ανταγωνιστικών ιμπεριαλιστικών μπλοκ (ΗΠΑ-ΕΣΣΔ) γνωρίζει τα πρώτα ρήγματα...

Ο Μάης του '68 ήταν το σύνθημα για μια αντεπίθεση του εργατικού κινήματος σε παγκόσμιο επίπεδο, που ενώ ήταν το κορυφαίο γεγονός δεν ήταν και το τελευταίο. Στη Πορτογαλία τον Απρίλη του '74, η εργατική τάξη μέσα απ' τη πτώση μιάς σαραντάχρονης χούντας φτάνει στα πρόθυρα της εξουσίας.

ΠΡΙΝ ΤΟ ΜΑΗ.

Το Μάη του 1968 η Γαλλία έκλεινε μια δεκαετία διακυβέρνησης από το στρατηγό Ντε Γκώλ. Στη διάρκεια αυτής της δεκαετίας πολλές αλλαγές είχαν συμβεί στη γαλλική κοινωνία. Ο γαλλικός καπιταλισμός αναπτυσσόταν και εκσυγχρινιζόταν στα πλαίσια της αλματώδους ανάπτυξης του παγκόσμιου καπιταλισμού μετά τον πόλεμο. Αυτό έγινε κατορθωτό με μικρή αντίσταση από το εργατικό κίνημα που βρισκόταν σε υποχώρηση. Ο αριθμός των συνδικαλισμένων εργατών ήταν 3 εκατ. ενώ το 1945 ήταν 7 εκατ. Το ίδιο το συνδικαλιστικό κίνημα ήταν διασπασμένο στη CGT, τη "Γενική Συνομοσπονδία Εργασίας", που ελεγχόταν από το Γαλλικό ΚΚ, στην CFDT, και στη συντηρητική F.O. Οι μισθοί και οι συντάξεις ήταν χαμηλοί για μεγάλα κομμάτια της εργατικής τάξης, ενώ η ανεργία που ξεπερνούσε τις 500.000 ήταν ιδιαίτερα υψηλή στη νεολαία. Αυτά τα προβλήματα είχαν συσσωρευτεί μια αγανάκτηση που αρκετές φορές στα χρόνια και τους μήνες πριν το Μάη είχαν καταλήξει σε πεισματικούς αγώνες. Τον Ιούνη του 1967 η Ρεουθεό κάλεσε τα MAT να εισβάλλουν στο εργοστάσιο κατά τη διάρκεια μιας απεργίας με αποτέλεσμα να σκοτωθούν 2 απεργοί. Το 1967 και τους πρώτους μήνες του 1968 ξέσπασε ένα κύμα απεργιών και λοκάουτ σε κλάδους όπως οι μηχανικοί, στην αυτοκινητοβιομηχανία, στη βιομηχανία ατσαλιού, στα ναυπηγεία και σε πολλούς κλάδους του δημόσιου τομέα.

Αυτοί οι "μερικοί", "οικονομίστικοι" αγώνες έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο. Ήταν οι παράγοντες που συνετέλεσε αποφασιστικά στη συσσώρευση όλου αυτού του υλικού που οδήγησε σε μία κοινωνική έκρηξη.

ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΔΙΝΟΥΝ ΤΟ ΣΥΝΘΗΜΑ.

Το σύνθημα όμως της έκρηξης δόθηκε από τους φοιτητές και όχι από τους εργάτες. Πώς εξηγείται αυτό;

Κατ'αρχήν πρέπει να δούμε τι αλλαγές είχε υποστεί το κοινωνικό στρώμα των φοιτητών όλη αυτή την περίοδο. Βλέπουμε μια τεράστια μαζικοποίηση των πανεπιστημίων από 175.000, το 1958 σε 530.000 το 1968. Πριν το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι φοιτητές αποτελούσαν μια σχετικά μικρή ελίτ που εκπαιδεύονταν για να γίνουν μέλη της άρχουσας τάξης, ή καλοπληρωμένοι υπηρέτες της (δικηγόροι, ελεύθεροι επαγγελματίες, καθηγητές, παπάδες κλπ.). Όμως με την τρομερή ανάπτυξη του καπιταλισμού αυξήθηκαν και οι ανάγκες σε ειδικευμένο προσωπικό, τεχνικό ή διοικητικό, που ήταν ίσως λίγο πιο πάνω από την κλασική εργατική τάξη, δεν ήταν όμως ριζικά διαχωρισμένο απ'αυτή. Ενα τέτοιο δυναμικό προμήθευαν τα πανεπιστήμια με τη μαζικοποίησή τους.

Αυτή η μαζικοποίηση όμως γινόταν μέσα στα πλαίσια ενός εκπαιδευ-

τικό συστήματος από τα πιά απαρχαιωμένα και συντηρητικά της Ευρώπης (τόσο σε υλικοτεχνική υποδομή, όσο και σε οργάνωση και περιεχόμενο σπουδών). Ακριβώς επειδή αυτή η ανάπτυξη γινόταν μέσα στα καπιταλιστικά πλαίσια, ήταν άνιση και αντιφατική. Ετσι πολλοί φοιτητές ήταν δύσκολο ακόμα και να βρουν δουλειά ανάλογα με την ειδικότητά τους. Οπως ξέρουμε από την κατάσταση και από τα δικά μας ΑΕΙ, αυτές οι εμπειρίες γίνονταν το έδαφος όπου αναπτύσσονταν συγκεκριμένα αιτήματα και διεκδικήσεις, αλλά και μια γενικότερη αμφισβήτηση του ρόλου της εκπαίδευσης αλλά και του καπιταλισμού γενικότερα.

Ενα κλίμα εξέγερσης απλώνεται στις σχολές. Η πολιτική συζήτηση στις σχολές χρωματιζόταν και από τη ριζοσπαστικοποίηση που είχε προκαλέσει ο πόλεμος του Βιετνάμ και η πάλη των εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων στον Γ' κόσμο. Κι'αν η Ρωσία ήταν πολύ συντηρητική για να εμπνεύσει τους χιλιάδες νέους αγωνιστές, η Πολιτιστική Επανάσταση στην Κίνα φαινόταν να προσφέρει μια επαναστατική εναλλακτική λύση στο χτίσιμο του Σοσιαλισμού. Δεν είχε ακόμα αποκαλυφθεί το μέγεθος της καταστολής ενάντια στους εργάτες και τη νεολαία που σήμανε η Πολιτιστική Επανάσταση, το γοήτρο της Κίνας δεν είχε καταρρακωθεί απ'τις συμμαχίες με τη Δύση και το πόλεμο με το Βιετνάμ.

Από τις αρχές του 1968 οι κινητοποιήσεις εντείνονται, είτε πρόκειται για κινητοποιήσεις ενάντια στον πόλεμο του Βιετνάμ, είτε για το δικαίωμα των φοιτητών και των φοιτητριών να μένουν σε μικτούς κοιτώνες. Στις 3 του Μάη η κυβέρνηση αποφάσισε να κλείσει τη Σορβόνη. Την επόμενη βδομάδα η μια διαδήλωση διαδέχεται την άλλη με κατάληξη σχεδόν πάντα τη σύγκρουση με την αστυνομία.

Η αποφασιστική καμπή έρχεται τη νύχτα της 10ης του Μάη. Οι φοιτητές σήκωσαν οδοφράγματα στο Καρτιέ Λατέν και μαζί τους βρέθηκαν χιλιάδες εργάτες και νεολαία. Για μια ολόκληρη νύχτα, η αστυνομία χρησιμοποιώντας δακρυγόνα και MAT με απίστευτη βαρβαρότητα, προσπαθούσε να κάμψει την αντίσταση, εκατοντάδες φοιτητές τραυματίστηκαν και συνεληφθήσαν.

Η επίδραση αυτής της σύγκρουσης λειτούργησε καταλυτικά στο να εκδηλωθεί η οργή του κόσμου. Κάτω από μια τέτοια πίεση, οι Εργατικές Συνομοσπονδίες κηρύσσουν μια 24/ωρη απεργία στις 13 του Μάη, σαν ένδειξη διαμαρτυρίας. Η κυβέρνηση επίσης υποχωρεί και ανακινώνει, με διαταγή του ίδιου του πρωθυπουργού Πομπιντού, την επαναιλιουργία της Σορβόνης. Τελικά αυτή η προσπάθεια εκτόνωσης λειτούργησε σα μια παραπέρα απόδειξη της αναξιοπιστίας της κυβέρνησης, της αποδυνάμωσής της και τόνωσε την αυτοπεποίθηση του κινήματος.

Φτάνουμε λοιπόν στις 13 του Μάη. Μια απεργία που με τη σειρά της η συνδικαλιστική γραφειοκρατία και το ΓΚΚ που έλεγχε το μεγαλύτερο

κομμάτι της, έβλεπε σαν μια κίνηση που θα εκτόνωνε τη διάθεση του κόμμου. Όμως, οι δυνάμεις που έμπαιναν πια στο πεδίο της ανοιχτής πολιτικής σύγκρουσης ήταν πολύ μεγάλες και με τεράστια δυναμική.

Η ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ - Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ.

Η διαδήλωση στις 13 Μάη ήταν η μεγαλύτερη διαδήλωση που γνώρισε το Παρίσι μετά την απελευθέρωση, πήρε μέρος πάνω από 1 εκατ. κόσμοι.

Αυτή η εντυπωσιακή επίδειξη δύναμης, ήταν η σταγόνα που έκανε να ξεχειλίσει το ποτήρι. Στις 14 Μάη στη Νάντη οι εργάτες στο εργοστάσιο κατασκευής αεροπλάνων Sud-Aviation αποφασίζουν ότι η μονοήμερη απεργία δεν ήταν αρκετή και προχωρούν σε απεργία διαρκείας και κατάληψη.

Η απεργία και οι κατάληψεις απλώνονται με τρομαχτική ταχύτητα. Καμιά συνομοσπονδία ή Κεντρική Επιτροπή δεν τις διέταξε και απ'αυτήν την άποψη είναι αυθόρμητες. Πολλές φορές όμως, όπως στην παραπάνω περίπτωση, έπαιξε σημαντικό ρόλο η υπομονετική και αφανής δουλειά μικρών ομάδων αγωνιστών μέσα στα εργοστάσια, κυρίως τροτσιστών.

Στο κέντρο αυτών των καταλήψεων και απεργιών βρίσκονται οι "απεργιακές επιτροπές" κάθε εργοστασίου που οργανώνουν την εσωτερική ζωή της κατάληψης και που σε μερικές περιπτώσεις προχωρούν και σε μέτρα εργατικού ελέγχου: στο εργοστάσιο της CSF στη Βρέστη οι εργάτες αποφάσισαν να συνεχίσουν την παραγωγή, όμως παρήγαγαν αυτά που θεωρούσαν σημαντικά, για παράδειγμα φορητούς ασύρματους που θα βοηθούσαν τους απεργούς και τους διαδηλωτές να υπερασπίσουν τους εαυτούς τους κατά των δυνάμεων καταστολής.

Στο εργοστάσιο ταμέντων Μιρώ οι εργάτες ψήφισαν στη γενική συνέλευση να απολύσουν το διευθυντή.

Στα εργοστάσια της Citroen στο Παρίσι έγινε προσπάθεια να κατασχεθούν τα φορτηγά της επιχείρησης για τις ανάγκες των απεργών. Αυτή η διαδικασία έφτασε στο αποκορύφωμά της στη Νάντη όπου μια "Εργατική Επιτροπή" αποτελούμενη από αντιπροσώπους των συνδικάτων ουσιαστικά έλεγχε ολόκληρη τη ζωή της πόλης, από τις 24 του Μάη μέχρι το τέλος του μήνα. Οδοφράγματα έλεγχαν την είσοδο στην πόλη ενώ η τάξη επιβαλλόταν από δημοκρατικά επιλεγμένες επιτροπές. Επίσης επιβλήθηκε έλεγχος στα καύσιμα και οργανώθηκε κατευθείαν ανταλλαγή προϊόντων με τους αγρότες και ο ταυτόχρονος έλεγχος τιμών στη πόλη, παρακάμπτοντας τους μεσάζοντες, με αποτέλεσμα μια θεαματική πτώση των τιμών.

Οι ευκαιρίες για την εργατική τάξη ήταν τρομερές. Το αστικό κράτος βρισκόταν σε κατάσταση παράλυσης. Οι εργαζόμενοι στη τηλεόραση απεργούσαν, μέχρι και τα συνδικάτα των αστυνομικών είχαν εκφράσει τη δυσαρεσκεία τους για την αναξιοπιστία της κυβέρνησης. Μέχρι και οι ποδοσφαιριστές της εθνικής ομάδας και οι καλλιτέχνες του Folie-Bergeres είχαν κατέβει σε απεργία. Στα μέσα του Μάη ένα κύμα πανικού είχε καταλάβει τους γάλλους αστούς...

Όμως το παράδειγμα της Νάντης μένει απομονωμένο. Οι απεργιακές επιτροπές δε μετατράπηκαν σε έμβρυα εργατικής εξουσίας, σε σοβιέτ. Πολλές απ'αυτές τις επιτροπές στην ουσία αποτελούνταν απ' τα στελέχη της CGT κάθε εργοστασίου, που δεν έκαναν καμμία προσπάθεια για μαζικοποίηση των καταλήψεων, για την οργάνωση συζητήσεων, της προπαγάνδας, του συντονισμού με άλλες καταλήψεις. Πολλές φορές εμπόδιζαν επαναστάτες φοιτητές να πλησιάσουν τα εργοστάσια και να μιλήσουν στους εργάτες. Στέλνοντας όμως τον κόσμο σπίτι του, τον έκαναν πολύ πιο ευάλωτο στις οικονομικές πιέσεις και τη προπαγάνδα των αστικών MME. Οι αστοί ανασυγκροτούνται...

Έτσι ενώ ο Ντε Γκωλ εξαφανίζεται στις 29 Μαΐου, καταφεύγοντας στη Γερμανία σε μυστικές συνεννοήσεις για τη κινητοποίηση επίλεκτων σωμάτων θωρακισμένων προς το Παρίσι, επιστρέφει στις 30 Μαΐου για να κάνει ένα διάγγελμα απ' τη τηλεόραση όπου ανακοινώνει ότι θα επιβάλλει τη τάξη με κάθε νόμιμο μέσο.

Οργανώνονται διαδηλώσεις ακροδεξιών (με συνθήματα όπως "οι φοιτητές στο Νταχόου") τρομοκρατικά κτυπήματα απλώνονται σε βάρος αγωνιστών και κτιρίων εργατικών οργανώσεων.

ΤΟ ΚΚΓ ΡΙΧΝΕΙ ΤΟ ΣΩΣΙΒΙΟ

Το κόμμα που συσπειρώνει τη συντριπτική πλειοψηφία των πολιτικοποιημένων εργατών ήταν το Γαλλικό ΚΚ. Ήταν όμως ένα σταλινικό ρε-

φομιστικό κόμμα που δεν είχε σα στόχο την ανάπτυξη των εργατικών αγώνων και την πάλη για την εργατική εξουσία, αλλά τη συμμετοχή σε μια κυβέρνηση βασισμένη σε μια κυβερνητική πλειοψηφία. Απ'την πρώτη στιγμή λοιπόν αντιμετώπισε εχθρικά το κίνημα του Μάη, καταγγέλλοντας πχ. τους διαδηλωτές σαν προβοκάτορες.

Όταν ξέσπασε η γενική απεργία αναγκάστηκε να συμμετέχει χωρίς όμως ουσιαστικά να πάρει καμία πρωτοβουλία για την εξάπλωσή της. Είναι ενδεικτικό ότι ο χώρος που αφιερώθηκε στην "Ουμανιτέ", την εφημερίδα του ΚΚ Γαλλίας, την πρώτη μέρα της κατάληψης της "Sud-Aviation" ήταν επτά γραμμές στην ένατη σελίδα!

Ο ρόλος του ΚΚΓ ήταν κρίσιμος όταν το κίνημα έφτασε στην κορύφωση: η CGT πρότεινε ένα πακέτο διεκδικήσεων και οικονομικών που οι έντρομοι βιομήχανοι το δέχτηκαν αμέσως. Σε πολλά εργοστάσια, όπως της Citroen στο Παρίσι, η γενική συνέλευση των εργατών απορρίπτει τις προτάσεις. Όμως οι αντιστάσεις μένουν απομονωμένες, χωρίς συγκεκριμένη προοπτική και σιγά-σιγά κάμπτονται.

Το ΚΚ Γαλλίας σύρεται στις εκλογές που είχε κηρύξει για το τέλος του Ιούνη ο Ντε Γκωλ, με την ελπίδα ότι θα αποχτήσει μια διευρυμένη κοινοβουλευτική παρουσία. Εγινε ακριβώς το αντίθετο: από 73 βουλευτές έπεσε στους 34. Ο κόσμος απογοητευμένος από το άδοξο κλείσιμο της γενικής απεργίας και το ρόλο του ΚΚ, δεν αντιμετώπισε τις εκλογές σαν μια σημαντική πολιτική μάχη.

Αντίθετα, η δεξιά συσπείρωσε τους ψηφοφόρους της, κυρίως από τα μεσαία στρώματα, που είχε κινητοποιήσει στη βάση του "κομμουνιστικού κινδύνου". Η "ρεαλιστική" ταχτική του ρεφορμισμού αποδείχτηκε αδιέξοδη ακόμα και στο εκλογικό επίπεδο.

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Τα επόμενα χρόνια στην Ευρώπη, στην Αμερική και στον Γ' Κόσμο, θα ξετυλιχτούν μεγάλες ταξικές αναμετρήσεις. Το "καυτό φθινόπωρο" του '69 στην Ιταλία, η Τσεχοσλοβακία και η Πολωνία του '68, οι αγώνες των ανθρακωρύχων το '72 και '74 στη Βρετανία, απεργίες και κατάληψεις στη Γερμανία, η ήττα των Αμερικάνων στο Βιετνάμ, η "επανάσταση των γαρυφάλλων" το '74 στην Πορτογαλία, το Πολυτεχνείο στην Ελλάδα.

Ο Μάης του '68 είναι ένα ορόσημο για την αριστερά και το εργατικό κίνημα. Διέψευσε κατ'αρχήν τις απόψεις από αριστερά και δεξιά που δήλωναν ότι η επαναστατική δυναμική της εργατικής τάξης είχε στερεφεί. Και είτε αναζητούσαν "νέα επαναστατικά υποκείμενα" στους διανοούμενους, στους λούμπεν κλπ (ο Μαρκούζε πχ), είτε δήλωναν ότι ο καπιταλισμός μπορεί να βελτιωθεί μόνο μέσα από βαθμιαίες διαδικασίες (Σοσιαλδημοκράτες).

Η γενική απεργία έδειξε ανάγλυφα την τρομαχτική δύναμη που επηρεάζει κάθε κομμάτι της κοινωνίας όταν κινείται συλλογικά η εργατική τάξη. Είναι το γόνιμο έδαφος που αναπτύσσονται οι ιδέες που αμφισβητούν όλες τις πλευρές της ζωής στο καπιταλισμό. Τη γυναικεία καταπίεση, το ρόλο της οικογένειας, το αστικό σύστημα εκπαίδευσης, ακόμα και τη κυρίαρχη κουλτούρα και το τρόπο ζωής. Τα κινήματα αμφισβήτησης που άνησαν μετά το Μ άνησαν μετά το Μάη, δε θα είχαν υπάρξει χωρίς την εργατική εξέγερση.

Η γενική απεργία όμως έδειξε επίσης ότι χωρίς επαναστατική ηγεσία που να μπορεί να αντιπαράσσεται στο ρεφορμισμό και στους στρατηγικούς στόχους, αλλά και στην καθημερινή ταχτική μέσα στους αγώνες, κανένας αγώνας, όσα ζητήματα και αν θέτει, δε μπορεί να οδηγηθεί σε νίκη.

Αυτές οι επαναστατικές ιδέες που δεκαετίες έμειναν θαμμένες κάτω από το καταθλιπτικό βάρος του Σταλινισμού και της Σοσιαλδημοκρατίας, κτήμα μικρών ομάδων επαναστατών, έγιναν κτήμα εκατοντάδων χιλιάδων αγωνιστών.

Το στοίχημα του Μάη του 1968 ξανάρχεται στην επικαιρότητα σήμερα, την εποχή της μεγαλύτερης οικονομικής κρίσης μετά τον πόλεμο, της κατάρρευσης του Σταλινισμού, της παγκόσμιας αστάθειας.

Ενα στοίχημα που στο χέρι μας είναι να το κερδίσουν οι επαναστατικές ιδέες του Μαρξισμού, χτίζοντας αυτό που έλειπε το Μάη του '68: ένα μαζικό επαναστατικό κόμμα.

ΛΕΑΝΔΡΟΣ ΜΠΟΛΑΡΗΣ

Το κείμενο αυτό είναι η εισήγηση που έγινε από τον Πάνο Γκαργκάνα στη συζήτηση με το ίδιο θέμα στα πλαίσια του Τετραήμερου ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ '92.

ΠΑΣΟΚ και Αριστερά

Τι είδους κόμμα είναι το ΠΑΣΟΚ; Τι τακτική πρέπει να διαμορφώσει κανένας απέναντί του; Αυτό είναι ένα από τα προβλήματα, που μπορούμε να πούμε ότι έχει ταλαιπωρήσει, ίσως περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο, την αριστερά στην Ελλάδα, όλα τα προηγούμενα χρόνια. Αρα το να είναι κανείς ξεκάθαρος σ'αυτό το πρόβλημα, είναι πολύ σημαντικό κι αξίζει τον κόπο να σταθούμε.

Και βέβαια όπως σε κάθε πρόβλημα, αφετηρία μας πρέπει να είναι, πάνω σε τι παράδοση πρέπει να βασιστούμε, ποια θεωρία πρέπει να χρησιμοποιήσουμε, για να προχωρήσουμε σε μια συγκεκριμένη ανάλυση, που να μας δώσει τα εφόδια για να ξεπεράσουμε αυτές τις δυσκολίες. Η παράδοση είναι πλούσια, το φαινόμενο του ρεφορμισμού στις αρχές του 20ου αιώνα, ήταν ένα καινούργιο πρόβλημα για το επαναστατικό κίνημα και γίνανε πάρα πολλές και πλούσιες συζητήσεις πάνω σ'αυτό.

Ας σταθούμε στον Λένιν, που προσπάθησε να βοηθήσει τους Αγγλους επαναστάτες ν'αντιμετώπισουν το Εργατικό Κόμμα το 1919, όταν φτιαχνόταν το ΚΚ. Το φαινόμενο του ρεφορμισμού μέσα στο εργατικό κίνημα, είχε βέβαια εμφανιστεί με τον εκφυλισμό της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας, η οποία ήταν ένα εργατικό κόμμα, ένα κόμμα το οποίο είχε φιαχτεί σαν επαναστατικό. Το SPD, ήταν το κόμμα στο οποίο συμμετείχε ο ίδιος ο Εγκελς και που στην πορεία των πραγμάτων είχε εκφυλιστεί και είχε καταλήξει να είναι ένα ρεφορμιστικό εργατικό κόμμα. Αντίθετα, στην Αγγλία, υπήρχε η εμπειρία, ότι το Εργατικό Κόμμα, ιδρύθηκε σαν ρεφορμιστικό κόμμα. Δεν ήταν ποτέ επαναστατικό, δεν υπήρχε επαναστατικό κόμμα στην Αγγλία, το οποίο σιγά-σιγά διαβρώθηκε, μετατράπηκε στο αντίθετό του. Το Εργατικό Κόμμα είχε ιδρυθεί από τις αρχές του αιώνα με πρωτοβουλία των ηγετών των συνδικάτων, των γραφειοκρατών των συνδικάτων, σαν ένας εκλογικός μηχανισμός που θα τους έδινε εκπροσώπηση στο Κοινοβούλιο και πολλοί από τους πρώτους βουλευτές του Εργατικού Κόμματος, ήταν μεταγραφές, από την κοινοβουλευτική ομάδα των Φιλελευθέρων. Γιατί οι Φιλελεύθεροι στην Αγγλία, παίζανε το ρόλο του να πατρωνάρουν την εργατική τάξη κι έτσι είχαν διάφορους φιλεργατικούς βουλευτές, οι οποίοι αποτέλεσαν και τη μιλιά, από την οποία η συνδικαλιστική γραφειοκρατία, στρατολόγησε τους πρώτους κοινοβουλευτικούς αστέρες, που αποτέλεσαν την κοινοβουλευτική ομάδα, αυτού που στην συνέχεια ονομάστηκε, Εργατικό Κόμμα. Κι αυτό το γεγονός, είχε προκαλέσει αρκετές συζητήσεις.

Όταν μπαίνει ο Λένιν στη συζήτηση, στους κύκλους των επαναστατών στην Αγγλία, υπάρχουν δυο διαμορφωμένες τάσεις. Η μια άποψη που λέει ότι το Εργατικό Κόμμα είναι η πολιτική έκφραση του συνδικαλιστικού κινήματος, άρα είναι ένα κόμμα εργατών στο οποίο πρέπει να παρεμβαίνουμε, για να το σπρώξουμε να πάει σε αριστερές θέσεις, σε σοσιαλιστικό πρόγραμμα και έτσι να εκφράσει γνήσια τα συμφέροντα των εργατών.

Από την άλλη μεριά, υπήρχε ένα άλλο ρεύμα, που κι αυτό το αποτελούσαν επαναστάτες, που συμβάλλανε στην ίδρυση του ΚΚ, με προέλευση αναρχοσυνδικαλιστική. Με μαχητικούς εργάτες, που είχαν πρωτοστατήσει στις απεργίες στις αρχές του αιώνα, και στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και το αντιπολεμικό κίνημα, αλλά με αποκλίσεις τέτοιου είδους, σε μια κατεύθυνση μαχητική μιν, αλλά αναρχίζουσα. Αυτοί λέγανε, ότι το Εργατικό Κόμμα είναι ένα όργανο της αντίδρασης, ένα σώμα που πρέπει να καταστραφεί. Κι επομένως δεν πρέπει να έχουμε τίποτα να κάνουμε με αυτό, πρέπει να το τσακίσουμε.

Σ'αυτή την αντιπαράθεση, παρεμβαίνει ο Λένιν για να βάλει μια αντιμετώπιση,

η οποία είναι διαφορετική. Λέει ότι ούτε η μια πτέρυγα έχει δίκιο, ούτε η άλλη. Το Εργατικό Κόμμα, είναι ένα αστικό εργατικό κόμμα. Τώρα εδώ αν δεν ήταν ο Λένιν θα μπορούσε να πει κανείς, ότι βρωμάει η δουλειά. Τους έβγαλε το μέσο όρο, τους συμβίβασε και τους κουκούλωσε και τους δυο και οι δυο πτέρυγες συμβιβαστήκανε, στο να φτιάξουν το νέο κόμμα. Δεν νομίζω ότι ο Λένιν είναι γνωστός στην ιστορία για την τάση του να συμβιβάζεται δεξιά και αριστερά, μάλλον έχει τη φήμη του αδιάλλακτου, που δεν χάριζε κάστανα. Δεν πρόκειται για μέσο όρο. Πρόκειται για μια νέα θεωρία, που ουσιαστικά δίνει ένα εργαλείο για τη σωστή αντιμετώπιση, του τι είναι ένα ρεφορμιστικό κόμμα και το ρεφορμιστικό φαινόμενο, μέσα στο εργατικό κίνημα. Και λέει λοιπόν ο Λένιν ότι δεν αρκεί μόνο να κοιτάζουμε τη σύνθεση. Από αυτή την άποψη, σίγουρα αγκαλιάζει εκατομμύρια εργάτες αυτό το κόμμα, αλλά ταυτόχρονα η ηγεσία του και η πρακτική του είναι ξεκάθαρα αστική. Είναι ένα κόμμα το οποίο αγκαλιάζει ένα τεράστιο αριθμό εργατών και ακολουθούν τα χειρότερα αστικά στοιχεία, σοσιαλπροδότες χειρότερους κι από τον Νόσκε.

Με βάση αυτήν την εκτίμηση ο Λένιν προχωράει να συστήσει στους συντρόφους μια αντιμετώπιση, που λέει ότι όσοι είσατε γραμμένοι σαν μέλη του Εργατικού Κόμματος, πρέπει να αποχωρήσετε, να φύγετε και στη συνέχεια, επειδή τότε το Εργατικό Κόμμα, έδινε τη δυνατότητα να γίνονται μέλη του ομαδικά, συνδικάτα και οργανώσεις, να κάνετε αίτηση εγγραφής, σαν ΚΚ, μέσα στο Εργατικό Κόμμα κι αν σας αρνηθούν, θα είναι γιατί έχετε επαναστατικό πρόγραμμα, θα τους καταγγείλετε ότι αυτοί ξεγελάνε τους εργάτες κι όχι εσείς. Για τη συνέχεια, για τις επικείμενες εκλογές ο Λένιν σύστησε στους συντρόφους ότι πρέπει να ψηφίσουν το Εργατικό Κόμμα, έστω κι αν μόλις είχαν ιδρύσει ένα ξεχωριστό επαναστατικό κόμμα. Και δεν μιλάμε για μια μικρή ομάδα, δεν ήταν περιθωριακό το ΚΚ, είχε ουσιαστική πρόσβαση μέσα στην εργατική τάξη. Παρ'όλα αυτά τους συστήνει να ακολουθήσουν την τακτική της κριτικής υποστήριξης, να ψηφίσουν στις εκλογές το Εργατικό Κόμμα χρησιμοποιώντας ουσιαστικά την ευκαιρία για να κάνουν προπαγάνδα, να καταγγείλουν την ηγεσία του σαν αυτό που είναι: άνθρωποι που εξαπατούν την εργατική τάξη, για να εφαρμόσουν ένα αστικό πρόγραμμα. Και μέσα σ'αυτή τη συζήτηση είναι που έδωσε και εκείνον τον περιβόητο χαρακτηρισμό -αυτού του είδους η υποστήριξη που δίνουν οι επαναστάτες στους ρεφορμιστές, χρησιμοποιώντας τις εκλογές, είναι μια υποστήριξη "όπως το σχοιμί στριφίει τον κρεμασμένο".

Τι σημαίνει το να γυρίσουμε απ'αυτή τη συζήτηση και να έρθουμε στην ελληνική περίπτωση; Σημαίνει να μιλήσουμε για την πορεία του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα και την εμφάνιση του ρεφορμισμού.

Στο εργατικό κίνημα στην Ελλάδα παραδοσιακά, δεν είχαμε σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Μέχρι την ίδρυση του ΣΕΚΕ το 1918, οι διάφορες μικροομάδες δεν μπορούν να ονομαστούν σοσιαλιστικό κόμμα. Μετά την ίδρυση του ΣΕΚΕ δεν παίζανε κανένα ρόλο και όταν το ΣΕΚΕ κυριαρχείται, με τις γνωστές διαδικασίες από την σταλινική ηγεσία του Ζαχαριάδη και μετατρέπεται σ'ένα σταλινικό ρεφορμιστικό κόμμα, είναι ο κύριος σχεδόν μονοπωλιακός φορέας του ρεφορμισμού στην Ελλάδα. Μια θέση που με τα πάνω και τα κάτω με όλα τα σκαμπανεβάσματα της ιστορίας την κρατάει για πάρα πολλά χρόνια. Σίγουρα στην μεταπολεμική περίοδο ανοίγουν ξανά τα περιθώρια νόμιμης δράσης, η λειτουργία της ΕΔΑ, είναι ξεκάθαρο ποιο είναι το κόμμα που εκφράζει τις ρεφορμιστικές αιταπάτες στην εργατική τάξη.

Αυτό όμως που χρειάζεται να δούμε είναι ότι ακριβώς επειδή μιλάμε για ένα φορέα που η προέλευσή του και η παράδοσή του ήταν σταλινική, είχε να

αντιμετωπίσει τα προβλήματα όχι μόνο σαν ένα ρεφορμιστικό κόμμα, αλλά σαν ένα ρεφορμιστικό σταλινικό κόμμα και μ'αυτή την έννοια η κρίση του σταλινισμού σε διεθνή κλίμακα ήταν ένας από τους βασικούς παράγοντες, που άρχισε να σπάει τον αποκλειστικό έλεγχο πάνω στην εργατική τάξη.

Πρέπει να θυμηθούμε ότι μέσα στην ίδια την δικτατορία, το 1968 έχουμε την διάσπαση σε ΚΚΕ και ΚΚΕεσ, μια διάσπαση που το ένα της κομμάτι είναι σαφώς επηρεασμένο από την σοσιαλδημοκρατία με την μορφή του ευρωκομμουνισμού και που ήδη ανοίγει και βάζει αυτό το ερώτημα του αν θα υπάρξουν και στην Ελλάδα όπως και σε άλλες χώρες δυο διαφορετικοί φορείς του ρεφορμισμού μέσα στην εργατική τάξη. Ένας παραδοσιακός σταλινικός φορέας και ένας που να βαδίζει στα χνάρια της σοσιαλδημοκρατίας.

Αυτό το ζήτημα απόκτησε πολύ μεγαλύτερη διάσταση στην μεταπολίτευση. Και είναι κάτι που δεν περιορίζεται μόνο στην ελληνική περίπτωση. Το '74-'75 έχουμε αυτές τις διαδικασίες με την κατάρρευση των δικτατοριών σ'όλη τη Μεσόγειο (Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα).

Εμφανίζεται το ζήτημα, ότι με την κατάρρευση των δικτατοριών και τη νομιμοποίηση των κομμάτων αρχίζει ο αγώνας δρόμου για το ποιά θα είναι τα κόμματα που θα εκφράσουν τη ριζοσπαστικοποίηση που δημιουργείται εκείνη την περίοδο.

Και έχουμε το φαινόμενο και στην Ισπανία και στην Πορτογαλία, σε λίγους μήνες από το μηδέν να στήνονται μαζικά σοσιαλιστικά κόμματα με την ενίσχυση της πιο παραδοσιακής σοσιαλδημοκρατίας, του SPD.

Μέσα σ'ένα τέτοιο κλίμα και μια τέτοια περίοδο το ΠΑΣΟΚ προσπάθησε από την αρχή με τη δημιουργία του το 1974 να αξιοποιήσει αυτή την ευκαιρία. Να αξιοποιήσει την ασυνέχεια που υπήρχε μέσα από το ότι είχαμε δικτατορία διάλυση των εργατικών οργανώσεων και αναδημιουργία σε συνθήκες νομιμότητας το 1974. Και όχι μόνο το γεγονός ότι όλοι εξαναγκάζονται να λειτουργήσουν από την αρχή. Αλλά και σε συνθήκες όπου οι παραδοσιακοί φορείς της ρεφορμιστικής αριστεράς βρισκότανε σε κρίση.

Από την μεριά του ΠΑΣΟΚ έχουμε από το '74 μέχρι σήμερα μια προσπάθεια για πρόσβαση μέσα στην οργανωμένη εργατική τάξη. Μια προσπάθεια να ελέγξει τα συνδικάτα. Και αυτή η ιστορία, ξεκινάει την περίοδο της μεταπολίτευσης, αρχίζοντας από τα σημεία όπου είναι αδύνατο το ΚΚΕ, εκεί όπου δεν υπήρχαν παραδοσιακές οργανώσεις της εργατικής τάξης. Τέτοιου είδους σημεία, υπήρχαν πάρα πολλά. Επειδή μεγάλα κομμάτια της εργατικής τάξης διαμορφώθηκαν μέσα στην περίοδο της δικτατορίας, στην μεταπολίτευση υπήρχαν ολόκληροι κλάδοι που δεν υπήρχαν πριν από την δικτατορία. Το ΚΚΕ μπορεί να είχε παραδοσιακές προσβάσεις π.χ. στους οικοδόμους, αλλά τα περισσότερα εργοστάσια είχαν κτιστεί την περίοδο της δικτατορίας.

Ήταν ένα καινούργιο συνδικαλιστικό κίνημα. Τα εργοστασιακά σωματεία, το ΚΚΕ τα αντιμετώπιζε εχθρικά στην μεταπολίτευση. Θεώρησε ότι είναι μια μορφή συνδικαλιστικής οργάνωσης, που δεν είναι σωστή. Ότι οι εργάτες πρέπει να οργανώνονται σε κλαδικά σωματεία και αυτή η άποψη του κόστισε πολύ ακριβά. Όχι μόνο ήταν ένας καινούργιος χώρος, όπου ήταν ανοικτός ο ανταγωνισμός του πόνο θα ελέγξει την συνδικαλιστική οργάνωση, εκεί πέρα μέσα, αλλά υπήρχε και μια αντιμετώπιση από την μεριά του ΚΚΕ, που άφηνε το πεδίο ανοικτό.

Υπήρχαν και άλλοι που πρωταγωνιστήσανε, υπήρχαν και επαναστάτες που πρωτοστατήσαν στο κτίσιμο των εργοστασιακών σωματείων. Υπήρχε και το ΚΚΕεσ, το οποίο είχε συμπαθή αντιμετώπιση στα εργοστασιακά σωματεία. Παρόλα αυτά, το κίνημα των εργοστασιακών σωματείων το κληρονόμησε το ΠΑΣΟΚ. Ολόκληρα κομμάτια απ'αυτό το χώρο στράφηκε ουσιαστικά προς το ΠΑΣΟΚ. Επειδή το ΚΚΕεσ είχε φοβερά δεξιά πολιτική, την περιβόητη ΕΑΔΕ (Εθνική Αντιδικτατορική Δημοκρατική Ενότητα), επειδή η επαναστατική αριστερά ηττήθηκε στην μεταπολίτευση κάτω από την ηγεσία των μαοϊκών, και επειδή υπήρχε ένας κόσμος που δεν μπορούσε να καταπιεί ότι το ΚΚΕ ήταν εχθρικό προς τα εργοστασιακά. Και έτσι άνοιξε ένας ολόκληρος τομέας πρόσβασης του ΠΑΣΟΚ στην εργατική τάξη μέσα από ένα τέτοιο κομμάτι.

Ένας δεύτερος τομέας ήταν ο συνδικαλισμός στην Κοινή Ωφέλεια. Επίσης καινούργια εργατικά κομμάτια. Ο δημόσιος τομέας είχε διευρυνθεί ουσιαστικά την περίοδο της δικτατορίας. Ο ΟΤΕ, η ΔΕΗ κλπ γίνανε μεγαθήρια εκείνη την περίοδο. Με καινούργια απασχόληση, με μαχητικούς εργάτες με την σιγουριά της απασχόλησης, και που πρωτοστατήσανε στις απεργίες της δεκαετίας του '70. Αμα γυρίσετε προς τα πίσω θα θυμηθείτε την μεγαλύτερη απεργία στις τράπεζες και στην ΔΕΗ στα τέλη του '70. Ήταν επίσης κομμάτια, που αποκτήσανε σημαντική διάσταση στον συνδικαλισμό και κατάφερε να τα κερδίσει το ΠΑΣΟΚ.

Αυτό το πράγμα πήρε μια ακόμα μεγαλύτερη ώθηση όταν το ΠΑΣΟΚ έγινε

κυβέρνηση το 1981 και εδώ χρειάζεται μια εξήγηση του πώς αρχικά ένα κόμμα το οποίο γίνεται κυβέρνηση, καταφέρνει να επεκτείνει την επιρροή του μέσα στον συνδικαλισμό, απέναντι σ'ένα κόμμα της αριστεράς που παραμένει αντιπολίτευση. Και η εξήγηση είναι η εξής. Πάλι χρειάζεται να γυρίσουμε στην πολιτική του ΚΚΕ. Ήταν η πολιτική του εκδημοκρατισμού σε σχέση με τις παλιές, παραδοσιακές δομές του συνδικαλισμού στην Ελλάδα. Η πολιτική του ελέγχου της υπάρχουσας συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας μέσα από τον εκδημοκρατισμό της ΓΣΕΕ. Αυτή τη γραμμή το ΠΑΣΟΚ κατάφερε να την κάνει δικιά του και να πλειοδοτήσει. Όταν το ΠΑΣΟΚ έγινε κυβέρνηση, αλλάζοντας το νόμο 330, που ήταν νόμος με τον οποίο κινηγιόντουσαν οι συνδικαλιστές την περίοδο της κυβέρνησης του Καραμανλή προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις, που αναβαθμίσανε το ρόλο των συνδικαλιστών. Για να είμαι πιο ακριβής, το ρόλο της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας. Την περίοδο του ΠΑΣΟΚ ουσιαστικά, οι συνδικαλιστικές ηγεσίες απο δικώμενοι (γιατί την προηγούμενη περίοδο, συχνά πυκνά, καταλήγανε στα δικαστήρια) βρεθήκανε να κάθονται στην διεύθυνση των επιχειρήσεων. Με το νόμο για την κοινωνικοποίηση βρεθήκανε συνδικαλιστές να είναι εκπρόσωποι των εργαζομένων στην επιχείρηση, θεσμός ο οποίος δεν είχε να κάνει τίποτα με τα συμφέροντα των εργαζομένων. Από άποψη όμως του τι ρόλο, τι βαρύτητα αποχτούσαν οι συνδικαλιστικές ηγεσίες δημιουργούσε μεγάλα περιθώρια, και μ'αυτό τον τρόπο το ΠΑΣΟΚ υπερκάλυψε το ΚΚΕ σε σχέση με το τι ρόλο δίνει στις ηγεσίες των συνδικάτων και κατάφερε να προσεταιριστεί ολόκληρα κομμάτια.

Το αποτέλεσμα ήταν ότι μέσα από αυτές τις διαδικασίες, η ΠΑΣΚΕ έφτασε να είναι η πρώτη δύναμη μέσα στο συνδικαλιστικό κίνημα και άρα σε σχέση με την πρόσβαση του ΠΑΣΟΚ μέσα στην οργανωμένη εργατική τάξη να δημιουργηθεί η εξής κατάσταση: ένα κόμμα, που η προέλευσή του είναι αστική, είναι πολιτευτές που ξεκινήσανε από την Ένωση Κέντρου, αλλά που παρά τις καταβολές του, κατάφερε να έχει τον έλεγχο πάνω σε σημαντικά οργανωμένα κομμάτια της εργατικής τάξης. Αυτό είναι η μια πλευρά που χρειάζεται να δούμε σ'αυτή την διαδρομή από την μεταπολίτευση του '74 μέχρι σήμερα.

Υπάρχει μια άλλη πλευρά, που είναι το ότι δεν μπορούμε να μιλάμε μόνο για το συνδικαλισμό, πρέπει να μιλήσουμε και πολιτικά τι γινότανε παράλληλα. Όχι μόνο το τι πολιτική είχε ο ένας και τι ο άλλος σε σχέση με τον συνδικαλισμό αλλά συνολικότερα. Αμα κοιτάξουμε την πολιτική του ΠΑΣΟΚ και την πολιτική του ΚΚΕ από το '74 μέχρι τα τελευταία χρόνια, υπάρχει μια κατάσταση όπου το ΠΑΣΟΚ επικαλύπτει στρατηγικά το ΚΚΕ, σε σχέση με το πως προωθούσε την αλλαγή. Αμα κοιτάξουμε δηλαδή τα βασικά αγκωνάρια του προγράμματος, τις βασικές μεταρρυθμίσεις που πρότειναν τα δύο κόμματα (ο ρόλος του δημόσιου τομέα -αυτοδύναμη ανάπτυξη με μοχλό το κράτος- οι σχέσεις με την ΕΟΚ και το ΝΑΤΟ, ο εκδημοκρατισμός με κέντρο το κοινοβούλιο κλπ), σε όλους τους τομείς υπήρξε μια επικάλυψη.

Ισως εκείνο το οποίο χρειάζεται να υπενθυμίσουμε είναι ότι τις συγκεκριμένες πτυχές της πολιτικής, που είναι λίγο πολύ γνωστές, όσο το πόσο αντιφατική ήταν αυτή η πορεία. Την περίοδο που κάνει την προσπάθεια το ΠΑΣΟΚ να καλύψει αυτό τον χώρο έχουμε το φαινόμενο, να είναι ένα κόμμα στο οποίο ηγεσία είναι ο Ανδρέας Παπανδρέου με αναφορά στην ιδεολογία του Γέρου της Δημοκρατίας, του Γ. Παπανδρέου, εξωραϊσμένο, σαν να ήταν ο μεγάλος Δημοκράτης και ταυτόχρονα δίπλα στο γέρο της δημοκρατίας, υπάρχει η Άρης Βελουχιώτης, στα γραφεία των τοπικών οργανώσεων του ΠΑΣΟΚ. Είναι παραστατική η αντίφαση, να βρίσκονται μαζί οι δύο που ήταν στις αντίπαλες πλευρές των οδοφραγμάτων στα Δεκεμβριανά, δίπλα δίπλα στα γραφεία του ΠΑΣΟΚ. Ήταν μια συνειδητή προσπάθεια να κάνει αυτή την εισβολή το ΠΑΣΟΚ στο χώρο της παραδοσιακής αριστεράς και συνδικαλιστικά, σαν πρόσβαση στην οργανωμένη εργατική τάξη και πολιτικά από άποψη προγράμματος και ιδεολογικά ότι είναι η δικαίωση του κινήματος της Εθνικής Αντίστασης που έχασε μέσα από τα λάθη του ΚΚΕ.

Θάθελα σ'αυτό το σημείο, να θυμίσω ότι αυτά είναι κάποιες αναλύσεις που δεν είναι καινούργιες. Όχι για μας εν πάση περιπτώσει. Είναι κάποιες αναλύσεις που από την μεριά της ΟΣΕ είναι όχι μόνο διατυπωμένες αλλά και τυπωμένες και ως γνωστό τα γραπτά μένουν: Σε άρθρο της Μαμής τον Απρίλη του 1985 με τίτλο "ΚΚΕ- ΚΚΕεσ, ο ρεφορμισμός σαν αριστερή πτέρυγα του ΠΑΣΟΚ", γράφαμε:

"Μ'αυτό τον τρόπο, το ΚΚΕ ήρθε να τοποθετηθεί μόνο του τον εαυτό του στο ρόλο της αριστερής πτέρυγας του ΠΑΣΟΚ αλλά από τα έξω ακι όχι από τα μέσα. Δεν πρόκειται για κενотоμία. Σε διάφορα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της Δύσης η ύπαρξη της αριστερής πτέρυγας είναι θεσμικό που ωφελεί την ίδια την λειτουργία του κόμματος και έχει ουσιαστικά εξελίξει με περι-

θώρα για την ύπαρξη ΚΚ, π.χ. στην Αγγλία ή στην Γερμανία. Στην Ελλάδα το ΠΑΣΟΚ δεν έχει διαμορφωμένη αριστερή πτέρυγα, για ιστορικούς λόγους που έχουν να κάνουν με τον τρόπο που αναπτύχθηκε (περιορισμένη σχέση με την εργατική τάξη, περιορισμένος ρόλος της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας μέσα στην κοινοτική γραφειοκρατία, υπερτροφικός ρόλος του χαρισματικού ηγέτη, βάρος στην κοινωνική σύθεση των κομματάρχων από τον αγροτικό χώρο κλπ).

Αυτό δίνει τα περιθώρια στο ΚΚΕ να αναλάβει το ρόλο της αριστερής πτέρυγας από τα έξω, αλλά δεν μεταβάλει την ουσία της σχέσης ανάμεσα στα δύο. Όπως οι αριστερές πτέρυγες των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων προσανατολίζονται και αναφέρονται στο σύνολο του κόμματος ακόμα και όταν διαφωνούν βίαια με την ηγεσία και κινούνται με στόχο την ανάληψη της εξουσίας και όχι την αποδόμηση των αριστερών κομματιών, έτσι και το ΚΚΕ, μολονότι θέλει να είναι αριστερή αντιπολίτευση και μάλιστα απ'έξω από το ΠΑΣΟΚ, εν τούτοις η αναφορά του είναι το ίδιο το ΠΑΣΟΚ και ο κόσμος που επηρεάζει σαν σύνολο".

Μ'αυτή την ανάλυση μπορούσαμε να δούμε γιατί διαμορφώθηκε έτσι η σχέση ανάμεσά τους και γιατί το ΚΚΕ δεν κατάφερε να κρατήσει την εργατική τάξη κάτω από την δικιά του επιρροή, παρόλο που το ΠΑΣΟΚ αντιμετώπιζε φοβερὰ προβλήματα. Ας μην ξεχνάμε τι έγινε το 1985, όπi δηλαδή πραγματικά αυτή η πορεία δεν ήταν μονόδρομος. Δεν πρέπει να βλέπουμε τα πράγματα λες και η εργατική τάξη ήταν ένα παθητικό αντικείμενο που γινότανε το πεδίο μάχης, μέσα στο οποίο κάνανε αγώνα δρόμου, ποιάς θα οργανώσι τα μεγαλύτερα κομμάτια. Η εργατική τάξη είχε τις δικές της πρωτοβουλίες, τις δικές της μάχες και το 1985 έδωσε ένα πολύ δυναμικό παρόν με τους αγώνες ενάντια στο σταθεροποιητικό πρόγραμμα. Αγώνες που οδήγησαν ολόκληρα κομμάτια στην αντίθετη κατεύθυνση: Να σπάσουν, να ξεκόψουν, να διαγραφούν από το ΠΑΣΟΚ. Κι όμως δεν υπήρξε δυνατότητα από την μεριά του ΚΚΕ να τα κερδίσει. Γιατί το ΚΚΕ είχε λαθεμένη ανάλυση για το ΠΑΣΟΚ, και την πρώτη περίοδο της μεταπολίτευσης, όταν θεωρούσε το ΠΑΣΟΚ μικροαστικό, και στα τέλη της διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, όταν κόντεψε να το βγάλει σοσιαλφασιστικό.

Την περίοδο από την μεταπολίτευση, στο πρώτο νόμιμο συνέδριο (το 1980) που έκανε το ΚΚΕ, η εκτίμησή του για το ΠΑΣΟΚ ήταν ότι πρόκειται για ένα κόμμα του μικροαστικού σοσιαλισμού, το οποίο μπορεί να είναι ένας ταλαντευόμενος σύμμαχος της εργατικής τάξης. Και αυτό σήμαινε όπi εκείνη την περίοδο έβλεπε την ανάγκη να έχει μια σχέση με τον κόσμο του ΠΑΣΟΚ, γιατί το ΠΑΣΟΚ έβαζε τα ίδια ζητήματα που έβαζε και το ΚΚΕ. Δεν υπήρχε εκκίνη την περίοδο δυνατότητα να οργανωθεί διαδήλωση ενάντια στις Βάσεις ή στο ΝΑΤΟ και να μην υπάρχει ενότητα δράσης ανάμεσα στο ΚΚΕ και στο ΠΑΣΟΚ. Αυτά τα πράγματα τότε ήταν προφανή, οφθαλμοφανή. Και άμα θες να κινητοποιήσεις το σύνολο της εργατικής τάξης πρέπει να έχεις μια ενότητα δράσης μ'αυτές τις δυνάμεις. Αλλά υπήρχε η αυταπάτη όπi το ΠΑΣΟΚ είναι εύκολος αντίπαλος, διότι στην πραγματικότητα είναι μικροαστικό και ως γνωστόν οι μικροαστοί την μια μέρα είναι έτσι, την άλλη είναι αλλιώς, η επιρροή τους είναι προσωρινή, το ΚΚΕ που είναι επαναστατικό και προλεταριακό, θα τραβήξει αυτό τον κόσμο προς την μεριά του. Στην πραγματικότητα δεν ήταν έτσι η εικόνα. Το ΠΑΣΟΚ δεν ήταν μικροαστικό σοσιαλιστικό κόμμα.

Η αντίφασή του ήταν όπi ήταν ένα κόμμα που κέρδιζε ταυτόχρονα την εμπιστοσύνη των αστών και των εργατών. Δεν ήταν η μικροαστική ταλάντευση το χαρακτηριστικό του, αλλά η δυνατότητα να στήσει συμμαχία, μια γέφυρα που έπιανε τις δυο πιο ισχυρές τάξεις της κοινωνίας. Και αυτό αποδείχτηκε πάρα πολύ καθαρά την περίοδο της οκταετίας του ΠΑΣΟΚ. Για το ότι κέρδισε την εμπιστοσύνη των αστών, δεν υπάρχει η παραμικρή αμφιβολία. Κυβέρνησε για οχτώ χρόνια και εφάρμοσε όλες τις ανάγκες που είχε ο ελληνικός καπιταλισμός. Εφτασε να κερδίσει μέχρι και την προεδρία της δημοκρατίας. Οι αστοί του εμπιστεύθηκαν μέχρι και τους κορυφαίους θεσμούς του κράτους. Αλλά ταυτόχρονα μέσα από τη διαδικασία της κρίσης του ΚΚΕ, το ΠΑΣΟΚ κατάφερε να απλύνει την επιρροή του και στα πιο δυνατά, τα πιο οργανωμένα κομμάτια της εργατικής τάξης. Ήταν αντιφατικό και παραμένει αντιφατικό κόμμα το ΠΑΣΟΚ.

Η αντίφασή του ήταν αυτό ακριβώς που έλεγε ο Λένιν, ένα κόμμα το οποίο προσπαθεί να πατήσει στη συνεργασία των δύο βασικών τάξεων της κοινωνίας και γ'αυτό έχει προβλήματα και γ'αυτό η επιρροή του μέσα στην εργατική τάξη, είναι δυνατόν να πιναχτεί στον αέρα, αλλά αυτό απαιτεί μια σωστή επαναστατική αντιμετώπιση, την οποία δεν κατάφερε να κάνει το ΚΚΕ. Από τις αυταπάτες για το μικροαστικό χαρακτήρα του ΠΑΣΟΚ, πέρασε στις κατάρες για το σχεδόν σοσιαλφασιστικό ΠΑΣΟΚ, την περίοδο των

σκανδάλων Κοσκωτά, πράγματα τα οποία ύψωσαν φραγμούς ανάμεσα στους εργάτες των δύο αυτών κομμάτων, σχέση που αποδείχτηκε και που εξακολουθεί να είναι καταστροφική. Και που άφησε τα περιθώρια, όταν ερχόμαστε στην τελευταία περίοδο, τα τελευταία δύο χρόνια (όταν πια το ΚΚΕ αντιμετωπίζει μια πολύ πιο μεγάλη κρίση απ'ό,τι παλιότερα) να βγει το ΠΑΣΟΚ με ακόμα πιο μεγάλη επιρροή μέσα στην εργατική τάξη.

Η κρίση από το '89 και μετά με την κατάρρευση των Ανατολικών Χωρών είναι πολύ πιο βαθιά από την κρίση που πέρασε το ΚΚΕ το '68. Έχουμε μια κατάσταση, που σε συνδυασμό με την αδυναμία της πολιτικής που διαμορφώνει το ΚΚΕ, έχει αφήσει το περιθώριο, τα τελευταία δύο χρόνια σε ό,τι εργατικό κομμάτι έχει κινηθεί να επηρεάζεται από το ΠΑΣΟΚ. Να στρέψει τις προσδοκίες του προς την πλευρά του ΠΑΣΟΚ όχι μόνο εκλογικά, αυτό είναι άλλωστε προφανές, αλλά και από άποψη προσανατολισμού.

Να κλείσω βάζοντας το ζήτημα της αντιμετώπισης από τη δικιά μας την πλευρά. Η ΟΣΕ είχε αυτή την συγκεκριμένη ανάλυση, όλα αυτά τα προηγούμενα χρόνια, είχε και μια συγκεκριμένη επιλογή του όπi πρέπει να εφαρμόσουμε την ταχτική που συμβούλευσε ο Λένιν τους Βρετανούς Κομμουνιστές απέναντι στους ρεφορμιστές. Για ολόκληρη περίοδο είχαμε την επιλογή, όπi αυτή την ταχτική, της κριτικής υποστήριξης, την απευθύναμε στο ΚΚΕ. Είναι γνωστό τι ψήφισε η ΟΣΕ. Ψήφω χωρίς αυταπάτες, για χρόνια ολόκληρα προς το ΚΚΕ (εκλογές '74, '77, και στον ΣΥΝ το 89-90). Ήταν κομμάτι αυτής της ταχτικής αλλά είχε μέσα μια επιλογή: ανάμεσα στους φορείς που επηρεάζουν την εργατική τάξη, σε ποιόν κεντράρουμε αυτή την ταχτική. Και κεντράραμε στο ΚΚΕ για πολύ συγκεκριμένους λόγους. Όχι μόνο γιατί ήταν ο παραδοσιακός φορέας που ερχόταν από το παρελθόν και είχε τις περιγαμινές όπi εκπροσωπεί την εργατική τάξη. Αλλά και σε σχέση με το πi ήταν οι συσχετισμοί μέσα στο εργατικό κίνημα, αν υπήρχε ένα ολόκληρο αριστερό κομμάτι μέσα στην εργατική τάξη, που έλπιζε όπi τα χρόνια της διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ θα καταλήξουν σε ένα προσπέρασμά του από τα αριστερά. Αυτός ο κόσμος υπήρχε και συσπειρωνότανε γύρω από το ΚΚΕ και το ΣΥΝ. Και πολύ καλά κάναμε και κεντράραμε πάνω εκεί. Ένα κόμμα που είχε την απογοητευτική εμπειρία, όπi δεν κατάφερε με το ΚΚΕ να προσπεράσει το ΠΑΣΟΚ από τα αριστερά, ένα μικρό έστω τμήμα τον κερδίσαμε εμείς σαν οργάνωση μέσα από την ταχτική να προσπαθήσουμε να τον ξεκαθαρίσουμε σε όλη αυτή την πορεία.

Σήμερα που το ΚΚΕ ούτε έχει τις δυνάμεις μέσα από την κρίση που περνάει ούτε και τον προσανατολισμό πλέον να παίξει ένα τέτοιο ρόλο, χρειάζεται να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα όπi η επαναστατική αριστερά και εμείς σαν η βασική οργάνωση αυτού του χώρου πρέπει να εφαρμόσουμε την ταχτική του Λένιν, απέναντι σε αυτούς που επηρεάζουν την εργατική τάξη. Και αυτό στη σημερινή περίοδο σημαίνει κατά κύριο λόγο το ΠΑΣΟΚ. Πρέπει να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα του πώς κανείς αποσπάει τους εργάτες από την επιρροή του ΠΑΣΟΚ προς τα αριστερά. Και είναι ρεαλιστικό το να αντιμετωπίσει κανείς αυτό το πρόβλημα. Γιατί το ΠΑΣΟΚ παρ'όλο που έχει καταφέρει να αποσπάσει κομμάτια της οργανωμένης εργατικής τάξης από το ΚΚΕ, δεν έχει μία θριαμβευτική πορεία.

Μη μας ξεγελάει η εικόνα της Β' Αθήνας που πήρε το 50% των ψήφων. Δεν είναι ένα ΠΑΣΟΚ θριαμβευτικό, δεν είναι το ΠΑΣΟΚ του '81. Είναι ένα ΠΑΣΟΚ με χιλιάδες προβλήματα. Το πi προβλήματα έχει ας ριξουμε μια ματιά στη ΓΣΕΕ, του πi προβλήματα έχει με το οικογενειακό προεδρείο, πi έγινε στο συνέδριο της ΕΦΕΕ, που η ΠΑΣΠ αναγκάστηκε να φύγει γιατί δε μπορούσε να συμμαζέψει τα προβλήματά της απέναντι στις επιθέσεις της ΔΑΠ, μπορεί να δείξει πολύ καθαρά όπi και το ΠΑΣΟΚ μπορεί να έχει εκτοπίσει το ΚΚΕ από ολόκληρα κομμάτια της εργατικής τάξης, αλλά δικαιούμαστε να πούμε όπi αυτό το ΠΑΣΟΚ, θα είναι ένας προσωρινός σταθμός για τους εργάτες στη δυναμική τους. Η διάθεσή τους για σύγκρουση δεν μπορεί να καλυφθεί από εκεί και άρα με μια σωστή αντιμετώπιση, με μια σωστή ταχτική είναι δυνατόν να τους αποσπάσει κανείς από την επιρροή του ΠΑΣΟΚ και να τους τραβήξει προς τα αριστερά. Πιστεύω όπi αυτό το σημείο βρισκόμαστε σήμερα.

Είναι απαραίτητο για να κάνουμε αυτή τη δουλειά να έχουμε ξεκάθαρη όλη αυτή τη θεωρία και όλη αυτή την αντιμετώπιση, να είμαστε οπλισμένοι με αυτή την ανάλυση. Για να μπορέσουμε το επόμενο διάστημα να αξιοποιήσουμε τις ευκαιρίες που μας δίνει η σύγκρουση της εργατικής τάξης με τη ΝΔ που ξεδιπλώνεται, παρ'όλες τις προσπάθειες του ΠΑΣΟΚ να παίξει ρόλο μεσολαβητή. Έχει αναδειχτεί σε αυτό το ρόλο, αυτό είναι καθαρό: δεν έχει την δυνατότητα να τον παίξει αποτελεσματικά, αυτό είναι εξίσου καθαρό. Και ανοίγει για την αριστερά τις μεγαλύτερες δυνατότητες, αρκεί να έχουμε τα μάτια μας ανοιχτά και το μυαλό μας οπλισμένο με τη θεωρία του Λένιν.

Η παγκόσμια οικονομία βυθίζεται στην ύφεση όλο και περισσότερο. Για τους περισσότερους εργάτες αυτό σημαίνει δυστυχία και μιζέρια, αλλά και στους καπιταλιστές η κατάσταση προκαλεί μεγάλους φόβους, καθώς, όπως αποδειχνει ο Κρις Χάρμαν, δε μπορούν να βρουν τη διέξοδο από την κρίση.

Καπιταλιστική κρίση και βαρβαρότητα

Σύμφωνα με κάποιες εκτιμήσεις, η σημερινή κρίση είναι η πιο σοβαρή μετά από τη δεκαετία του 1930. Άλλοι υποστηρίζουν ότι είναι πολύ λιγότερο βαθιά από εκείνη. Ποιος έχει δίκιο;

Τα τελευταία στοιχεία δείχνουν ότι η συνολική παραγωγή έχει συρρικνωθεί κατά το ίδιο ποσοστό που είχε συρρικνωθεί και το 1980-81. Πιο σημαντικό όμως από τη συνολική πτώση της παραγωγής είναι το γεγονός ότι αυτή η πτώση έχει αγγίξει τόσο τον τομέα των υπηρεσιών, ο οποίος συνέχιζε να αυξάνει κατά την προηγούμενη κρίση, όσο και τη βιομηχανία, ενώ παράλληλα, οι ελπίδες για ανάκαμψη στο προσεχές μέλλον είναι πολύ περιορισμένες. Μετά από τις υπερβολές και τις δημαγωγίες για τη θαυμάσια λειτουργία του καπιταλισμού και της αγοράς που ακούγαμε συνέχεια μετά το 1987-88, σήμερα βρισκόμαστε μπροστά στην τρίτη διεθνή οικονομική κρίση που συμβαίνει σε διάστημα μικρότερο της δεκαετίας.

Εξάλλου, είναι πιο φανερό σ'αυτή την ύφεση, παρά στις δύο προηγούμενες, ότι προέρχεται από χαρακτηριστικά που είναι εγγενή στο Δυτικό καπιταλισμό. Δε μπορούν να ισχυριστούν καν ότι φταίει οι αυξήσεις στις τιμές του πετρελαίου, πράγμα που έκαναν στις δύο προηγούμενες κρίσεις. Αντίθετα, είναι αναγκασμένοι να ρίξουν τις ευθύνες στους 'παράλογισμούς' που συνδέονται με την περίοδο της οικονομικής ανάπτυξης που προηγήθηκε της κρίσης. Αυτό προκαλεί βαθιά απαισιοδοξία σ'αυτούς που ήταν οι πιο ενθουσιώδεις υποστηρικτές των θασσερικών και των ρηγκανικών "θαυμάτων". Συνήθως είναι οι "μονεταριστές" οικονομολόγοι που προβλέπουν ότι η σημερινή ύφεση θα εξελιχθεί αναπόφευκτα σε βαθιά κρίση, σαν αυτή των αρχών της δεκαετίας του 1930.

Προς το παρόν, η ύφεση στη Βρετανία δεν είναι ακόμα τόσο βαθιά όσο ήταν δέκα χρόνια νωρίτερα, τουλάχιστο σ'ό,τι αφορά τις βιομηχανίες. Οι καπιταλιστές όμως, σταθμίζουν την κατάσταση καθημερινά για να εξακριβώ-

σουν αν πρέπει να μειώσουν τις δραστηριότητές τους κί'αλλο, έτσι ώστε να ανταπεξέλθουν στις αγορές που συρρικνώνονται. Όμως, κάθε μείωση στις δραστηριότητες μερικών καπιταλιστών συνεπάγεται μεγαλύτερη συρρίκνωση της αγοράς για άλλους καπιταλιστές. Οι χειρότεροι φόβι των απαισιόδοξων αστών είναι ότι οι μεγάλες εταιρείες θα αρχίσουν να εξωθούν η μια την άλλη στη χρεωκοπία, δημιουργώντας έτσι μαύρες τρύπες μέσα στην καρδιά του συστήματος.

Το μέγεθος των απωλειών της Τζένεραλ Μότορς δείχνει πόσο επικρατεί είναι τέτοιοι καπιταλιστικοί γίγαντες.

Το σύστημα όμως δεν έχει φτάσει σ'αυτό το σημείο ακόμα. Αξίζει να υπενθυμιστεί ότι μια παγκόσμια κρίση τόσο σοβαρή όσο αυτή του '30 θα απαιτούσε, για τις μεγαλύτερες Δυτικές οικονομίες, επίπεδα ανεργίας τρεις φορές πιο ψηλά από τα σημερινά.

Ποιο ρόλο παίζουν το χρηματιστικό κεφάλαιο και τα κρέπ στη σημερινή κρίση;

Ενα χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί τη σημερινή κρίση από αυτή των αρχών της δεκαετίας του 1980 και το οποίο θα μπορούσε να οδηγήσει σε πιο μεγάλη ένταση της, είναι η αδυναμία των τραπεζών.

Εχουν δανείσει τεράστια ποσά τόσο σε εταιρείες όσο και σε ιδιώτες κατά τη διάρκεια των οικονομικών μπουμι της Θάτσερ και του Ρήγκαν. Στις ΗΠΑ μάλιστα είχαν χρηματοδοτήσει το ίδιο το κράτος για την κάλυψη των στρατιωτικών εξοπλισμών και του ελλείμματος του προϋπολογισμού. Οι πρώτες προσπάθειες των κυβερνήσεων να ελέγξουν το μπουμι του χρηματιστικού κεφάλαιου έφεραν το αντίθετο αποτέλεσμα και οδήγησαν στο κραχ του χρηματιστηρίου τον Οκτώβρη του 1987. Οι κυβερνήσεις της Βρετανίας αλλά και των ΗΠΑ ενθάρρυναν το δανεισμό για να μπορέσει να διατηρηθεί η οικονομική ανάπτυξη για μια διετία παραπάνω απ'όσο θα διαρκούσε διαφορετικά.

Στην Ιαπωνία και στη Γερμανία ο δανεισμός δεν εξάντλησε τις καταθέσεις στο βαθμό που συνέβει στις Αγγλοσαξωνικές οικονομίες. Οι

γιαπωνέζικες τράπεζες όμως επιδόθηκαν σ'ένα επενδυτικό όργιο σε κερδοσκοπικές κηματομεσιτικές εταιρείες, μ'αποτέλεσμα να τινάξουν τις τιμές του χρηματιστηρίου πολύ πιο ψηλά απ'την πραγματική αξία της γιαπωνέζικης βιομηχανίας. Στη συνέχεια χρησιμοποίησαν την αυξημένη αξία των μετοχών που είχαν στην κατοχή τους για να δικαιολογήσουν μεγαλύτερες δανειοδοτήσεις. Επίσης, κατά τη βραχύβια ευφορία που επικράτησε γύρω από τις οικονομικές προοπτικές της Γερμανικής εννοποίησης, η γερμανική κυβέρνηση εγκατέλειψε τον παλιό της οικονομικό ορθολογισμό και δημιούργησε μια απότομη άνοδο της ζήτησης δυτικογερμανικών προϊόντων ρίχνοντας τεράστια ποσά στις αγορές της Αν. Γερμανίας.

Εκείνη την περίοδο, όλες αυτές οι δανειοδοτήσεις στηρίζονταν στον ισχυρισμό ότι αυτή η πολιτική θα οδηγούσε σε αύξηση της οικονομίας, σε αύξηση δηλαδή της παραγωγής αγαθών, έτσι ώστε τόσο οι εταιρείες όσο και οι ιδιώτες θα μπορούσαν να ξεπληρώσουν εύκολα τα χρέη τους. Η αύξηση των χρεών όμως ήταν πιο μεγάλη από την αύξηση της παραγωγής. Στη Βρετανία για παράδειγμα, η αναλογία προσωπικών χρεών προς διαθέσιμο εισόδημα το 1990 ήταν διπλάσια σε σύγκριση με το 1980.

Τελικά, οι κυβερνήσεις πανικοβλήθηκαν από τις πληθωριστικές συνέπειες που είχε η ραγδαία αύξηση του δανεισμού. Το 1989 πήραν τα πρώτα μέτρα για την πάταξη του στη Βρετανία και στις ΗΠΑ, ενώ τον επόμενο χρόνο ακολούθησαν η Ιαπωνία και η Γερμανία. Το αποτέλεσμα ήταν η αλματώδης αύξηση των επιτοκίων, πράγμα το οποίο έφερε ξαφνικά τεράστιες δυσκολίες στις εταιρείες και στους ιδιώτες για να ανταποκριθούν στους δανειστές τους. Πολλές εταιρείες άρχισαν να χρεωκοπούν, όχι μόνο κάποιες μικρές εταιρείες, αλλά γίγαντες σαν τον όμιλο του Μάξουελ και την Παν Αμερικαν. Οι υπάλληλοί τους, οι οποίοι απολύονταν, αδυνατούσαν πλέον να ξεπληρώσουν τις δόσεις για τα σπίτια τους. Οι τράπεζες δε μπορούσαν να πάρουν πίσω τα λεφτά που είχαν δανείσει και στην καλύτερη

περίπτωση απέμειναν με κάποια άχρηστα κτήρια γραφείων, με βιομηχανικό εξοπλισμό σε αποσύνθεση και με σπίτια των οποίων η τιμή έπεφτε μέρα με τη μέρα.

Ο χειρότερος φόβος των απαισιόδοξων αστών είναι ότι οι μεγάλες τράπεζες θα αρχίσουν να χρεωκοπούν και έτσι θα εξαφανίζονται τα ποσά που τους είχαν καταθέσει κερδοφόρες επιχειρήσεις μαζί με τις καταθέσεις εκατομμυρίων ιδιωτών. Ακριβώς όταν έγινε αυτό το 1930-'31 ξέφυγε από κάθε έλεγχο η κρίση που είχε ξεσπάσει το 1929. Η ζαφνική κατάρρευση της ΒCCI το περασμένο καλοκαίρι δείχνει ότι αυτή είναι μια πιθανότητα που δε μπορεί να αποκλειστεί τελείως την περίοδο που διανύουμε.

Στο σημείο που βρισκόμαστε, οι τράπεζες προσπαθούν να αποφύγουν μεγαλύτερες απώλειες περιορίζοντας τις δανειοδοτήσεις, ιδιαίτερα σε εταιρείες που μπορεί να έχουν πρόβλημα. Και οι εταιρείες προσπαθούν να περιορίσουν τα δάνεια τα οποία παίρνουν από φόβο ότι το βάρος της αποπληρωμής τους μπορεί να τις εξωθήσει στο χείλος της καταστροφής. Έτσι, κάθε φορά που μια εταιρεία χάνει κομμάτια της αγοράς γιατί οι πελάτες της έχουν χτυπηθεί από την κρίση, περιορίζει τις παραγγελίες της και τον αριθμό του προσωπικού της και καταστρέφει μ'αυτή τη διαδικασία άλλα κομμάτια της αγοράς για άλλες εταιρείες.

Όταν μιλάμε για τη σημασία των χρεών, μήπως σημαίνει ότι εγκαταλείψουμε την παρδοσιακή μαρξιστική άποψη για την αιτία της κρίσης, δηλαδή την πτωχική τάση του μέσου ποσοστού κέρδους;

Καθόλου. Το βάρος του χρέους είναι μια από τις μορφές με τις οποίες εκφράζεται η πτώση του ποσοστού κέρδους στο καπιταλιστικό σύστημα συνολικά.

Σε περιόδους ανάπτυξης, το ποσοστό του κέρδους αρχίζει να συμπίπτει όταν οι καπιταλιστές, προσπαθώντας να εξοντώσουν ο ένας τον άλλο με τον ανταγωνισμό, επενδύουν περισσότερο και με πιο γρήγορους ρυθμούς σε εγκαταστάσεις και μηχανήματα παρά στην εργατική δύναμη.

Αυτό συνέβει στα μέσα της δεκαετίας του 1980 σ'όλες τις μεγάλες δυτικές χώρες και κύρια στις ΗΠΑ και στη Μ. Βρετανία, όπου η αύξηση των επενδύσεων συνοδεύτηκε από μια σταθερή μείωση της απασχόλησης στη βιομηχανία. Εφόσον όμως η ζωντανή εργασία είναι η αποκλειστική πηγή της αξίας, άρα και του κέρδους, η αναλογία του κέρδους προς τις επενδύσεις (δηλαδή το μέσο ποσοστό κέρδους) αρχίζει να υφίσταται πιέσεις προς τα κάτω.

Όμως, η πίεση πάνω στο μέσο ποσοστό κέρδους δε μεταφράζεται αυτόματα και υποχρεωτικά σε άμεση πτώση των κερδών κάθε μιας εταιρείας ξεχωριστά.

Αρχικά, οι καπιταλιστές προστατεύθηκαν ως ένα βαθμό αυξανοντας το κομμάτι της αξίας που πήγαινε στα κέρδη εις βάρος του κομματιού της αξίας που πήγαινε στους μισθούς. Αυτό έγινε αποκάλυπτα στις ΗΠΑ, όπου έγιναν και οι "παραχωρήσεις", δηλαδή οι

εργάτες συμφώνησαν σε περικοπές των μισθών και των επιδομάτων υγειονομικής περίθαλψης. Στη δυτική Ευρώπη και στην Ιαπωνία οι πραγματικοί μισθοί των εργατών αυξήθηκαν με αργούς ρυθμούς, όχι δηλαδή με τους ρυθμούς που αυξανόταν η παραγωγικότητα και έτσι τα αφεντικά τσέπωναν περισσότερη από την αξία που παρήγε ο κάθε εργαζόμενος.

Παρ'όλα αυτά όμως, η αύξηση των κερδών με τέτοιους τρόπους έχει τα όριά της. Όπως είχε επισημάνει ο Μαρξ στο "Κεφάλαιο", δεν είναι δυνατή η απεριόριστη αύξηση των κερδών μόνο μέσα από την ένταση της εκμετάλλευσης ενός μικρού κομματιού εργατών: ακόμα και αν ένας καπιταλιστής μπορούσε να οικειοποιηθεί ολόκληρη την αξία που παράγουν 50 εργάτες, και πάλι δε θα μπορούσε να φτάσει το κέρδος που θα του έδινε η οικειοποίηση των 2/3 της αξίας που παράγουν 100 εργάτες.

Επιπλέον, σε κάθε περίοδο οικονομικής ανάπτυξης, έρχεται ένα σημείο όπου οι εταιρείες ανταγωνίζονται μεταξύ τους για τη ζωντανή εργασία, αυξάνοντας τους μισθούς και δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στους εργάτες να παλέψουν με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση για τα δικά τους συμφέροντα. Τότε, η κάθε μια εταιρεία προσπαθεί να προστατεύσει τα κέρδη της ανεβάζοντας τις τιμές, δημιουργώντας έτσι πληθωριστικές πιέσεις σ'ολόκληρο το σύστημα. Αυτό ακριβώς συνέβει στη Βρετανία το 1987-88.

Σ'αυτό ακριβώς το σημείο αρχίζουν να εντείνονται και οι πιέσεις πάνω στο τραπεζικό σύστημα. Η κάθε μια τράπεζα επιδιώκει να δανείζει χρήματα σε εταιρείες των οποίων τα μελλοντικά κέρδη είναι εγγυημένα από την ανάπτυξη των αγορών και την άνοδο των τιμών. Επίσης, δανείζει μόνο σε καταναλωτές που παρέχουν εγγυήσεις ότι θα αυξάνονται οι μισθοί τους.

Αλλά για να μπορέσουν να δανείσουν, οι τράπεζες πρέπει να δανειστούν και αυτές με τη σειρά τους. Και το μεγαλύτερο μέρος των δανείων τους προέρχεται από εταιρείες που είχαν κέρδη, αλλά δε θέλουν να τα επενδύσουν προς το παρόν. Οι τράπεζες γεμίζουν με καταθέσεις και είναι πρόθυμες να δανείσουν χρήματα με χαμηλά επιτόκια. Από τη στιγμή, όμως, που το μέσο ποσοστό του κέρδους αρχίζει να πέφτει, η ζήτηση κεφαλαίων από τις τράπεζες ξεπερνάει τα διαθέσιμα ποσά και τα επιτόκια αρχίζουν να ανεβαίνουν.

Μ'άλλα λόγια, τα υψηλά επιτόκια είναι σημάδι των πιέσεων που δέχεται το μέσο ποσοστό κέρδους σ'ολόκληρο το σύστημα. Συνήθως σηματοδοτούν το τέλος του οικονομικού μπουμ και την αρχή της ύφεσης.

Ακόμα και όταν το οικονομικό μπουμ έχει αρχίσει να πέφτει, μπορεί να δημιουργηθεί η εντύπωση με διάφορες λογιστικές αλχημείες ότι κάποιες εταιρείες συνεχίζουν να έχουν κέρδη, παρδείγματος χάριν, με την καταμέτρηση σαν κέρδος της κερδοσκοπικής αύξησης της αξίας πραγμάτων όπως οι μετοχές κτηματομεσιτικών εταιρειών. Αυτό συνέβαινε με εταιρείες όπως η Cologoll, ή η Polly Peck ή η εταιρεία του Μάξουελ, μέχρι τη στιγμή που φάλισαν. Συχνά, μόνο οι τάσεις των επιτοκίων αποκάλυπτουν τις πραγματικές αδυνα-

μίες του συστήματος.

Όμως, από τη στιγμή που τα επιτόκια εκτινάσσονται στα ύψη, αποκαλύπτεται τότε η πραγματική κατάσταση των κερδών στη βιομηχανία.

Αυτό έγινε πολύ καθαρό στη Βρετανία μετά το 1987. Η "Τριμηνιαία Επιθεώρηση της Τράπεζας της Αγγλίας" αναφέρει ότι σ'όλες τις εταιρείες, εκτός αυτών που εκμεταλλεύονται τα πετρέλαια της Β. Θάλασσας, τα κέρδη πριν την αφαίρεση των φόρων έπεσαν από το 11% που βρισκόταν το 1988 στο 6% το 1989-90. Τα στοιχεία που δίνουν οι μεγάλες εταιρείες για φέτος φανερώνουν ακόμα πιο μεγάλες απώλειες.

Στο μεταξύ, ο μέσος δανεισμός των εταιρειών αυξήθηκε 4.4% το '87, 29.0% το '88, 52.8% το '89 και 17.6% το 1990-οπότε και ξεπέρασε δύο φορές τα επίπεδα του '87.

Οι εταιρείες εξαναγκάστηκαν να περικόψουν τις δαπάνες τους ως εκεί που δεν πήγαινε άλλο, για να μπορέσουν να ξεπληρώσουν παλιά χρέη και οι τράπεζες αναγκάστηκαν να περιορίσουν νέα δάνεια για να ισοσκελίσουν τα βιβλία τους. Ολ'αυτά λειτούργησαν συσσωρευτικά για να σπρώξουν ολόκληρη την οικονομία προς τα κάτω.

Αυτό όμως με τη σειρά του αύξησε τις πιέσεις πάνω στο τραπεζικό σύστημα, καθώς οι εταιρείες, οι οποίες έχαναν χρήματα απ'ό,τι και να έφτιαχναν ή να πουλούσαν, προστάθησαν να διατηρηθούν στη ζωή δανειζόμενες όλο και περισσότερο.

Τέλος, το κύμα των εξαγορών που παρατηρήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980 πρόσθεσε επιπλέον πιέσεις στην κάθε μια εταιρεία. Οι διευθυντές των εταιρειών προσπάθησαν να αποφύγουν μια εξαγορά ενός κρίσιμου πακέτου μετοχών από τους αντιπάλους τους, οι οποίοι έτσι θα έπαιρναν τον έλεγχο της επιχείρησης, ανεβάζοντας την αξία των μετοχών με τη βοήθεια υψηλότερων μερισμάτων: τα μερίσματα αυξήθηκαν 20.4% το 1988, 33.9% το 1989 και 20.3% το 1990. Το όφελος που είχε με τον τρόπο αυτό το κομμάτι των καπιταλιστών που επενδύει σε μετοχές είχε σα συνέπεια το ότι οι ίδιες οι εταιρείες βρέθηκαν χωρίς ρευστό τη στιγμή που το χρειάζονταν περισσότερο, για να ξεπληρώσουν τα επιτόκια που ανέβαιναν ενώ τα κέρδη τους έπεφταν. Επακολούθησε μια 'κρίση ρευστού', κατά την οποία πολλές εταιρείες βρέθηκαν στην κατάσταση όπου απλά δε μπορούσαν να ανταποκριθούν στις υπχρεώσεις τους.

Ποιά είναι η σχέση της κρίσης στη Βρετανία με την παγκόσμια κρίση;

Ο στόχος των θάσσερικών ήταν να αντιστρέψουν τη μακρόχρονη παρακμή του βρετανικού καπιταλισμού. Πίστευαν πραγματικά ότι θα τα καταφέρουν αν αφήσουν απλώς την αγορά να λειτουργήσει χωρίς καμία ρύθμιση, αν εγκαταλείψουν κάθε έλεγχο στις συναλλαγές, αν προχωρήσουν στις ιδιωτικοποιήσεις, αν μειώσουν τους φόρους κλπ. Όταν το οικονομικό μπουμ έφτανε στο απόγειό του, την εποχή περίπου που γίνονταν οι προηγούμενες εκλογές, πίστεψαν ότι είχαν επιτέλους καταφέρει να πραγματοποιήσουν το οικονομικό τους

θαύμα.

Ο "Εκόνομιστ" για παράδειγμα, εκείνη την περίοδο ήταν όλο κομψαμούσι για "το τέλος των δεκαετιών της σχετικής οικονομικής παρακμής", διατεινόταν ότι "η οπισθοχώρηση είχε σταματήσει" και ισχυριζόταν ότι "η Βρετανική οικονομία αναπτυσσόταν πιο γρήγορα από την Αμερικανική το 1985 και '86, πιο γρήγορα από τη Γαπωνέζικη το 1986 και πιθανότατα θα συνεχίσει αυτή την άνοδο και την επόμενη χρονιά".

Τα τελευταία δύο χρόνια έχουν αποδείξει πόσο ανόητοι ήταν όλοι αυτοί οι ισχυρισμοί. Η σχετική πτώση της Βρετανικής οικονομίας συνεχιζόταν σ'ολόκληρη τη δεκαετία του '80, αλλά η πτώση των παραγωγικών επενδύσεων είχε συγκαλυφθεί από τις σπεκουλαδορικές επενδύσεις στο ίδιο το τραπεζικό σύστημα, στο Σίτυ του Λονδίνου και σε επιχειρήσεις όπως το Canary Wharf. Μόνο τη διετία '88-'89 υπήρξε άνοδος στις επενδύσεις στη βιομηχανία που ισοπεδώθηκε πάλι με την ύφεση του 1990 και 1991.

Ένα αποτέλεσμα είναι ότι σήμερα, στη μέση της κρίσης, έχουμε το φαινόμενο οι εισαγωγές να υπερσκελίζουν τις εξαγωγές, ένα φαινόμενο από το οποίο ο Βρετανικός καπιταλισμός έπασχε μόνο στις περιόδους της οικονομικής ανάπτυξης.

Ένα άλλο αποτέλεσμα είναι ότι σήμερα η πίεση στη δανειοδότηση είναι τόσο μεγάλη, ώστε οι εταιρείες δε θέλουν να επενδύσουν, ενώ οι περισσότεροι άνθρωποι στη μεσαία ή στην εργατική τάξη δε μπορούν να ξοδέψουν για καταναλωτικά αγαθά μεγάλης αξίας (οικιακός εξοπλισμός, αμάξια κλπ) ή για να αγοράσουν καινούργια σπίτια.

Στη Βουλή, τα πρωτοπαλικάρα των Συντηρητικών και των Εργατικών πλακώνονται για την αιτία της κρίσης στη Βρετανία, αν την προκάλεσε η πολιτική της κυβέρνησης ή η παγκόσμια ύφεση. Η πραγματικότητα είναι ότι επείδη η Βρετανική κυβέρνηση, περισσότερο από κάθε άλλη, έφθησε αχαλίνωτες τις δυνάμεις της αγοράς, η κρίση χτύπησε τη Βρετανία νωρίτερα και σκληρότερα από όλες τις άλλες προηγμένες χώρες, με εξαίρεση τις ΗΠΑ. Τώρα όμως, η κρίση έχει φτάσει σ'όλες τις μεγάλες χώρες, έτσι ώστε μια αλλαγή στην πολιτική της Βρετανικής κυβέρνησης από μόνη της δε μπορεί να οδηγήσει σε κάποια διέξοδο. Μια κυβέρνηση των Εργατικών θα βρεθεί εξίσου δέσμη δυνάμεων που δε μπορεί να ελέγξει, όσο και οι Συντηρητικοί.

Πολλοί οικονομικοί σχολιαστές ισχυρίζονται ότι οι κρατικές επενδύσεις παρέχουν μια διέξοδο. Στην Αυστραλία η κυβέρνηση επιδιέχεται συνεχώς σε αύξηση των κρατικών δαπανών για να τονώσει την οικονομία. Βρισκόμαστε μήπως μπροστά στην επιστροφή των μεθόδων του Κένυς, και αν ναι, μπορούν αυτές να λειτουργήσουν;

Η κυβέρνηση των Συντηρητικών άρχισε να ακολουθεί μια εκδοχή του Κεϊνσιανισμού πέρσι.

Ο Κένυς υποστήριζε ότι για την αντιμετώπιση της κρίσης έπρεπε οι κρατικές δαπάνες να ξεπερνούν τα έσοδα της κυβέρνησης από

τους φόρους. Αυτό θα δημιουργούσε ζήτηση για διάφορα αγαθά, με αποτέλεσμα οι εταιρείες να έχουν κίνητρα για να παράγουν και να επενδύουν. Αυτή η αύξηση της παραγωγής θα επιτρέψει στο τέλος στην κυβέρνηση να αυξήσει τα έσοδα από τη φορολογία και να ξεπληρώσει τα χρέη της.

Ο Μείτζορ και ο υπουργός των Οικονομικών του Λαμόντ αποδέχονται την Κεϊνσιανή ιδέα της "αρχικής ώθησης" όταν λένε ότι τα κρατικά έσοδα και έξοδα θα πρέπει μεν να εξισώνονται, αλλά μόνο μακροπρόθεσμα, συνολικά στη διάρκεια ενός οικονομικού κύκλου.

Η διαφωνία ανάμεσα στους Συντηρητικούς και τους Εργατικούς δεν είναι στο κατά πόσο θα έπρεπε να ληφθούν τέτοια Κεϊνσιανά μέτρα, ούτε καν στο μέγεθος των κεφαλαίων που θα έπρεπε να διατεθούν (και οι δύο αποδέχονται το όριο που θέτει στο δανεισμό η ένταξη της λίρας στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) της ΕΟΚ). Η διαφωνία βρίσκεται στο αν η "αρχική ώθηση" θα αφορά την ενίσχυση των καταναλωτών, και κύρια των πιο ευκατάστατων καταναλωτών, με φορολογικές ελαφρύνσεις, ή αν αντίθετα θα αφορά άμεσες επενδύσεις της κυβέρνησης σε έργα υποδομής και εκπαίδευσης.

Παρόλα αυτά, κανένα είδος Κεϊνσιανισμού δε μπορεί να προσφέρει παρά μια σύντομη ανακούφιση στο σύστημα.

Μπορούν να προσφέρουν μια περιορισμένη αγορά για προϊόντα, και έτσι να επιτρέψουν σε κάποιες εταιρείες να πουλάνε με κέρδος, το οποίο δε θα μπορούσε να επιτευχθεί διαφορετικά. Δε μπορούν όμως να σταματήσουν τις πιέσεις που δέχεται το ποσοστό κέρδους μακροπρόθεσμα. Εξάλλου, το χρέος της κυβέρνησης, το οποίο τους χρηματοδοτεί, συνεχώς αυξάνεται και μεγαλύνεται πάλι στα επιτόκια σ'ολόκληρη την οικονομία.

Επιπλέον, τα τελευταία 20 χρόνια παρακολουθούμε την εκπληκτική διεθνοποίηση της παραγωγής, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι η αύξηση της ζήτησης συνεπάγεται αύξηση της ζήτησης τόσο των εισαγόμενων όσο και των εγχώριων προϊόντων και έτσι το ισοζύγιο των πληρωμών δέχεται ακόμα μεγαλύτερες πιέσεις.

Στην περίπτωση της Βρετανίας αυτό θα μεταφραζόταν πάρα πολύ γρήγορα σε πίεση για υποτίμηση της λίρας στο ΜΣΙ.

Ο Κένυς ανέπτυξε τη θεωρία του την περίοδο του μεσοπολέμου, όταν ο κόσμος ήταν πολύ περισσότερο κατακεραματισμένος σε ξεχωριστές εθνικές οικονομίες απ'ό,τι σήμερα. Η εφαρμογή της θεωρίας του συνδυαζόταν πάντα στην πράξη με τρία πράγματα: έντονο κρατικό έλεγχο πάνω στη λειτουργία των επιχειρήσεων, έντονη κρατική παρέμβαση στη διεξαγωγή του εμπορίου, και μεγάλες στρατιωτικές δαπάνες. Αυτός ο συνδυασμός επέτρεψε πρώτα στην Ιαπωνία, μετά στη χιλιερική Γερμανία και την Αγγλία, και τέλος στις ΗΠΑ να ξεφύγουν από την κρίση του 1930.

Ο Κένυς μπορεί να ήταν ένας φιλελεύθερος οικονομολόγος, στην πράξη όμως ο στρατιωτικός κρατικός καπιταλισμός ακολούθησε το πρόγραμμα που αντιστοιχούσε στα σχέδιά του.

Η παγκόσμια οικονομική ολοκλήρωση έχει προχωρήσει πολύ περισσότερο από την εποχή του Κένυς και έτσι η εφαρμογή τέτοιων σχεδίων δυσκολεύει πολύ περισσότερο. Εξάλλου, η αποτυχία των μετριοπαθών Κεϊνσιανών μέτρων να αποτρέψουν την ύφεση του 1974-76, οδήγησε τους περισσότερους οικονομολόγους να εγκαταλείψουν τον Κεϊνσιανισμό προς χάριν του μονεταρισμού. Ο πρωθυπουργός των Εργατικών Τζέιμς Κάλλαχαν εξέφρασε αυτή τη στροφή στο οικονομικό δόγμα το 1977, όταν δήλωσε στο Συνέδριο του Κόμματος του: "Πάντα πίστευα ότι οι κρατικές δαπάνες είναι η διέξοδος από την κρίση. Τώρα όμως ξέρουμε ότι αυτό δεν ισχύει."

Σήμερα παρακολουθούμε την κατάρρευση των δογμάτων του μονεταρισμού και μια ελαφρή στροφή ξανά προς τον Κεϊνσιανισμό. Δε μπορεί όμως να έχει επιτυχία μεγαλύτερη απ'ότι είχε 16 χρόνια πριν.

Ένα από τα χαρακτηριστικά της σημερινής κρίσης είναι ότι οι θιασώτες του καπιταλισμού δε διακρίνουν καμιά εύκολη διέξοδο απ'αυτή. Το μόνο που προτείνουν είναι ασπιρίνες που ίσως φέρουν μια σύντομη ανάκαμψη, διάρκειας έξι μηνών ή ενός χρόνου. Δε μπορούν όμως να πουν πως αυτή η ανάκαμψη θα μετατραπεί σ'ένα πραγματικό οικονομικό μπουσι, ή πως τα χρέη που επικρέμονται θα πάψουν να την στραγγαλίζουν τόσο γρήγορα.

Παρακολουθούμε μια πολύ σκληρή επίθεση ενάντια στην εργατική τάξη με την κατάρρευση θέσεων εργασίας. Αρκούν αυτές οι απολύσεις για να οδηγήσουν το Βρετανικό καπιταλισμό στην έξοδο από την κρίση;

Συμβαίνουν δύο ειδών απολύσεις. Κάποιες απολύσεις στις αυτοκινητοβιομηχανίες για παράδειγμα, είναι κομμάτι ενός μακρόπνοου σχεδίου των επιχειρηματιών που στοχεύει στην αναδιάρθρωση των επιχειρήσεών τους και στην αύξηση της παραγωγικότητας. Αυτές οι απολύσεις τους επιτρέπουν να αυξήσουν επιπλέον την εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης, ελπίζοντας ότι έτσι θα απαλύνουν τις πιέσεις που απειλούν τα κέρδη τους.

Άλλες απολύσεις όμως, είναι πράξεις απελπισίας επιχειρήσεων που δε βλέπουν άλλο τρόπο επιβίωσης παρά το να αποσυρθούν από ολόκληρους τομείς της παραγωγής, ακόμα και από τομείς που αναμένεται ότι θα είναι κερδοφόροι αν και όταν συμβεί η οικονομική ανάκαμψη. Τέτοιου είδους απολύσεις μεσοπρόθεσμα τους σώζουν, μακροπρόθεσμα όμως τους αποδυναμώνουν.

Για το Βρετανικό καπιταλισμό αυτό είναι πολύ επικίνδυνο. Θα βγει από την κρίση με μια βιομηχανική βάση στο εσωτερικό του πολύ πιο συρρικνωμένη απ'αυτή που διέθετε όταν μπήκε στην ύφεση. Θα είναι δηλαδή σε χειρότερη θέση για να ανταγωνιστεί τις Αμερικάνικες, τις Ευρωπαϊκές και τις Γαπωνέζικες οικονομίες.

Η ύφεση των αρχών της δεκαετίας του 1980 υποτίθεται ότι θα λειτουργούσε πάνω στις Βρετανικές βιομηχανίες σα μια δαίαια αδυνατίσματος, ότι θα τις έκανε δηλαδή "πιο ευέλικτες και πιο δυνατές". Μερικοί καπιταλιστές πράγματι είχαν επωφεληθεί μ'αυτό τον τρόπο, περιορίζοντας όμως τη βιομηχανική

τους βάσει τόσο πολύ ώστε να μην μπορούν να αποφύγουν έναν ελλειμματικό ισολογισμό την περίοδο του μπουμ και να παραμείνουν για πρώτη φορά με ελλείμματα στη σημερινή ύφεση. Αυτή τη φορά τα αποτελέσματα θα είναι πολύ πιο οδυνηρά γι'αυτούς.

Αρα, δεν υπάρχει τίποτα που να μπορούν να κάνουν οι κυβερνήσεις των καπιταλιστών;

Πάντα υπάρχουν κάποια μέτρα που να μπορούν να πάρουν οι κυβερνήσεις των καπιταλιστών. Για παράδειγμα, μπορούν να συμπιέσουν προς τα κάτω ακόμα περισσότερο το βιωτικό επίπεδο των εργατών, να περικόψουν κι'άλλο τις κοινωνικές παροχές κλπ. Τέτοια μέτρα μπορούν μόνο να καταπραΰνουν τα συμπτώματα της κρίσης για την τάξη τους, δε μπορούν όμως να εξαφανίσουν τα προβλήματα που βρίσκονται κάτω από την επιφάνεια.

Για να ξεκινήσουν απλώς να τα θίγουν, θα χρειαστεί να ακολουθήσουν πιο δραστικές μεθόδους, μεθόδους δδυνηρές όχι μόνο για τους εργάτες, αλλά και για σημαντικά κομμάτια της τάξης τους.

Έχουν να επιλέξουν ανάμεσα σε δύο ακραία προγράμματα. Το ένα πρόγραμμα για την οικονομία απαιτεί να αφήσουν τον πληθωρισμό να φτάσει στα ύψη, έτσι ώστε να εκμηδενιστεί η αξία του χρέους που απειλεί τις βιομηχανικές επιχειρήσεις. Κάτι τέτοιο όμως θα εξόργιζε τους καπιταλιστές που έχουν δανείσει τα κεφάλαιά τους, ενώ θα πυροδοτούσε εκρήξεις από την πλευρά της εργατικής τάξης που θα προσπαθούσε να επιβιώσει μ'αυτό το ρυθμό του πληθωρισμού. Είναι πολύ δύσκολο για μια κυβέρνηση είτε των Εργατικών, είτε των Συντηρητικών να πάρει τέτοια μέτρα στο άμεσο μέλλον.

Το άλλο πρόγραμμα προβλέπει ότι αφήνουν ηθελημένα την κρίση να βαθύνει, ελπίζοντας ότι η χρεωκοπία μιας σειράς μεγάλων ε-

ταιρειών θα επιτρέψει σε άλλες εταιρείες να κάνουν κέρδη σε βάρος των πρώτων και έτσι να αρχίσουν να μεγαλώσουν βγάζοντας την οικονομία από την κρίση.

Αυτός ήταν ο κλασικός τρόπος εξόδου από την κρίση το 19ο αι., ο τρόπος που λατρεύουν οι θατσερικοί. Είναι όμως ο τρόπος που ο σύγχρονος καπιταλισμός δυσκολεύεται εξαιρετικά να ακολουθήσει, καθώς έχει αναπτύξει νέες μορφές με πολύ έντονη διαπλοκή μεταξύ τους. Αν αυτοί οι γίγαντες φαλιρήσουν, αντί να επιτρέψουν στους αντίπαλούς τους να αναπτυχθούν, θα τους συμπαρασύρουν και αυτούς, οδηγώντας έτσι σε μια πιο μεγάλης κλίμακας οικονομική καταστροφή.

Αρα, οι καπιταλιστικές κυβερνήσεις βρίσκονται μπροστά σε επιλογές που, αν τις ακολουθήσουν ως το τέλος, θα βρεθούν μπροστά σε πολύ βαθειές διαιρέσεις μέσα στην άρχουσα τάξη και σε σκληρούς ταξικούς αγώνες. Έτσι δε μπορούμε να περιμένουμε ότι θα κάνουν αυτές τις επιλογές στο άμεσο μέλλον.

Μπορεί οι εμπθέσεις στην εργατική τάξη να προκαλέσουν μια αντεπίθεση από την πλευρά της;

Πρέπει να κάνουμε ένα διαχωρισμό ανάμεσα στους άμεσους οικονομικούς αγώνες της εργατικής τάξης (οι οποίοι συνήθως υποχωρούν από την απογοήτευση που προκαλεί μια τέτοια οικονομική ύφεση) και στο επίπεδο που φτάνει η αστάθεια στο σύστημα συνολικά.

Η κρίση είναι μια περίοδος κατά την οποία οι ελπίδες που έχουν μεγάλα κοινωνικά στρώματα γκρεμίζονται. Ξαφνικά πολλοί άνθρωποι ανακαλύπτουν ότι δε μπορούν να συνεχίσουν να ζουν με τον παλιό τρόπο. Αυτό δεν οδηγεί αυτόματα σε μαζικούς αγώνες. Μπορεί να οδηγήσει σε μικρότερες ή σε μεγαλύτερες περιόδους όπου οι άνθρωποι απλά δεν ξέρουν πώς να ανταπεξέλθουν στις καταστάσεις τριγύρω τους. Το αποτέλεσμα μπορεί να είναι

πολύ έντονη πολιτική αστάθεια.

Η πολιτική αστάθεια αυξάνει από την αβεβαιότητα και τις διαιρέσεις που υπάρχουν μέσα στην άρχουσα τάξη, η οποία ταλαντεύεται διαρκώς ανάμεσα στις προσπάθειές της να κερδίσει τη λαϊκή υποστήριξη ώστε να σταθεροποιήσει την κατάσταση και στην αναγκαιότητα που την πιέζει να έρθει σε σύγκρουση με την εργατική τάξη για να επαναφέρει τα κέρδη στο παλιό τους επίπεδο.

Σε μια τέτοια κατάσταση, οι περίοδοι της πολιτικής ηρεμίας εναλλάσσονται με αιφνίδιες εκρήξεις και οι εκρήξεις δίνουν τη θέση τους σε περιόδους απατηλής ηρεμίας.

Πώς εκφράζεται αυτό, το έχουμε δει τα τελευταία δύο χρόνια: η έκρηξη της οργής ενάντια στον κεφαλικό φόρο και οι διαμάχες μέσα στην κυρίαρχη τάξη για τη σχέση με την ΕΟΚ, οι δύο ήρεμοι μήνες που προηγήθηκαν από την έκρηξη του πολέμου στον Κόλπο, οι πανυγηρισμοί για τη νίκη του Μπους που έδωσαν τη θέση τους ξαφνικά στην πτώση της δημοτικότητας της εσωτερικής του πολιτικής και η επίθεση των εκλογών στην οποία κατέφυγαν οι Συντηρητικοί μετά από την επιδείνωση της οικονομικής κρίσης.

Η δυσκολία για τους επαναστάτες σε μια τέτοια περίοδο είναι ότι για πολλούς μήνες κάθε φορά μοιάζει να βρισκόμαστε στο περιθώριο της πολιτικής και να συζητάμε με μικρές ομάδες ανθρώπων για τη δραστηριότητα μιας τάξης που δεν έχει αρκετή αυτοπεποίθηση για να παλέψει. Και τότε ξαφνικά ξεσπάνε οι μάχες (συχνά μάλιστα τις έχουν προκαλέσει οι ίδιοι οι αστοί, ή δεξιοί πολιτικοί) και μέσα σ'αυτές τις μάχες έχουμε να παίξουμε ένα ρόλο.

Ο μόνος τρόπος για να προετοιμαστούμε για τα ξαφνικά ξεσπάσματα των αγώνων είναι, αν ξέρουμε πώς να συσπειρώνουμε πολιτικά γύρω μας ανθρώπους κατά τις περιόδους της ηρεμίας που προηγούνται.

Ο Κρατικός Καπιταλισμός κατάρρευσε. Το πέρασμα στην οικονομία της αγοράς δεν είναι ένας εύκολος δρόμος όπως αρχικά πίστευαν οι γραφειοκράτες. Η Ρωσία μπαίνει σε μια περίοδο χειρότερης αστάθειας από ό,τι προηγούμενα. Ο Πέτρος Κωνσταντίνου στο παρακάτω άρθρο του εξηγεί γιατί ούτε η αγορά ούτε η επιστροφή στο παρελθόν μπορούν να εξασφαλίσουν μια καινούργια ισορροπία.

Τα αδιέξοδα της μετάβασης

Η ευφορία, με την οποία συνόδευαν τις εκτιμήσεις τους οι αναλυτές-οπαδοί της οικονομίας της αγοράς για τις σχεδόν μαγικές ικανότητες της να δώσει διέξοδο στην κρίση στην Ανατολή, έχει πια εξανεμιστεί. Τώρα ο κοινός παρανομαστής των εκτιμήσεων είναι η βεβαιότητα ότι θα υπάρξει μια περίοδος "αρχικών δυσκολιών". Όπως έλεγε ο Χάβελ "...η ευτυχία έχει πλέον περάσει". Η δεύτερη πράξη ονομάζεται κρίση. "Η κρίση θα είναι χρονία και μετά θα έρθει η καταστροφή. Τελικά θα επέλθει η κάθαρση και μετά όλα θα πάνε καλά".

Το πέρασμα των χωρών του κρατικού καπιταλισμού προς ένα τύπο μικτής οικονομίας με την αγορά να αντικαθιστά τα κεντρικά κατευθυνόμενα πλάνα, έχει καταστροφικές συνέπειες πάνω στην οικονομία της πρώην ΕΣΣΔ και των υπόλοιπων χωρών της Ανατολικής Ευρώπης.

Όπως και στις χώρες που πρωτοδοκίμασαν το σοκ της κρίσης (π.χ Λατινική Αμερική) αλλά και τις "θεραπείες σοκ" των προγραμμάτων σκληρής λιτότητας, τα βάρη αυτού του περάσματος πέφτουν αποκλειστικά στις πλάτες της εργατικής τάξης. Η άρχουσα τάξη μετά τις αλλαγές του 1989 έχει καταφέρει να διατηρήσει τον έλεγχό της πάνω στην οικονομία, το κράτος και τη κοινωνία παρά τις όποιες αλλαγές προσώπων στις κορυφές των μηχανισμών.

Στην πρώην ΕΣΣΔ οι αλλαγές δεν αποτελούν κανενός είδους μετάβαση από τον σοσιαλισμό στον καπιταλισμό. Πρόκειται για πέρασμα από τον κρατικό καπιταλισμό στην μικτή οικονομία της αγοράς.

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Τα μέτρα που πήρε ο Γιελτσίν για απελευθέρωση των τιμών στις αρχές του '92 μόλις στο παρά πέντε δεν μετατράπηκαν σε ανεξέλεγκτο υπερπληθωρισμό. Οι τιμές νικάθηκαν στα ύψη σπρώχνοντας τον πληθωρισμό στο

300%. Αντί η άνοδος των τιμών να προκαλέσει τόνωση της προσφοράς, προκάλεσε μιά εξωφρενική πτώση της παραγωγής όλων των βασικών ειδών: στο κρέας 24% ενώ στο γάλα η μείωση έφτασε το 45%!

Η συρρίκνωση της παραγωγής έφτασε μέσα στο 1991 το 15%. Η κατάρρευση του εμπορίου ανάμεσα στην Κοινοπολιτεία του Γιέλτσιν και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης -οριστικά μετά την απαίτηση των ανεξάρτητων πια οικονομιών και κυβερνήσεων να πληρώνονται σε σκληρό συνάλλαγμα για τις εξαγωγές τους- έχει επιτείνει την ύφεση. Οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης μεταβάλλονται γρήγορα και σε εξαγωγείς αγροτικών προϊόντων προς τη Δύση για να εξασφαλίσουν συνάλλαγμα.

Την ίδια ώρα, αντί για τη μαζική εισροή ξένων κεφαλαίων και επενδύσεων από τις δυνάτες πολυεθνικές, η εικόνα είναι σχεδόν αντίστροφη. Τα δάνεια που εξασφαλίζει η Κοινοπολιτεία (μόλις πρόσφατα η εισοδός της στο ΔΝΤ σήμανε την εξασφάλιση 25 δις δολαρίων) έχουν σαν προορισμό σε μεγάλο βαθμό τις δυτικές τράπεζες για να ξεπληρώσουν τους τόκους των παλαιότερων οφειλών! Και οι ιδιωτικοποιήσεις -όπου δεν έχουν σταματήσει εντελώς λόγω έλλειψης αγοραστών (όλοι φοβούνται την πολιτική αστάθεια)- περιωρίζονται στις αγορές των "διαμαντιών της βιομηχανίας" σε πολύ χαμηλές τιμές, όπως ήταν η εξαγορά της τσεχοσλοβακικής Skoda από την Volkswagen. Η "εισβολή των Mac Donalds" έχει περισσότερο τον χαρακτήρα προληπτικών κινήσεων στον ανταγωνισμό παρά τις μαζικές εισαγωγές κεφαλαίων.

Στην κυριολεξία, και η Κοινοπολιτεία και οι άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, έχουν φτάσει να λειτουργούν σαν εξαγωγείς και όχι εισαγωγείς κεφαλαίων, αφού οι αποπληρωμές δανείων πλησιάζουν αστρονομικά ποσά, τα οποία ισοσκελίζουν και τη δυτική βοήθεια.

Αυτή η κατάσταση εξανέμισε γρήγορα τις προσδοκίες που είχε γεννήσει η ήττα των πραξικοπηματιών του Αυγούστου και η επικράτηση του Γιελτσίν.

Η δυσαρέσκεια απέναντι στην κυβέρνηση του Γιελτσίν έχει σήμερα απλωθεί ακόμα και μέσα στους υπουργούς, τους δημάρχους και τους διαχειριστές των γιγάντιων μονοπωλίων που εξακολουθούν να ελέγχουν το 96% της οικονομίας της Ρωσίας.

Πρόσφατα ο Γιέγκορ Γκαϊτάρ, ο κύριος "ρούβλι" όπως τον αποκάλεσε ο Economist, μιλώντας σε συνέντευξη στο ίδιο περιοδικό έλεγε: "Δεν ξέρω αν ο Γιελτσίν θα είναι στην θέση του μετά από τρεις μήνες". Ο Γκαϊτάρ που είναι υπουργός Οικονομικών βλέπει την λύση "σε μια κυβέρνηση με πιο ισχυρούς δεσμούς με τους επιχειρηματίες που κατανοούν τους μηχανισμούς της αγοράς".

Άλλωστε στα σχέδια του περιλαμβάνονται σκληρές περικοπές στην κοινωνική ασφάλιση, την παιδεία και την υγεία ενώ τα επιχειρηματά του γι'αυτές τις επιθέσεις είναι απροκάλυπτα κυνικά: "Διδάσκουμε πολλούς φοιτητές, είναι καιρός να κλείσουμε αρκετά πανεπιστήμια. Στα νοσοκομεία προστατεύουμε πάρα πολλούς και φτωχούς και πλούσιους. Το αποτέλεσμα είναι ότι καλύπτουμε και τις δυο κατηγορίες άσχημα...".

Ο Γκαϊτάρ προβλέπει ιλιγγιώδη άνοδο της ανεργίας στα τέλη του '92.

Οι πιθανότητες επιτυχίας του σταθεροποιητικού προγράμματος στη Ρωσία είναι κατά τον Economist 50-50. Οι χιλιάδες μικροπωλητές στους δρόμους της Μόσχας υπογραμμίζουν τα προβλήματα που εξακολουθούν να υπάρχουν στη διακίνηση των αγαθών, ενώ η φτώχεια και η ανεργία σπρώχνει ιδιαίτερα τους νέους και τους συνταξιούχους στο να ξημεροβραδυάζονται στους δρόμους για ένα μεροκάματο. Ο Γκαϊτάρ στη συνέντευξή του παραδέχτηκε ότι "μπορεί να αποφύγουμε τις

διαδηλώσεις τώρα, αλλά η κοινωνική αναταραχή θα ξεσπάσει μέχρι το τέλος του 1992..."

Για να αποπροσανατολίσει τον κόσμο από τα προβλήματα της κρίσης ο Γιελτσίν παίζει ήδη το χαρτί του σωβινισμού στην Μολδαβία και την Κριμαία. Όμως αυτό, σε συνδυασμό με το ξέσπασμα των ανταγωνισμών ανάμεσα στη Ρωσία και τις άλλες χώρες της τέως ΕΣΣΔ (π.χ με την Ουκρανία για τον έλεγχο της Κριμαίας) κινδυνεύουν να κάνουν τα ερείπια του Βούκοβαρ και του Σεράγιεβο να μοιάζουν με μικροκατεδαφίσεις. Η κραυγή του Σαπόσνικωφ για "Γ' Παγκόσμιο Πόλεμο αν η αστάθεια στην περιοχή του Αζερμπαϊτζάν και της Αρμενίας οδηγήσει σε ενεργή ανάμιξη της Τουρκίας", είναι ένα προμήνυμα αυτού του εφιάλτη.

ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΕΡΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟ ΣΤΟΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ;

Οι αλλαγές στην Ρωσία αναλύονται σαν μετάβαση από τον σοσιαλισμό στον καπιταλισμό, τόσο από τους φιλελεύθερους θεωρητικούς της αγοράς, όσο και από τους νοσταλγούς της χρυσής εποχής της μεγάλης ΕΣΣΔ και του ασάλινου ΚΚΣΕ.

Στην πραγματικότητα κάθε κατάκτηση της Οκτωβριανής Επανάστασης του '17 συντρίφτηκε από την σταλινική αντεπανάσταση στη δεκαετία του '20. Εκείνο που έχτισε η γραφειοκρατία του Στάλιν ήταν ένας κρατικός καπιταλισμός που για να αντέξει τον οικονομικό ανταγωνισμό με την Δύση και την κόρσα των εξοπλισμών χρειάστηκε τους γρήγορους ρυθμούς συσσώρευσης και εκβιομηχάνισης της δεκαετίας του '30. Οι εργάτες αντί να βρεθούν στην εξουσία βρέθηκαν να έχουν στερηθεί τις πολιτικές και συνδικαλιστικές τους ελευθερίες, ενώ τα στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας ανέλαβαν να συνετίσουν τους απειθαρχούς³.

Η κρίση άργησε, αλλά στο τέλος εμφανίστηκε και στις χώρες του κρατικού καπιταλισμού. Στα τέλη της δεκαετίας του '70 τις εξανάγκασε να μπουν στον χορό της διεθνούς αγοράς. Η παγκόσμια ύφεση του '80 τις φόρτωσε με υπέρογκα χρέη που πιέζαν για αναδιάρθρωσεις και πολιτικές αλλαγές προκειμένου να σταθεροποιηθούν. Η εμφάνιση των μαζικών κινημάτων της εργατικής τάξης στο προσκήνιο το '89 επιτάχυνε τις αλλαγές που σε μια σειρά από χώρες κλόνισαν -χωρίς όμως να καταφέρουν να ανατρέψουν- την άρχουσα τάξη.

Στην πραγματικότητα, η άρχουσα τάξη κατάφερε να βγει σχεδόν ανέπαφη απ'αυτές τις κοσμογονικές αλλαγές. Μπορεί να διαλύθηκαν τα κόμματά της (σε μεγάλο βαθμό), μπορεί να ξηλώθηκαν μερικοί στρατηγικοί και οι κορυφές της ΚΓΒ, όμως το στρατιωτικό - βιομηχανικό σύμπλεγμα έχει κρατηθεί γερά στα πόδια του, με μερικές μόνο μεταβολές στους σχετισμούς δύναμης των διάφορων ομάδων στο εσωτερικό του. Παλιά οι διευθυντές των κέντρων κεντρικού σχεδιασμού της βιομηχανίας, του εξωτερικού εμπορίου κλπ. είχαν τον πρώτο λόγο. Με την αποκέντρωση του παραγωγικού μηχανισμού αναβαθμίστηκαν τώρα οι παλιοί διευθυντές των εργοστασίων. Χρησιμοποιώντας τις διασυνδέσεις τους, αλλά και τα

κεφάλαια που είχαν συσσωρεύσει, κατάφεραν να καταλάβουν τα νέα πόστα των ιδιωτικοποιημένων επιχειρήσεων.

Η ιδιωτικοποίηση του κρατικού τομέα (που πα'όλα αυτά αποτελεί ακόμα ένα τεράστιο τμήμα της Ρώσικης οικονομίας) δεν έχει να κάνει τίποτα με "το τέλος του σοσιαλισμού". Τις ίδιες διαδικασίες είχε δρομολογήσει η Θάτσερ στην δεκαετία του '80 και τώρα ο Μητσοτάκης με τα σχέδια ιδιωτικοποιήσεων. Αραγε αντιπροσωπεύαν αυτοί οι "κρατικοί τομείς" σοσιαλιστικές νησίδες;

Η ίδια η κρίση του κρατικού καπιταλισμού στην Ανατολή είναι κομμάτι της διεθνούς κρίσης. Τα "συμπτώματα" της δεν διαφέρουν σε τίποτα από τις εξελίξεις στις "νέες βιομηχανικές χώρες" (π.χ Αργεντινή, Βολιβία) που διατήρησαν αρχικά, με την στήριξη του κράτους, ψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης αλλά αναγκάστηκαν αργότερα να καταφύγουν σε "θεραπείες σοκ", σε προγράμματα λιτότητας και ιδιωτικοποιήσεων. Δεν είναι τυχαίο ότι οι κύριοι Saachs και Lipton, οι σύμβουλοι του ΔΝΤ για την Λατινική Αμερική, ανέλαβαν να εφαρμόσουν τα ίδια προγράμματα στην Πολωνία αρχικά και τώρα στις υπόλοιπες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΛΥΣΗ

Αυτές οι εξελίξεις δεν είναι έργα προδοτών που απομακρύνθηκαν από το δρόμο του σοσιαλισμού και διέλυσαν την ενιαία ΕΣΣΔ, όπως ισχυρίζεται το ΚΚΕ. Γκορμπατσώφ και Γιελτσίν είναι παιδιά του ίδιου μηχανισμού, της ίδιας άρχουσας τάξης. Η επιστροφή στο παρελθόν που ονειρεύονται οι υποστηρικτές του πραξικοπήματος του Αυγούστου θα σήμανε μια περίοδο φοβερής καταστολής για την εργατική τάξη και το κίνημα που διεκδικούσε δημοκρατικές ελευθερίες.

Οι κινητοποιήσεις "υπέρ του κομμουνισμού" που πρόβαλλε ο Ριζοσπάστης με μεγενθυτικούς φρακούς δεν είναι η εναλλακτική λύση για τους αγώνες της εργατικής τάξης και τους λαούς της Κοινοπολιτείας. Οι "κινητοποιήσεις" αυτές συσπειρώνουν τους υποστηρικτές των αποτυχημένων χουντικών του Αυγούστου αλλά και ανοιχτά φασιστικές οργανώσεις που οραματίζονται την επανασύνδεση της ΕΣΣΔ με όρους της παλιάς Τσαρικής Αυτοκρατορίας και πιέζουν για μια νέα επέμβαση του στρατού. Στην διαμάχη με τον Γιέλτσιν για τις αλλαγές στο στρατό (μείωση της δύναμής του) οι κομμουνιστές διαμαρτυρούνται όχι γιατί ανατρέπεται ο σοσιαλισμός αλλά γιατί υποβαθμίζεται ο ρόλος του ρώσικου στρατού διεθνώς: "Ο φυσικός εχθρός για την χώρα παραμένουν οι ΗΠΑ. Αιτία δεν είναι οι ριζικές διαφορές στα κοινωνικοοικονομικά συστήματα (υπογράμμισε δική μας), αλλά η επιδίωξη των ΗΠΑ να εξασφαλίσουν για τον εαυτό τους ελεύθερη πρόσβαση στις διεθνείς πηγές των πρώτων υλών, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που ανήκουν στην Ρωσία"⁴

Το ότι δεν πρόκειται για κινητοποιήσεις με στόχο την ανατροπή του καπιταλισμού φαίνεται όχι μόνο από την καμπάνια υπέρ ενός δυνατού στρατού που θα μοιράζεται τον έλεγχο

πλανήτη με τις ΗΠΑ, αλλά και από το ότι στις απεργίες που παίζουν ρόλο τα παλιά συνδικάτα του διαλυμένου ΚΚΣΕ, η κατάληξη είναι συνήθως ο γρήγορος συμβιβασμός με την κυβέρνηση του Γιελτσίν.

Ο ισχυρισμός του Ριζοσπάστη ότι αυτές οι δυνάμεις αποτελούν την αριστερά είναι χάρτινος. Γιατί σοσιαλιστικό πρόγραμμα δεν σημαίνει επιστροφή στη "φυλακή των λαών" του Στάλιν όπου οι εθνότητες στερήθηκαν τις εθνικές τους ελευθερίες, δεν σημαίνει επιστροφή στο ισχυρό ρωσικό στρατό που εμπόδιζε τις όποιες αλλαγές στην Ανατολική Ευρώπη με απειλές επεμβάσεων. Η σταθερότητα εκείνης της εποχής ήταν τα στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας για τους εργάτες που δεν είχαν στοιχειώδη δικαιώματα συνδικαλισμού.

Απέναντι σ'αυτά μια λύση από τα αριστερά είναι ζητούμενη στη Ρωσία και σ'όλη την Ανατολική Ευρώπη. Η σοσιαλιστική προοπτική, η προοπτική της απελευθέρωσης της εργατικής τάξης έχει να βαδίσει αρκετό δρόμο μέχρι να απαλλαγεί από την λάσπη και τα ψέματα που της φόρτωσαν τα σταλινικά κόμματα που κυβέρνησαν δικτατορικά τόσα χρόνια.

Όμως οι αγώνες της εργατικής τάξης δεν έχουν κοπάσει παρά το γεγονός ότι τα συνδικάτα δεν έχουν κατοχυρωθεί σαν ανεξάρτητες μορφές οργάνωσης των ίδιων των εργατών. Από τους ανθρακωρύχους μέχρι τους σιδηροδρομικούς και τους νοσοκομειακούς, οι απειλές για απεργία είναι αρκετές για να αναγκάσουν την κυβέρνηση να υποχωρήσει και να δώσει αυξήσεις. Στο Δνεϊστερο πριν λίγους μήνες οι γυναίκες κατέλαβαν τα χαρακώματα εμποδίζοντας το ξέσπασμα του μακελειού. Το στοιχείο θα κριθεί τους επόμενους μήνες όταν η κυβέρνηση του Γιελτσίν θα αποπειραθεί να προχωρήσει σε ακόμα πιο σκληρά χτυπήματα σε βάρος των εργατών: Θα κυριαρχήσει η απογοήτευση και η παθητικότητα που θα επιτρέψει μια νέα απόπειρα πραξικοπήματος ή οι εργατικοί αγώνες θα διαμορφώσουν μια νέα προοπτική στην κρίση της Ρωσίας;

Η καλύτερη εξέλιξη θα ήταν βέβαια να μπουν στο χορό οι εργάτες και της Ανατολής όταν το Λος Αντζελες, η Γερμανία και η Ταϊλάνδη σφίγγουν την θηλιά στο λαϊκό του γερασμένου καπιταλιστικού συστήματος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για περισσότερη ανάλυση βλ. στο International Socialism No 54 στο άρθρο "Class and crisis / the transition in eastern Europe" του Mike Haynes
2. The Economist 25 Απριλίου - 1 Μαΐου "Meet Mr Rouble"
3. Βλέπε "ΕΣΣΔ από το εργατικό κράτος στον κρατικό καπιταλισμό" εκ. Εργατική Δημοκρατία και "Κρατικός Καπιταλισμός στην Ρωσία" το κλασικό έργο του Τόνυ Κλιφ
4. "Σοβιετοκρατία Ρωσία" 2.4. 92, αναφέρεται στο Ριζοσπάστη 24.5.92

Οι "νεο ναζί" σηκώσαν κεφάλι ξανά στην Ευρώπη. Το χτίσιμο αντιφασιστικού μετώπου είναι ανάμεσα στα πρώτα καθήκοντα της αριστεράς. Ο Γιάννης Μαραβελάκης παρουσιάζει το καινούργιο βιβλίο της "Εργατικής Δημοκρατίας" που αναφέρεται στις αιτίες εμφάνισης του φασισμού στο παρελθόν και σήμερα και στην αντιφασιστική πάλη

Η Πάλη ενάντια στο "νέο" Φασισμό

Κυκλοφόρησε μέσα στον Απρίλιο, από τις εκδόσεις "Εργατική Δημοκρατία" η μπροσούρα με τίτλο "ΠΟΤΕ ΞΑΝΑ ΦΑΣΙΣΜΟΣ". Μέσα σε μια περίοδο όπου οι φασιστικές συμμορίες ξαναβγαίνουν από τους υπονόμους της ιστορίας, η έκδοση μιας μπροσούρας που προσπαθεί να απαντήσει σ' όλα τα βασικά ερωτήματα των αγωνιστών που κινητοποιούνται ενάντια τους είναι εξαιρετικά χρήσιμη.

Τί πραγματικά είναι ο φασισμός; Μέσα σε τί περιόδους αναπτύσσεται; Βρίσκει απήχηση μέσα στην εργατική τάξη ή ανάμεσα στα χτυπημένα από την κρίση κομμάτια των μικροαστών; Και τέλος, ποιές είναι οι εμπειρίες και ο τρόπος αντιμετώπισης από την εργατική τάξη αυτής της θανάσιμης απειλής για ολόκληρη την κοινωνία;

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΥΠΟΝΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η ναζιστική απειλή στην Ευρώπη έχει προσλάβει μια ανησυχητική ορμή. Οι εκλογές σε μια σειρά από χώρες τους έχουν ξαναβάλει στο προσκήνιο. Στη Γαλλία, στη Γερμανία, το Βέλγιο, την Αυστρία, την Ιταλία, τα ποσοστά που πήραν είτε σε βουλευτικές, είτε σε δημοτικές εκλογές είναι αρκετά υψηλά. Όμως δεν είναι απλά οι ψήφοι τους το πρόβλημα, αλλά το πιο επικίνδυνο είναι ότι έχουν ξεθαρρέψει τόσο ώστε να βγαίνουν, να προπαγανδίζουν και να κάνουν πράξη τη χυδαία ιδεολογία τους στο φως της ημέρας. Επιθέσεις ενάντια σε κατοικίες μεταναστών στη Γερμανία, αιτήματα από τις εφημερίδες τους για δημιουργία στρατοπέδων συγκέντρωσης για τους μετανάστες, αναφορές στο ολοκαύτωμα και τη σφαγή εκατομμυρίων Εβραίων σαν μια λεπτομέρεια της ιστορίας. Ακόμα και την 1 Μάη, μέρα που η εργατική τάξη σ' όλο τον κόσμο διαδηλώνει ενάντια σ' άφεντικά, στη Γαλλία και

στη Γερμανία οι φασίστες οργάνωσαν αντιδηλώσεις κάνοντας επίδειξη της δύναμής τους...

Η ΑΠΟΛΥΤΗ ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑ

Για να καταλάβει κανείς τι πρεσβεύουν οι ιδέες των φασιστών, αρκεί να γυρίσει πίσω στις πιο άθλιες σελίδες της ιστορίας του ανθρώπινου γένους, τις μέρες της επικράτησής τους. Τα θύματα του ναζισμού ξεπερνούν τα 10 εκατομμύρια ανθρώπους: 6 εκατομμύρια Εβραίοι, 2,5 εκατομμύρια Πολωνοί, 500000 Γύφτοι, 470000 Ρώσοι, 100000 "κατώτεροι" άνθρωποι (πνευματικά καθυστερημένοι ή σωματικά ανάπηροι). Σε όλο αυτό τον ανατριχιαστικό κατάλογο πρέπει να προστεθούν δεκάδες χιλιάδες σοσιαλιστές, κομμουνιστές, ομοφυλόφιλοι, μαύροι και διάφοροι άλλοι "άρρωστοι".

Για την ίδια την οργάνωση της κοινωνίας η επικράτηση των ναζιστών σήμανε τη μετατροπή της σ' ένα απέραντο στρατόπεδο. Ποιός μπορεί να έρθει στη ζωή, ποιός μπορεί να παντρευτεί και να κάνει παιδιά βρισκόταν κάτω από τον έλεγχό τους. Για τις γυναίκες η μοίρα ήταν πολύ συγκεκριμένη και προσδιοριζόταν από το τρίπτυχο "Παιδιά, σπίτι, εκκλησία".

Για οποιαδήποτε οργάνωση ή συλλογικότητα που διέφερε από τις απόψεις τους η μοίρα ήταν η διάλυση και η καταστολή. Αριστερές οργανώσεις, εργατικά σωματεία, καλλιτεχνικές ομάδες, τοπικοί σύλλογοι ακόμα και χριστιανικές οργανώσεις τσακίστηκαν από τους ναζήδες. Είναι με λίγα λόγια η επικράτηση της απόλυτης βαρβαρότητας πάνω στην ίδια την κοινωνία.

Όμως ένα τέτοιο σιχαμερό σ' αλήθεια σύστημα πώς κατορθώνει και επιβάλλεται;

"Ο ιστορικός ρόλος του φασισμού είναι να συντρίψει την εργατική τάξη, να διαλύσει τις οργανώσεις της και να ξεριζώσει τις πολιτικές

ελευθερίες όταν οι καπιταλιστές αισθάνονται ανίσχυροι να κυβερνούν και να κυριαρχούν με τη βοήθεια του μηχανισμού της δημοκρατίας." Λ. Τρότσκι

Δεν είναι απλά ο φασισμός ένα είδος δικτατορίας. Στην περίοδο όπου η οικονομική κρίση βαθαίνει τα αδιέξοδα και τα περιθώρια ελιγμών για τους ίδιους τους καπιταλιστές γίνονται ολόένα και πιο στενά. Χρειάζεται να φορτώσουν το κόστος αυτής της κρίσης στις πλάτες της εργατικής τάξης δυναμώνοντας και σκληραίνοντας τις επιθέσεις εναντίον της. Ο φασισμός και οι προπαγανδιστές του είναι ο πολιτοκρατικός κριός που μπορεί να υλοποιήσει αυτές τις επιθέσεις τσακίζοντας την οποιαδήποτε αντίσταση μέσα στην εργατική τάξη. Για την αστική τάξη είναι ένα τελευταίο αποκούμπι για να αντιμετωπίσουν αυτά τα αδιέξοδα. Όμως χρειάζεται και από τη μεριά τους οι φασίστες να έχουν δώσει τα απαραίτητα πιστοποιητικά ότι πραγματικά μπορούν να υλοποιήσουν αυτό το ρόλο.

Ακριβώς αυτή ήταν η κατάσταση στη δεκαετία του 1930. Η οικονομική κρίση είχε πάρει μετά το ΚΡΑΧ του '29 εκρηκτικές διαστάσεις. Για τους καπιταλιστές η έξοδος από την κρίση ήταν το χτύπημα της εργατικής τάξης, από τη μια πλευρά, ενώ από την άλλη οι φασίστες έβρισκαν μέσα από την απογοήτευση ένα ολόκληρο ακροατήριο για τις ιδέες τους. Αυτό το ακροατήριο δε βρισκόταν ανάμεσα στην εργατική τάξη, αλλά σε κομμάτια των μεσαίων τάξεων. Η εργατική τάξη μέσα από τη θέση της στην παραγωγή, μέσα από τη συλλογικότητά της, τις εμπειρίες από τους αγώνες της, τις οργανώσεις και τα συνδικάτα διαθέτει τον τρόπο να αμυνθεί. Δεν ισχύει το ίδιο για τους μικροαστούς που αισθάνονται να συνθλιβονται κάτω από τις ταξικές συγκρούσεις, από την οικονομική κρίση και ακριβώς επειδή είναι εξα-

τομικοποιημένοι δε βρίσκουν τρόπο να αντιδράσουν.

Η εμφάνιση των φασιστών στους δρόμους, οι ρητορικές επιθέσεις ενάντια στο "σαπισμένο" σύστημα, οι πραγματικές επιθέσεις ενάντια στους εργάτες, οι παρελάσεις τους με τη στρατιωτική πειθαρχία αρχίζουν να φαίνονται μια δύναμη που μπορεί να δώσει προοπτική στους μικροαστούς. Ο εχθρός είναι οι Εβραίοι που κινούν τα νήματα, οι κομμουνιστές, οι σοσιαλδημοκράτες και η εργατική τάξη.

Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΚΚ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Όμως παρόλη την επικράτηση τους στη δεκαετία του 1930 σε μια σειρά από χώρες, αυτή δεν ήταν αναπόφευκτη αλλά πάτησε πάνω στην αδράνεια των σοσιαλδημοκρατών και στα λάθη των κομμουνιστικών κομμάτων.

Από τη μια πλευρά η σοσιαλδημοκρατία και τα κόμματα της υποτιμούσαν τον πραγματικό κίνδυνο. Για αυτήν οι φασίστες ήταν άλλη μια πολιτική δύναμη που έπρεπε να αντιμετωπιστούν μέσα στα πλαίσια της συνταγματικής νομιμότητας. Όταν τα ίδια αυτά τα πλαίσια της νομιμότητας καταπατήθηκαν από τους ναζί, τότε ήταν πολύ αργά για την οποιαδήποτε αντιπαράθεση.

Από τη μεριά τους τα σταλινικά ΚΚ είχαν διαφορετική αντιμετώπιση. Καταλάβαιναν τον κίνδυνο, όμως η τακτική για την αντιμετώπιση του ήταν τακτική που οδηγούσε στην ήττα και στη διάλυση και όχι στο τσάκισμά του.

Στη Γερμανία του 1930 για το ΚΚ οι φασίστες ήταν μια πραγματική απειλή. Εχοντας όμως χάσει την ίδια τη στρατηγική της προλεταριακής επανάστασης, η εργατική τάξη είχε μετατραπεί σε ένα μοχλό πίεσης για την κατάκτηση εδρών στο κοινοβούλιο και όχι σαν την τάξη που μπορούσε να βάλει τη δική της προοπτική. Αντί το ΚΚ προσπαθήσει για την πιο πλατιά ενωτική δράση, θεωρούσε αγωνιστές μόνο τα μέλη και τους ψηφοφόρους του. Οι εργάτες που επηρεάζονταν από τις ιδέες του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος ήταν πουλημένοι στο κεφάλαιο, και άρα η άλλη όψη του ίδιου νομίσματος του φασισμού. Ο χαρακτηρισμός "σοσιαλφασίστες" για τους εργάτες των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων έκοβε την οποιαδήποτε γέφυρα για κοινή αντιμετώπιση, διασπούσε την εργατική τάξη και της στερούσε την ικανότητα να αντιμετωπίσει τους Ναζί.

Ακόμα και όταν αυτή η τακτική οδήγησε στην ήττα, για τα ΚΚ το συμπέρασμα ήταν το στρίψιμο του τιμονιού κατά 180 μοίρες. Ήταν ότι για να αντιμετωπιστεί ο φασισμός χρειάζονται οι πιο πλατιές συμμαχίες από κόμματα εργατικά μέχρι αστούς φιλελεύθερους και συντηρητικά κόμματα. Στην Ισπανία ήταν αυτή η τακτική που ακολουθήθηκε. Η εργατική τάξη έπρεπε να υποστείλει τους αγώνες της ενάντια στους Φρανκιστές ακριβώς για να μη φοβίσει την αστική τάξη. Ο σχηματισμός λαϊκού μετώπου -που ήταν συνασπισμός του ΚΚ, του σοσιαλιστικού κόμματος και 2 δεξιών κομμάτων- ήταν η απάντηση στο Φράνκο. Οι αγώνες της εργατικής τάξης έβαζαν σε κίνδυνο αυτή τη συμμαχία και έπρεπε να αποκλειστούν έστω και αν αυτό σήμαινε ότι ανοιγόταν ο δρό-

μος στο Φράνκο να πάρει την εξουσία.

ΕΝΙΑΙΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ

Απέναντι και στις δυο αποτυχημένες αυτές τακτικές, υπήρχε η πρόταση του Τρότσκι. Η πολιτική του ενιαίου μετώπου. Απέναντι στην απειλή του φασισμού χρειάζεται η ενωτική αντιμετώπιση από τη μεριά της εργατικής τάξης. Ο Τρότσκι προειδοποιούσε για τη γερμανία: "Προς το παρόν, η δύναμη των Εθνικοσοσιαλιστών δε βασίζεται τόσο πολύ στο δικό τους στρατό, όσο στο σχίσμα που χωρίζει το στρατό του θανάσιμου εχθρού τους. Είναι όμως ακριβώς αυτή η πραγματικότητα της φασιστικής απειλής, το δυνάμωμα της και ότι πλησιάζει όλο και πιο πολύ, η συνείδηση ότι θα πρέπει να την αποκρούσουμε πάση θυσία, είναι αυτά ακριβώς που πρέπει αναπόφευκτα να σπρώξουν τους εργάτες προς την ενότητα στο όνομα της αυτοάμυνας." Αυτό σήμαινε ότι τα ΚΚ θα έπρεπε να προτείνουν μια σειρά από πρωτοβουλίες στα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα και ταυτόχρονα να συνεχίσουν την αντιπαράθεση των θέσεων τους. "Βαδίζουμε ξεχωριστά, αλλά χτυπάμε μαζί! Συμφωνούμε μόνο στο πώς χτυπάμε και στο πότε δίνουμε το χτύπημα."

Όμως οι οργανωμένες δυνάμεις που επηρεάζονταν από τις ιδέες του Τρότσκι ήταν πολύ μικρές για να επιβάλλουν αυτή την ενότητα. Παρόλα αυτά η εργατική τάξη κινήθηκε αυθόρμητα προς αυτή την κατεύθυνση και μπόρεσε να σταματήσει τους φασίστες. Το παράδειγμα της Αγγλίας του 1930 είναι χαρακτηριστικό. Στην περίοδο του μεσοπολέμου χιλιάδες εργάτες μέλη του μικρού ΚΚ αλλά και του Εργατικού Κόμματος πάλεψαν ενάντια στους Μελανοχιτώνες της Βρετανικής Φασιστικής Ενωσης. Η μεγάλη πίεση και από την εργατική τάξη αλλά και από τα μέλη του ΚΚ το οδήγησε σε μια ενιαιομετωπική τακτική. Αν αγνούσαν την ανάγκη για πραγματική πάλη, αυτή έτσι και αλλιώς θα διεξαγόταν χωρίς το ΚΚ. Ετσι, οπουδήποτε οργανωνόταν εκδήλωση της ΒΦΕ υπήρχε η απάντηση: οργάνωση αντιδιαδήλωσης που σπάζοντας τον αστυνομικό κλοιό που προστάτευε τους φασίστες, τους διέλυε.

Την ίδια τακτική ακολούθησε και στη δεκαετία του 1970 το SWP (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα). Απέναντι στις δυνάμεις των φασιστών που άρχιζαν να κερδίζουν επιρροή μέσα στην αγγλική κοινωνία το SWP οργάνωνε αντιδιαδηλώσεις -αντισυγκεντρώσεις κάνοντας προτάσεις για κοινή δράση στο Εργατικό Κόμμα, στα συνδικάτα και σ'όλους τους μαζικούς φορείς. Μετά το τσάκισμα της πιο σημαντικής πορείας φασιστών στο Λούισιαν, το SWP μαζί με βουλευτές της αριστεράς του Εργατικού κόμματος, συνδικάτα και δημοτικούς συμβούλους, αριστερές οργανώσεις, ιδρύουν τον Αντιναζιστικό Σύνδεσμο (ANL). Αυτό ήταν το τελειωτικό χτύπημα για τους φασίστες. Η μαζικότητα του ANL σήμαινε ότι τα μέλη του Εθνικού Μετώπου δεν μπορούσαν να εμφανιστούν οπουδήποτε. Η σύγκρουση χιλιάδων εργατών και νεολαίων μαζί τους, ήταν αναγκαστική. Δεν ήταν συγκρούσεις κάποιων "εξτρεμιστών" ή μιας μαχητικής μειοψηφίας αλλά η οργανωμένη προσπάθεια χιλιάδων αγωνιστών

να ξαναρίξουν στους υπονόμους της ιστορίας τα φασιστικά σκουλήκια.

ΠΑΛΗ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΦΑΣΙΣΜΟ ΠΑΛΗ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΡΑΤΣΙΣΜΟ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟ

Στην Ελλάδα οι φασίστες τώρα κάνουν τις πρώτες προσπάθειες να νομιμοποιήσουν τη δράση τους. Οι ιδέες τους σιχαμερές όπως παντού. Στο συνέδριό τους στο Κάραβελ στις 12 Απρίλη ακούστηκαν συνθήματα υπέρ του εθνικοσοσιαλισμού και του νεοναζισμού, συνθήματα κατά των ξένων εργατών, υπέρ της ανωτερότητας της λευκής φυλής και του Χίτλερ. Είναι φανερό ότι τα περιθώρια να προπαγανδίζουν τις ιδέες τους δε βρίσκονται στην αριθμητική τους δύναμη, ή στην πολιτική τους επιρροή, αλλά από τα περιθώρια που τους δίνει η πολιτική της ΝΔ. Μια πολιτική ανοιχτά ρατσιστική και σωβινιστική. Οι κραυγές της κυβέρνησης ενάντια στους "λαθρομετανάστες", στους Αλβανούς και όλους τους ξένους εργάτες που δουλεύουν στην Ελλάδα, τα γελοία επιχειρήματα ότι η Ελλάδα είναι η χώρα που κινδυνεύει στα Βαλκάνια από τη δημοκρατία της Μακεδονίας και τους άλλους γειτονικούς λαούς τους δίνει τη δυνατότητα να βγαίνουν από το σκοτάδι που το ελληνικό εργατικό κίνημα τους είχε καταδικάσει για πάρα πολλά χρόνια.

Όταν ο Φ.Τσαγγάρης ζητάει να γκρεμιστεί το άγαλμα του Βελουχιώτη γιατί ήταν "προδοτής", όταν ο Ανδρεουλάκος ζητάει από την κυβέρνηση να σπάσει τη ραχοκοκαλιά της αντιπολίτευσης είναι καθαρό ότι αυτό δίνει το πράσινο φως στους φασίστες.

Για την αριστερά η απάντηση δεν μπορεί να είναι άλλη από την απάντηση που έδωσε ο Α.Τρότσκι στη δεκαετία του 1930. Η τακτική του ενιαίου μετώπου. Η συγκρότηση ενός αντιφασιστικού μετώπου που θα τους πετάει έξω από τα σχολεία, τις σχολές, τις γειτονίες. Σε κανένα σημείο δεν πρέπει να νομιμοποιηθεί η δράση τους. Τα εργατικά σωματεία, οι φοιτητικοί σύλλογοι, τα 15μελη σχολικά συμβούλια, οι αριστερές οργανώσεις πρέπει να μην υποτιμήσουν αυτή την εμφάνιση αλλά να ανοίξουν σοβαρά το μέτωπο εναντίον τους.

Από εκεί και πέρα ξέρουμε ότι ο φασισμός είναι δημιούργημα του καπιταλισμού. Μπορούμε να ανακόψουμε το δρόμο του και στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Να τσακίσουμε αυτή την απειλή που οι περισσότεροι πίστευαν ότι έχει σταματήσει να υπάρχει από το 1945. Αν όμως θέλουμε να απαλλάξουμε μια και καλή τον κόσμο από το φασισμό και το ρατσισμό πρέπει να τον απαλλάξουμε από αυτό το σάπιο σύστημα, από το καπιταλιστικό σύστημα που τρέφει αυτά τα σκουλήκια.

Σε αυτή την προσπάθεια θέλει να βοηθήσει η έκδοση αυτού του βιβλίου. Το ξεκαθάρισμα με ποίο τρόπο δίνεται η κόντρα είναι απαραίτητο για να μην κάνουμε λάθη που θα αδυνατούν ν'απαντήσουν στον κίνδυνο αυτό.

"Ποτέ ξανά φασισμός"

**Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία
σελιδες 64, δρχ 350.**

Η ιστορία της Γερμανικής Επανάστασης είναι θαυμάσια. Αυτό κάνει ιδιαίτερα ενδιαφέρον μέσα στη φτωχή ελληνική βιβλιογραφία, ένα βιβλίο όπως “Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΟΕΜΒΡΗ 1918 ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ” του Β.Ρούγκε, ανατολικογερμανού ιστορικού που κυκλοφόρησε η Σ.Εποχή. Ο Δικαίος Ψυκάκος παρουσιάζει το βιβλίο εντοπίζοντας παράλληλα και τις αδυναμίες του.

“Η επανάσταση του Νοέμβρη 1918 στη Γερμανία”

Τέσσερα χρόνια μετά την έναρξη του Α' Παγκόσμιου Πόλεμου, η κατάσταση στη Γερμανία ήταν τραγική. Χιλιάδες φαντάροι στα χαρακώματα γίνονταν πειραματόζωα για τ'ασφυξιογόνα ενώ στις πόλεις το μεροκάματο δεν έφτανε ούτε για χαλασμένες πατάτες. Στην “αναπτυγμένη” Γερμανία θέριζε η πνευμονία και η φυματίωση.

Η ηγεσία του μεγαλύτερου κόμματος της εργατικής τάξης, του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας (SPD), είχε συρθεί πίσω απ'την αστική τάξη στηρίζοντας το πόλεμο. Η κύρια ομάδα με γνήσια επαναστατική, αντιπολεμική στάση ήταν ο Σπάρτακος, η ομάδα του Κ.Λήμπνεχτ και της Ρ.Λούξεμπουργκ. Δουλεύοντας στην αρχή σαν αριστερή τάση μέσα στο SPD, προσχώρησε έπειτα σε μια διάσπαση του SPD που έγινε το 1917, στο κόμμα των Ανεξάρτητων Σοσιαλδημοκρατών (USPD).

Μέσα απ την εμπειρία του πολέμου και την ελπίδα που γεννούσε η ανατροπή του Τσάρου στη Ρωσία, οι εργαζόμενες μάζες της Γερμανίας μπαίνουν σε κίνηση. Στάσεις ξεσπάνε στο στόλο στο Κίελο και μετά σαν τη φωτιά οι απεργίες, οι διαδηλώσεις και οι καταλήψεις απλώνονται σ'όλη τη Γερμανία. Συμβούλια εργατών και στρατιωτών σχηματίζονται παντού.

Εκατοντάδες χιλιάδες εργάτες, στις 9 του Νοέμβρη, διαδηλώνουν στο κέντρο της πρωτεύουσας. Οι στρατιώτες συναδελφώνονται με τους διαδηλωτές. Το παλάτι και η διοίκηση της αστυνομίας καταλαμβάνονται χωρίς αντίσταση.

Ο πρωθυπουργός πρίγκιπας Μαξ παραδίδει το αξίωμα του στο Σοσιαλδημοκράτη Εμπερτ. Ο Σάιντεμαν, ένας πρώην σοσιαλδημοκράτης υπουργός, καθώς οι μάζες φτάνουν έξω από το Κοινοβούλιο, ανακηρύσσει την “Ελεύθερη Γερμανική Δημοκρατία”. Είναι η απάντηση στον Καρλ Λήμπνεχτ που απ'το μπαλκόνι του κατεληγμένου παλατιού καλούσε τις μάζες να δηλώσουν τη πίστη τους στην

Ελεύθερη Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Γερμανίας και στην Παγκόσμια Επανάσταση.

Οι σοσιαλδημοκράτες ηγέτες προσπαθούσαν να πείσουν τις μάζες ότι η επανάσταση έχει ολοκληρωθεί. Στη γενική Συνέλευση των εργατικών συμβουλίων, στις 10 του Νοέμβρη, ο Εμπερτ ανακοίνωνε ότι “θα βάλει μπροστά την ανασυγκρότηση της οικονομίας πάνω στις αρχές του σοσιαλισμού”, ότι “η ειρήνη είναι ο πρώτος στόχος” και έστειλε “αδελφικούς χαιρετισμούς στην εργατική και αγροτική κυβέρνηση της Ρωσίας”. Κέρδισε την πλειοψηφία των συνέδρων αλλά το ίδιο βράδυ είχε μυστικές συνεννοήσεις με το στρατηγό Γκρένερ να “υποστηρίξει το σώμα των αξιωματικών για την επάνοδο της τάξης και της πειθαρχίας στο στρατό”.

“Η δυσπιστία είναι η πρώτη δημοκρατική αρετή” προειδοποιούσε η “Ρότε Φάνε” (Κόκκινη Σημαία), η εφημερίδα του Σπάρτακου στις 11 Νοέμβρη: “Δεν έχει λυθεί το ζήτημα με τη καθάρση μερικών Χοεντσόλερν, πολύ λιγότερο αν προστεθούν στην ηγεσία μερικοί κυβερνητικοί σοσιαλιστές παραπάνω...Οχι στη κάλυψη των θέσεων από τα πάνω προς τα κάτω, καινούργια οργάνωση της εξουσίας από τα κάτω προς τα πάνω”.

Όμως αυτή η προοπτική ήταν πολύ καινούργια για να καθορίσει τις εξελίξεις. Οι επαναστατικές ιδέες δεν είχαν κυριαρχήσει σε βάθος σε μαζικά κομμάτια της εργατικής τάξης. Ο Σπάρτακος είχε μόλις χίλια με τρεις χιλιάδες μέλη!

Αυτό που ακολουθεί στις “μέρες του Σπάρτακου” το Γενάρη του '19 είναι η τραγωδία της Γερμανικής Επανάστασης. Συντριβή των Σπάρτακιστών, δολοφονία της Ρόζας και του Λήμπνεχτ. Ο πρώτος γύρος της Γερμανικής Επανάστασης χάνεται με τρομαχτικές συνέπειες για την επανάσταση στη Ρωσία και στην Ευρώπη.

Παρόλα τα προβλήματα του, παρά το ότι

του λείπει ένας κατάλογος ονομάτων και οργανώσεων που θα βοηθούσε τον αναγνώστη να καταλάβει καλύτερα τα γεγονότα μέσα στη πολύπλοκη πολιτική σκηνή της Γερμανίας, το βιβλίο αξίζει να διαβαστεί. Περιέχει θαυμάσιες σκηνές απ την επανάσταση, κείμενα του Σπάρτακου, πολλά στοιχεία και φωτογραφικό υλικό. Είναι μία καλή εισαγωγή για να γνωρίσουμε μια απ'τις πιο σημαντικές στιγμές του εργατικού κινήματος στην Ευρώπη.

Τα προβλήματα του βιβλίου

Παρόλες τις λίγες πολιτικές γενικεύσεις που περιέχει το βιβλίο, φαίνεται ξεκάθαρα ότι είναι γραμμένο από μία σκοπιά που σε μεγάλο βαθμό δανείζεται απ'το σταλινικό οπλοστάσιο την επιχειρηματολογία της. Χαρακτηριστικά:

Γενικεύει τα συνθήματα συσπείρωσης που έβαζε ο Σπάρτακος ένα μήνα πριν το ξέσπασμα του Νοέμβρη, λέγοντας ότι πρώτα έμπαιναν τα συνθήματα για δημοκρατικές αλλαγές και μετά με ένα καλύτερο συσχετισμό θα έμπαιναν και αυτά για την επανάσταση. Πρόκειται για προβολή μέσα στο χρόνο της “θεωρίας των σταδίων” που κυριάρχησε μέσα στα σταλινικά Κ.Κ. μετά το πόλεμο για να απομακρύνει τη προοπτική της επανάστασης στο απότομο μέλλον. Η πραγματικότητα δίνεται απ'τον ίδιο το συγγραφέα όταν λίγες γραμμές μετά παρουσιάζει τη λογική που δικαιολογούσε ο Σπάρτακος μέσα απ'την εφημερίδα του τα συνθήματα: “Προλετάριοι, η επίτευξη αυτών των στόχων δε σημαίνει επίτευξη του δικού σας στόχου, είναι μόνο η δοκιμή για το αν ο εκδημοκρατισμός που σας πιπιλίζουν το μυαλό οι κυρίαρχες τάξεις είναι γνήσιος”.

Όταν αναφέρεται στη συγκρότηση του Κ.Κ.Γερμανίας κάνει μία απαράδεκτη τοποθέτηση λέγοντας ότι “η ίδρυση του Κμμουνιστικού κόμματος...σχημάτισε το κορμό του μελλοντικού μαρξιστικού λενινιστικού κόμματος που... ανταποκρίθηκε μ'επιτυχία σαν ηγέτιδα

δύναμη στην οικοδόμηση μιας ανεπτυγμένης σοσιαλιστικής κοινωνίας στη Γερμανική Λαοκρατική Δημοκρατία.". Όμως το κόμμα της Λούξεμπουργκ δεν έχει καμιά σχέση με το κόμμα του Χόνεκερ. Το ένα ήταν κόμμα επαναστατών που ήθελαν ν'αλλάξουν το κόσμο, το άλλο κόμμα των γραφειοκρατών και της κυρίαρχης τάξης μέσα σε μιά κοινωνία γραφειοκρατικού κρατικού καπιταλισμού.

Στο κλείσιμο του βιβλίου αναφέρεται στη πολιτική των οππορτουνιστών και κεντριστών που "συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στη καταστροφή των προουποθέσεων για τη δημιουργία της προλεταριακής ενότητας δράσης, πού θα μπορούσε 10 χρόνια αργότερα να εμποδίσει την εγκαθίδρυση της εγληνιακής φασιστικής δικτατορίας στη Γερμανία". Η πολιτική αυτή σίγουρα ήταν καταστροφική. Όμως η Γερμανική επανάσταση δε τελείωσε το Μάρτη του '19. Τότε χτυπήθηκε η επαναστατική της πρωτοπορία όμως οι μάζες συνέχισαν να ριζοσπαστικοποιούνται και μετά τη πρώτη ήττα. Οι ευκαιρίες ξαναπήρξαν για μιά νικηφόρα έκβαση της επανάστασης μέχρι το 1923 πού κλείνει οριστικά το κεφάλαιο της Γερμανικής Επανάστασης. Η καθυστέρηση στη συγκρότηση ανεξάρτητης επαναστατικής οργάνωσης απ'το Σπάρτακο σήμανε και την έλλειψη μιας εκπαιδευμένης και μαζικής οργάνωσης ικανής να εκμεταλλευτεί αυτές τις ευκαιρίες. Και πάνω απ'όλα την "προλεταριακή ενότητα δράσης" την κατέστρεψε η σταλινική πολιτική της άρνησης του ενιαίου μετώπου ενάντια στο φασισμό, μέσα απ τη θεωρία τού "σοσιαλφασισμού", της ταύτισης των σοσιαλδημοκρατών με τους φασίστες.

Εκτός από τα πολιτικά προβλήματα υπάρχει και κάποιο σοβαρό ιστορικό λάθος. Ο Κ. Λήμπνεχτ δεν έμαθε εκ των υστέρων τις "διαφωνίες απο τμήματα της καθοδήγησης του Σπάρτακου" για την ανωριμότητα μιας επιθετικής σύγκρουσης με τη κυβέρνηση το Γενάρη του '19 όπως γράφει το βιβλίο. Ο Κ. Λήμπνεχτ κινήθηκε ξέροντας ότι το σύνθημα του Σπάρτακου "Κάτω η κυβέρνηση" ήταν προπαγανδιστικό και όχι άμεσης δράσης. Η στάση του ήταν ένα μεγάλο του πολιτικό λάθος. Αυτό δεν έχει τίποτε να κάνει με το ότι ο Κ. Λήμπνεχτ ήταν ένας από τους μεγαλύτερους επαναστάτες σοσιαλιστές. Όμως δε χρειάζεται να "αγιοποιούμε" τους αγωνιστές και να κρύβουμε τα λάθη τους. Αυτό ανήκει στη μικροαστική αντίληψη του "αλάθητου" των αρχηγών και όχι στη παράδοση του αυθεντικού μαρξισμού.

Γιά παραπέρα διάβασμα μπορεί κανείς να κοιτάξει στη "Ρόξα Λούξεμπουργκ" του Πώλ Φρέλιχ, στα "Γράμματα απ'τη Φυλακή-Τι θέλει η Ενωση του Σπάρτακου" της ίδιας της Ρόζας και με μιά θαυμάσια εισαγωγή του Αγι Στίνα, απ τις εκδ. Υψιλον. Μπορεί κανείς να βρει τα βιβλία της Ρόζας πού ετσι κι αλλιώς είναι απαραίτητα για κάθε αγωνιστή μέσα στο εργατικό κίνημα, όπως και το "Μιλταρισμός Αντιμιλταρισμός" του Λήμπνεχτ. Στο ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ θα μπορεί να βρει κανείς στα αγγλικά το καλύτερο ίσως βιβλίο πάνω στη Γερμανική Επανάσταση, το The Lost Revolution του Chris Harman και τη βιογραφία Roza Luxemburg απο τον Tony Cliff.